

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΗ ΙΣΟΤΗΤΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ομάδα Εργασίας Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Δημαδάμα Ζέφη	Γενική Γραμματέας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων <i>PhD, Msc, Διδακτικό Προσωπικό, Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών & Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών</i>
Τσάλτας Γρηγόρης	Ομότιμος Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου, π. Πρύτανης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, π. Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
Γεωργιλή Αρετή	Σύμβουλος Επικοινωνίας, ιδρυτικό στέλεχος βιβλιοπωλείου Free Thinking Zone, Συνεπικεφαλής Lean In Network Greece
Δαφνή Αίγλη Ιωαννίδου Μίκα	Δικηγόρος Παρ' Αρείω Πάγω, Διδάκτορας Ιατρικής-Βιοηθικός Δικηγόρος, Επικεφαλής Ελληνικής Αντιπροσωπείας Ευρωπαϊκού Λόμπι Γυναικών, π. Γενική Γραμματέας Υπουργείου Εργασίας επί Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Κοινοτικών πόρων Κατάρτισης και Απασχόλησης
Κανδυλάκη Αγάπη	Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Καραγιώργη Ελίνα	Διεθνολόγος, Ειδική συνεργάτιδα σε θέματα ισότητας φύλων, Τμήμα Κοινωνικής Προστασίας και Αντιμετώπισης Πολλαπλών Διακρίσεων, ΓΓΙΑΔ
Κάσδαγλη Στέλλα Κουτουμάνου Ηρώ	Συγγραφέας, μεταφράστρια, συνιδρύτρια MKO Women on Top Νομικός, Βοηθός Ερευνήτρια Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)
Λογιάδου Δέσποινα	Οικονομολόγος – Στατιστικός, Πρόεδρος Ένωσης Γυναικών Ελλάδας (ΕΓΕ), Αντιπρόεδρος Συνδέσμου Ελληνίδων Επιστημόνων (ΣΕΕ), Μέλος Οικονομικού Επιμελητηρίου (ΟΕΕ), Μέλος της Επιτροπής για το Οικογενειακό Δίκαιο και

	την Συναινετική Συνεπιμέλεια, Αντιπρόεδρος Σχολικής Επιτροπής
Παπάζογλου Αγγελική	Αναπληρώτρια Προισταμένη Διευθύνσης Κοινωνικής Προστασίας και Συμβουλευτικών Υπηρεσιών, ΓΓΙΑΔ
Πλιάτσικας Χρήστος	Πολιτικός Επιστήμονας-Διεθνολόγος, Διδάκτορας Διεθνούς Δικαίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Σπαθάρα Εύα	Φιλολόγος-Κοινωνιολόγος, Υπάλληλος Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας και Αντιμετώπισης Πολλαπλών Διακρίσεων, ΓΓΙΑΔ
Τσαλταμπάση Αποστολίνα	Επιχειρηματίας, CEOOECONGroup, Πρόεδρος Συνδέσμου Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδος (ΣΕΓΕ), Υποψήφια Διδάκτορας, Πρέσβειρα Γυναικείας Επιχειρηματικότητας ΕΕ
Ψελλάκη Δήμητρα	Δικηγόρος, Μέλος Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου, Δικηγόρος Ηνωμένου Βασιλείου

Περιεχόμενα

Κατάλογος Συντομογραφιών και Αρκτικόλεξων	6
Πρόλογος	10
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή. Κλιματική Κρίση και η Επίδραση στα Δύο Φύλα και στο Κοινωνικό Σύνολο ...	13
Κεφάλαιο 2: Επιπτώσεις Κλιματικής Κρίσης στην Υγεία - Η Έμφυλη Διάσταση	17
Επιδράσεις στην Αναπαραγωγική και Σεξουαλική Υγεία.....	18
Η Συνεισφορά των Γυναικών στη Κλιματική Διαχείριση.....	20
Η Ανάγκη για Ένταξη της Ισότητας των Φύλων στη Χρηματοδότηση της Κλιματικής Αλλαγής: Προκλήσεις και Προοπτικές.....	21
Ενίσχυση της Προστασίας της Υγείας.....	22
Κεφάλαιο 3: Οι Επιπτώσεις των Φυσικών Καταστροφών και τα Επίπεδα Προετοιμασίας των Γυναικών, ως Συνέπεια της Κλιματικής Κρίσης	23
Εισαγωγή: Ταυτότητα Έρευνας.....	23
Ερευνητικοί Στόχοι.....	23
Μεθοδολογία	24
Προφίλ Δείγματος.....	24
Περίοδος διεξαγωγής της έρευνας.....	24
Κεφάλαιο 3.1: Δημογραφικά αρακτηριστικά	25
Ηλικία και γεωγραφική κάλυψη	25
Οικογενειακή κατάσταση	25
Απασχόληση	26
Μόρφωση.....	27
Κεφάλαιο 3.2: Κλιματική Κρίση	27
Επίπεδο ενημέρωσης για την κλιματική κρίση	27
Κεφάλαιο 3.2α: Πλημμύρες.....	28
Η επιρροή της πλημμύρας	28
Συνέπειες για την υγεία των γυναικών	29
Συνέπειες για την ψυχική υγεία των γυναικών.....	29
Τα συναισθήματα που κυριάρχησαν κατά τη διάρκεια της πλημμύρας.....	30
Διαχείριση της κατάστασης κατά τη διάρκεια της πλημμύρας	30
Συνέπειες της πλημμύρας για τη ζωή των γυναικών	31
Οι ανάγκες των γυναικών ως αποτέλεσμα της πλημμύρας	32
Συνοψίζοντας, για την πλημμύρα στη Θεσσαλία	32
Κεφάλαιο 3.2β: Δασικές Πυρκαγιές.....	33
Η επιρροή της δασικής πυρκαγιάς.....	33

Συνέπειες για την υγεία	34
Συνέπειες για την ψυχική υγεία	34
Οι ανάγκες των γυναικών, ως αποτέλεσμα της δασικής πυρκαγιάς.....	35
Συνοψίζοντας, για την δασική πυρκαγιά στον Έβρο.....	35
Κεφάλαιο 3.3: Ανάλυση Ψυχογραφικών Χαρακτηριστικών.....	36
Οι προτεραιότητες των γυναικών μετά τη φυσική καταστροφή	36
Η σημασία των προσωπικών κινήτρων (αναγκών ζωής)	38
Γυναίκες που αναδεικνύουν έμφυλες διαφορές στις συνέπειες των φυσικών καταστροφών	38
Κεφάλαιο 3.4: Συμπεράσματα.....	39
Διαχείριση φυσικών καταστροφών	39
Συνέπειες για τη ζωή των γυναικών	39
Υποστήριξη: ανάγκες και πραγματικότητα	40
Σύνοψη κύριων συμπερασμάτων.....	42
Κεφάλαιο 4: Η Επίδραση της Κλιματικής Κρίσης στην Εργασία και Οικονομική Ανεξαρτησία των Γυναικών.....	44
Κεφάλαιο 5: Ενέργεια και Έμφυλη Διάσταση της Ενεργειακής Φτώχειας	49
Κεφάλαιο 6: Η Έμφυλη Διάσταση της Άτυπης Φροντίδας και η Κλιματική Αλλαγή.....	54
Κεφάλαιο 7: Κλιματική Κρίση και Μεταναστατευτικές- Προσφυγικές Ροές: Εσωτερική Μετανάστευση λόγω Κλιματικής Κρίσης.....	59
Κεφάλαιο 8: Έμφυλη Βία και Φυσικές Καταστροφές	68
Κεφάλαιο 9: Ενημέρωση, Εκπαίδευση, Πληροφόρηση και Τεκμηρίωση: Κλειδιά για την Ενεργοποίηση των Γυναικών στην Αντιμετώπιση της Κλιματικής Κρίσης	77
Κεφάλαιο 10: Κλιματική Κρίση και Μετάβαση, Κίνδυνοι και Ευκαιρίες, μία Ποιοτική Προσέγγιση με Άξονα το Φύλο	82
Ψηφιακά Στερεότυπα- Δεξιότητες και Φύλο.....	82
Κλιματική Δικαιοσύνη και Διαφοροποίηση γυναικών στον προσανατολισμό δεξιοτήτων σε σχέση με τους άνδρες	83
Κεφάλαιο 11: Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα και τις Διαδικασίες Λήψης Αποφάσεων	87
Κεφάλαιο 12: Εξάλειψη Έμφυλων Στερεοτύπων στην Ιδιωτική και Δημόσια Ζωή. Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις στη Μεσόγειο και ο Ρόλος του Φεμινιστικού Κινήματος.....	92
Κεφάλαιο 13: Ευρωπαϊκή Πραγματικότητα: Έμφυλη Ισότητα και Κλιματική Κρίση	97
Κεφάλαιο 14: Συμπεράσματα-Επίλογος.....	104
Βιβλιογραφία	108

Κατάλογος Συντομογραφιών και Αρκτικόλεξων

Ελληνόγλωσσα Αρκτικόλεξα

ΑΜΕΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΓΣΗΕ: Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών

ΔΟΜ: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης

ΕΓΕ: Ένωση Γυναικών Ελλάδος

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚεΠΕΚ: Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης

ΕΜΥ: Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία

ΕπαΔαΠ: Εθνικό Παρατηρητήριο Δασικών Πυρκαγιών

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΚΑΡΠΑ: Καρδιοαναπνευστική Αναζωογόνηση

ΚΕΘΙ: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας

ΛΟΑΤΚΙ: Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος, Τρανς, Κούιρ και Ίντερσεξ

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΜΜΕ: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΣΕΓΕ: Σύνδεσμος Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδος

ΓΓΙΑΔ: Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΛΙΑΜΕΠ: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής

ΣΕΕ: Σύνδεσμος Ελληνίδων Επιστημόνων

ΟΕΕ: Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας

Ελληνόγλωσσες Συντομογραφίες

Βλ.: Βλέπε

κ.λπ.: και λοιπά

όπ. π.: όπου και προηγουμένως

π.: πρώην

π.χ.: παραδείγματος χάριν

σελ.: σελίδα

Τόμ.: τόμος

υπ. : υποψήφιος

Ξενόγλωσσα *Αρκτικόλεξα*

ACM: Association for Computing Machinery

ADB: Asian Development Bank

AWID: Association for Women's Rights in Development

BDfA: Beijing Declaration and Platform for Action

BSB-TOUR: Tourism Paths of the Black Sea Region

CDC: Centers for Disease Control and Prevention

CEDAW: Committee on the Elimination of Discrimination Against Women

CEMR: European Council of Municipalities and Regions

CEO: Chief Executive Officer

COP: Conference of the parties

COP28: Conference of the Parties 28

COVID-19: Coronavirus Disease 2019

CSW66: Commission on the Status of Women

ECMWF: European Centre for Medium-Range Weather Forecasts

ECOSOC: Economic and Social Council

EEA: European Environment Agency

EGM: Expert Group Meeting

EIGE: European Institute for Gender Equality

EUCRA: European Climate Risk Assessment

EWL: European Women's Lobby

FEMM: Committee on Women's Rights and Gender Equality

GAP: Gender Action Plan

GBV: Gender-based Violence

IASC: Inter-Agency Standing Committee

IDMC: Internal Displacement Monitoring Centre
IOM: International Organization for Migration
IPCC: Intergovernmental Panel on Climate Change
LIBE: Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs
MIGS: Mediterranean Institute of Gender Studies
MIO-ECSDE: Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development
OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development
OHCHR: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
RSP: Resolution Plan
SDG: Sustainable Development Goal
SHARE: Survey of Health, Aging and Retirement in Europe
SIGI: Social Institutions and Gender Index
STEM: Science, Technology, Engineering, Mathematics
UK: United Kingdom
UN: United Nations
UNDP: United Nations Development Programme
UNEP: United Nations Environment Programme
UNFCCC: United Nations Framework Convention on Climate Change
UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund
UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime
VAW-IAWGED: United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data
WEDO: Women's Environment and Development Organization
WHO: World Health Organization
WMO: World Meteorological Organization

Ξενόγλωσσες Συντομογραφίες

°C: Degree Celsius

CO₂: διοξείδιο του άνθρακα

et al.: et alia

G20: Group of Twenty

Is.: issue

n.d.:no date

Vol.: volume

W7:Women 7

W20: Women 20

Πρόλογος

Με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας έχει συσταθεί από τον Δεκέμβριο 2023 Ομάδα Εργασίας (TaskForce) με θέμα την «Κλιματική Κρίση και την Έμφυλη Ισότητα».

Η Ομάδα αυτή αξιοποιεί εμπειρία και τεχνογνωσία από ευρωπαϊκά και διεθνή Forum στοχεύοντας στην καταγραφή των προβλημάτων που προκαλεί η κλιματική κρίση στις γυναίκες και στη συνέχεια στην υλοποίηση και εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων και πολιτικών ώστε να επαλειφθεί η ανισότητα στα πεδία που συνδέονται με τις φυσικές καταστροφές και όχι μόνο.

Τα ζητήματα που καταγράφονται στην παρούσα έκθεση φωτίζουν τις πολύπλευρες διαστάσεις της κλιματικής κρίσης και της διάστασης του φύλου και επιδιώκουν να συνεισφέρουν θετικά σε ένα εν πολλοίς ανεξερεύνητο πεδίο.

Αντικειμενικός στόχος μας είναι η τροφοδότηση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με εμπειριστατωμένες προτάσεις για την αποτελεσματική και ουσιαστική υιοθέτηση μέτρων και πολιτικών που θα προέρχονται από μια επιστημονική, έμπειρη και συμπεριληπτική ομάδα εργασίας.

Ευελπιστώ ότι η εν λόγω Ομάδα Εργασίας, η οποία απαρτίζεται από άτομα με εξειδικευμένες γνώσεις από την ακαδημαϊκή κοινότητα, την κοινωνία των πολιτών, τις επιχειρήσεις και τα στελέχη της Γραμματείας μας θα λειτουργήσει ως ένα σημαντικό όχημα καταγραφής της διεθνούς και ευρωπαϊκής βιβλιογραφίας και των καλών πρακτικών που έχουν εντοπιστεί και θα συνεχίσει να εργάζεται πολυεπίπεδα και μετά το πέρας της παρούσας έρευνας.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η αξιοποίηση ερωτηματολογίου από την LeaninNetworkGreece (Athens) με την ευγενική χορηγία της BayerΕλλάςΑ.Ε.για τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στις γυναίκες. Τα συμπεράσματα της οποίας βοήθησαν αποφασιστικά στην ολοκληρωμένη αποτύπωση των θεμάτων που σχετίζονται με τα ανωτέρω με βάση πρωτογενή στοιχεία από το πεδίο.

Θα ήθελα τέλος να ευχαριστήσω την Υπουργό Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας κα Σ. Ζαχαράκη για τη στήριξη της Ομάδας Εργασίας από την πρώτη στιγμή αλλά και όλες όσες και

όλους όσους εργαστήκαν αφιλοκερδώς για τη δημιουργία του πολύτιμου κείμενου που έχουμε στα χέρια μας καθώς και στην περαιτέρω αξιοποίηση του.

Ζέφη Δημαδάμα

Γενική Γραμματέας Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Α' Μέρος

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.Κλιματική Κρίση και η Επίδραση στα Δύο Φύλα και στο Κοινωνικό Σύνολο

Η Ελλάδα δοκιμάστηκε σκληρά από τις μεγάλες καταστροφές στη Θεσσαλία και στον Έβρο με συνέπειες που διαπερνούν όλες τις πτυχές της ζωής των πληττόμενων αλλά και τα οικοσυστήματα που επλήγησαν. Παρόλα αυτά, τίθεται ένα μεγάλο ερώτημα, κατά πόσο οι συνέπειες είναι ίδιες για όλα τα άτομα ή αν για κάποια η ευαλωτότητα είναι αυξημένη, με αποτέλεσμα ο αντίκτυπος να είναι δυσανάλογα μεγαλύτερος, δίχως την απαιτούμενη πρόσβαση στα μέσα αποκατάστασης και διαχείρισης της κατάστασης.

Η ραγδαία εξέλιξη της Κλιματικής Αλλαγής κατέστησε αδύνατη την εξάλειψή της και θεωρείται πια μία πραγματικότητα, με τις συνέπειές της να τη μετατρέπουν σε Κλιματική Κρίση. Η κατάσταση αυτή εντείνει περισσότερο τις ανισότητες, καθώς επηρεάζονται περισσότερο οι πληθυσμοί που εξαρτώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους φυσικούς πόρους και έχουν μεγαλύτερη έκθεση στις φυσικές καταστροφές, ενώ στην περίπτωση που εκλείπουν οι οικονομικοί πόροι, καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής η υλοποίηση της πολιτικής της προσαρμογής.

Ειδικότερα, οι γυναίκες εμφανίζουν αυξημένη ευαλωτότητα σε σχέση με τους άνδρες για διάφορους λόγους. Καταρχάς για λόγους βιολογικούς, όπως η μητρότητα, είναι εκτεθειμένες στις υψηλότερες θερμοκρασίες, οι οποίες τις καταβάλλουν και εξασθενούν τη λειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος. Επιπλέον, οι φυσικές καταστροφές, όπως οι πλημμύρες και οι πυρκαγιές, έχουν αυξηθεί σε συχνότητα και ένταση, συνέπεια της Κλιματικής Αλλαγής, με πολλές γυναίκες να βρίσκονται σε κίνδυνο και να πλήττονται σοβαρά, καθώς είναι ανεπαρκώς προετοιμασμένες για αυτές τις συνθήκες. Παράλληλα, η ψυχολογική πίεση και το άγχος για το μέλλον επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση καθιστώντας αναγκαία την παροχή στήριξης.

Ακόμα περισσότερο, τα αυξημένα καθήκοντα στο σπίτι με την παροχή φροντίδας στα νεότερα και ηλικιωμένα μέλη της οικογένειας, πέραν των εργασιακών υποχρεώσεων, τις θέτουν εξαρχής σε δυσχερέστερη θέση. Η κλιματική κρίση κλιμακώνει το βάρος της φροντίδας για τα άτομα που την παρέχουν, με συνέπεια να υποβαθμίζει μακροπρόθεσμα την ποιότητά της.

Επιπλέον, η ανάγκη επιτάχυνσης της ενεργειακής μετάβασης σε συνδυασμό με την αύξηση του ενεργειακού κόστους, έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις γυναίκες και ιδιαίτερα τις ηλικιωμένες και τις γυναίκες μονογονεϊκών οικογενειών. Τα δημογραφικά δεδομένα για τις χώρες με υψηλά ποσοστά ακραίας φτώχειας αποκαλύπτουν ότι οι γυναίκες συνιστούν το 70% του πληθυσμού, στοιχείο το οποίο, αν συνδυαστεί με το γεγονός ότι η εργασία τους αφορά κατά βάση τον πρωτογενή τομέα και τους φυσικούς πόρους, αναδεικνύει τον αντίκτυπο της κλιματικής κρίσης σε αυτές. Κατά συνέπεια, η διαρκής πρόσβαση σε ενέργεια, που συνεπάγεται θέρμανση και ψύξη δίχως περιορισμούς, καθίσταται δυσχερής έως αδύνατη για τα χαμηλότερα εισοδήματα.

Επίσης, η περιορισμένη κατάρτιση και εκπαίδευση καθιστούν δυσχερή την εργασιακή κινητικότητα και ελαχιστοποιούν τις ευκαιρίες απασχόλησης με συνέπεια την αύξηση της ανεργίας. Το καθεστώς εργασιακής αβεβαιότητας εντείνεται από την Κλιματική Κρίση με τα παράκτια επαγγέλματα και τον τουρισμό να πλήττονται σημαντικά.

Οι αντίξοες συνθήκες που διαμορφώνει η κλιματική κρίση είναι η αιτία του περιβαλλοντικού εκτοπισμού των ανθρώπων από τις εστίες τους. Η αντιμετώπιση των εκτοπισθέντων, των επονομαζόμενων «κλιματικών προσφύγων», αποτελεί μία μεγάλη πρόκληση, καθώς δεν υπάρχει μέχρι σήμερα νομική αναγνώριση που να ρυθμίζει το καθεστώς διαχείρισης και προστασίας των συγκεκριμένων προσφυγικών ροών που είναι αποτέλεσμα φυσικών καταστροφών, με τη συντριπτική πλειοψηφία να είναι γυναίκες και παιδιά. Η κατοχύρωση αυτής της κατηγορίας προσφύγων είναι μείζονος σημασίας και διαφαίνεται ότι υπάρχει ακόμα δρόμος να διανυθεί, παρότι ορισμένες διεθνείς αποφάσεις, όπως της Επιτροπής Υψηλού Επιπέδου του ΟΗΕ, έκριναν ότι ο συγκεκριμένος εκτοπισμός είναι παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή.

Επιπροσθέτως, ελλοχεύει πάντα ο κίνδυνος για περιστατικά έμφυλης βίας. Μάλιστα, εκτιμάται ότι είναι πιο πιθανό να συμβεί ένα τέτοιο περιστατικό κατά τη διάρκεια μιας φυσικής καταστροφής, ακόμα και από τον σύντροφό τους, όπως μαρτυρούν αναφορές από τον τυφώνα Κατρίνα που έπληξε τη Νέα Ορλεάνη το 2005. Σε κάθε περίπτωση, στις φυσικές καταστροφές είναι μεγαλύτερος ο αριθμός των γυναικών από τους ανθρώπους που χάνουν τη ζωή τους.

Πολλές επιστημονικές έρευνες καταδεικνύουν ότι η έμφυλη ισότητα μπορεί να αποβεί σωτήρια. Μελέτη που διεξήχθη το 2006 από το London School of Economics (LSE) έδειξε ότι, σε 141 φυσικές καταστροφές, τα ποσοστά θνησιμότητας των γυναικών ήταν υψηλότερα από εκείνα

των ανδρών. Επιπλέον, ειδικά στην υγεία, ο γυναικείος πληθυσμός αντιμετωπίζει πολλαπλούς κινδύνους. Κατά τη UNICEF, το 80% των γυναικών και των κοριτσιών είναι αρμόδιο για τη συλλογή και μεταφορά νερού στο σπίτι, εκτεθειμένες και δίχως επαρκή ασφάλεια. Σε διεθνές επίπεδο, αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο για δυστροφία λόγω των αυξημένων διατροφικών αναγκών των ανδρών και των παιδιών. Αντίστοιχη είναι η κατάσταση στις αναπνευστικές ασθένειες και τις καρδιοπάθειες, οφειλόμενες πρωτίστως στην υποβαθμισμένη ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα.

Αναφορικά με τις δεξιότητες των γυναικών στην προσαρμογή και στην ανταπόκριση σε ακραία καιρικά φαινόμενα και καταστροφές, παρατηρείται ότι ενδέχεται να υπολείπονται συγκριτικά με τους άνδρες. Σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις για την πρόοδο των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, η συμμετοχή των γυναικών στη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε διεθνές επίπεδο έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, η εκπαίδευση των γυναικών είναι πιθανό να ανακοπεί, όπως επίσης και το ενδεχόμενο να καταστούν ψηφιακά αναλφάβητες, ενώ δύναται να αγνοούν δραστηριότητες, όπως η κολύμβηση και η αναρρίχηση σε δένδρα, σύμφωνα με δεδομένα του Προγράμματος Περιβάλλοντος του ΟΗΕ. Σε κάθε περίπτωση, δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες, με αποτέλεσμα να υπολείπονται τόσο σε δεξιότητες όσο και σε επαγγελματικές προοπτικές.

Ακόμα χειρότερα, καλούνται να εφαρμόσουν μέτρα για τα οποία συνήθως δεν έχουν άμεση εμπλοκή δεδομένου ότι η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων, ακόμα και στις ανεπτυγμένες χώρες, είναι χαμηλή. Μάλιστα, αυτή η πραγματικότητα έρχεται σε αντίθεση με την μεγαλύτερη περιβαλλοντική ευαισθησία των γυναικών, χάρη στην οποία θα μπορούσαν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην υιοθέτηση βιώσιμων περιβαλλοντικών προτύπων, συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή στις νέες κλιματικές συνθήκες. Σύμφωνα με έκθεση του OECD του 2008, σε ορισμένες χώρες παρατηρήθηκε ότι παρά το γεγονός πως οι άνδρες δαπανούν πάνω από το 80% των οικογενειακών εσόδων, οι γυναίκες λαμβάνουν πάνω από το 80% των καταναλωτικών αποφάσεων. Επομένως, ο ρόλος τους αποδεικνύεται καθοριστικός, ενώ η περαιτέρω ενεργοποίησή τους μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής.

Για το λόγο αυτό, είναι βαρύνουσας σημασίας η προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, η οποία δύναται να συμβάλει τόσο στην εξεύρεση και εφαρμογή βιώσιμων

πρακτικών όσο και στην προώθηση της κλιματικής δικαιοσύνης. Στην τελευταία περίπτωση, είναι ακόμα περισσότερο αναγκαία η στήριξη από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, ώστε να καταστούν τα οικονομικά μέσα και η τεχνογνωσία προσβάσιμα σε όλες τις γυναίκες χωρίς αποκλεισμούς.

Εμπόδιο στη χειραφέτηση των γυναικών είναι οπωσδήποτε τα έμφυλα στερεότυπα. Για το λόγο αυτό, οι φεμινιστικές οργανώσεις επιδιώκουν την καταπολέμηση τους με την ευαισθητοποίηση των γυναικών, την ένταξη της έμφυλης ισότητας στις διεθνείς συνδιασκέψεις για το κλίμα, την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας έτσι ώστε να επιτευχθεί η κλιματική δικαιοσύνη.

Αναφορικά με την πρακτική αντιμετώπιση των ζητημάτων, υπάρχουν παραδείγματα και πρακτικές που λαμβάνουν χώρα σε χώρες της ΕΕ, τα οποία μαρτυρούν ότι είναι εφικτή η προώθηση της έμφυλης ισότητας και ενίσχυση της ανθεκτικότητας των γυναικών, υπό την προϋπόθεση της συνεργασίας των αρμόδιων φορέων, από το τοπικό έως και το διακρατικό επίπεδο. Κομβική ωστόσο, είναι η ουσιαστική συμμετοχή των γυναικών στη λήψη των αποφάσεων.

Συνοψίζοντας, η επίδραση της Κλιματικής Κρίσης στις γυναίκες έγκειται πρωτίστως στη διαιώνιση υφιστάμενων ανισοτήτων σε σχέση με τους άνδρες, αυξάνοντας την έκθεσή τους σε κινδύνους και περιορίζοντας τις ευκαιρίες τους για οικονομική και προσωπική ανεξαρτησία. Για τους λόγους αυτούς είναι αποφασιστικής σημασίας η προώθηση της έμφυλης ισότητας σε πολλαπλά πεδία και η αύξηση της ανθεκτικότητας των γυναικών με τα μέτρα να αποβλέπουν να μετριάσουν τις ατμοσφαιρικές εκπομπές αλλά και να περιορίσουν τον αντίκτυπο της Κλιματικής Κρίσης με ταυτόχρονη προώθηση της προσαρμογής των γυναικών στη νέες κλιματικές συνθήκες.

Κεφάλαιο 2:Επιπτώσεις Κλιματικής Κρίσης στην Υγεία - Η Έμφυλη Διάσταση

Η υγεία αποτελεί μια θεμελιώδη πτυχή που χρησιμεύει ως «μονάδα μέτρησης» για την αξιολόγηση της σωματικής, ψυχολογικής και ψυχικής κατάστασης ενός ζωντανού οργανισμού, με την κλιματική κρίση να αναδεικνύεται ως ένας από τους πιο πολύπλοκους και πολυδιάστατους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και υγειονομικούς παράγοντες του 21ου αιώνα. Εξετάζοντας τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στην υγεία με έμφαση στην έμφυλη διάσταση, γίνεται αποδεκτό ότι οι γυναίκες και άλλες έμφυλες ταυτότητες επηρεάζονται διαφορετικά και συχνά πιο σοβαρά από τις κλιματικές αλλαγές, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες χώρες και περιοχές υψηλού κινδύνου.

Ψυχολογική Πίεση και Άγχος

Ένας από τους λιγότερους εξερευνημένους τομείς είναι η επίδραση της κλιματικής αλλαγής στην ψυχική υγεία, ειδικότερα των γυναικών. Οι γυναίκες, οι οποίες συχνά βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της αντιμετώπισης των κλιματικών αλλαγών, είτε ως παραγωγοί τροφίμων είτε ως φροντιστές των οικογενειών τους, εκτίθενται σε αυξημένο στρες και ψυχική πίεση. Η στρεσογόνο κατάσταση μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως άγχος, κατάθλιψη και άλλες διαταραχές, που συχνά παραμένουν ανεξερεύνητες και αντιμετωπίζονται ανεπαρκώς.

Επιδημιολογικές Αλλαγές-Διατροφικές Ελλείψεις-Χρόνια Νοσήματα

Στον αντίποδα, μία από τις πιο άμεσες επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης, ιδιαίτερα για τις γυναίκες, είναι ο αυξημένος κίνδυνος νοσημάτων, λόγω της διαφορετικής έκθεσης και ευαλωτότητας στους κινδύνους που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Οι αλλαγές στις κλιματικές συνθήκες έχουν άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην υγεία, επιδεινώνοντας τις συνθήκες για την εξάπλωση μολυσματικών ασθενειών, την πρόκληση διατροφικών ελλείψεων και την αυξημένη εμφάνιση χρόνιων νοσημάτων.

Η αύξηση της θερμοκρασίας και η αλλαγή των κλιματικών συνθηκών συμβάλλουν στην εξάπλωση μολυσματικών νοσημάτων, επηρεάζοντας την γεωγραφική κατανομή και την εποχικότητα των ασθενειών που μεταδίδονται από νερό και φορείς, όπως τα κουνούπια και άλλα

έντομα. Για παράδειγμα, ασθένειες όπως η ελονοσία, ο δάγκειος πυρετός¹ και ο ιός Ζίκα² αναμένεται να εξαπλωθούν σε νέες περιοχές, εκθέτοντας μεγαλύτερους πληθυσμούς σε κινδύνους. Οι γυναίκες, ειδικά εκείνες που ζουν σε αγροτικές περιοχές³ και εξαρτώνται από τη γη και τον φυσικό πόρο για την επιβίωση τόσο τη δική τους όσο και των οικογενειών τους, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες. Η αυξημένη συχνότητα και ένταση των κλιματικών φαινομένων όπως ξηρασίες, πλημμύρες, και κύματα καύσωνα επηρεάζουν αρνητικά τη γεωργική παραγωγή, μειώνοντας την διαθεσιμότητα βασικών τροφίμων και αυξάνοντας το κόστος τους, οδηγούνται έτσι σε διατροφική ανασφάλεια και υποσιτισμό, ιδιαίτερα σε όσες περιοχές η πληθυσμιακή αυτή ομάδα εξαρτάται από την autarkία και τις τοπικές πηγές τροφής. Ο υποσιτισμός έχει βαθιές επιπτώσεις στην υγεία των γυναικών. Από την μια, επηρεάζει την γενική υγεία τους, μειώνοντας την αντοχή τους σε ασθένειες και επιβαρύνοντας χρόνιες καταστάσεις. Από την άλλη, μπορεί να οδηγήσει σε αναιμία και άλλες διατροφικές ελλείψεις, καθώς η ανεπάρκεια σε θρεπτικά συστατικά μπορεί να επηρεάσει την ανοσολογική απόκριση.

Με την αύξηση των θερμοκρασιών να συνδέεται με την επιδείνωση χρόνιων νοσημάτων όπως καρδιακές παθήσεις, διαβήτη και αναπνευστικές παθήσεις, γυναίκες με προϋπάρχουσες καταστάσεις μπορεί να βιώσουν επιδείνωση της υγείας τους λόγω της έκθεσης σε ακραίες καιρικές συνθήκες.

Επιδράσεις στην Αναπαραγωγική και Σεξουαλική Υγεία

Η κλιματική αλλαγή αναδεικνύεται σε μια κοσμογονική πρόκληση με ποικίλες συνέπειες, εντείνοντας ιδιαιτέρως τις προκλήσεις στη σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία των γυναικών. Οι επιδράσεις αυτές περιλαμβάνουν την αύξηση των κινδύνων για την μητρική υγεία, την πρόσβαση σε αναπαραγωγική φροντίδα και την έκθεση σε σεξουαλική βία και εκμετάλλευση, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων που προκαλούνται από καταστροφές σχετιζόμενες με το κλίμα.

➤ *Αύξηση των Κινδύνων για την Μητρική Υγεία.* Μέσω της ενίσχυσης των φυσικών καταστροφών και της προκαλούμενης από αυτές διατάραξη στις υπηρεσίες υγείας, αυξάνεται ο κίνδυνος για την μητρική υγεία. Η διακοπή της παροχής μαιευτικής

1. WHO. (2023). *Dengue - Global situation*. Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/emergencies/disease-outbreak-news/item/2023-DON498>

2. Martin. S. Staples. J.E. (2024). *ZikaCDCYellowBook 2024*. Ανακτήθηκε από <https://wwwnc.cdc.gov/travel/yellowbook/2024/infections-diseases/zika>

3. Fanzo. J. et al. (2018, September). The Effect of Climate Change Across Food Systems: Implications for Nutrition Outcomes. *Global Food Security*. Vol. 18, σελ. 12-19. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.06.001>

και γυναικολογικής φροντίδας μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένο ποσοστό επιπλοκών κατά την εγκυμοσύνη και τον τοκετό, όπως πρόωρους τοκετούς, χαμηλό βάρος γέννησης και αυξημένη μητρική και νεογνική θνησιμότητα.

➤ *Πρόσβαση σε Αναπαραγωγική Φροντίδα.* Οι αλλαγές στο κλίμα επηρεάζουν την πρόσβαση σε αναπαραγωγική φροντίδα. Οι φυσικές καταστροφές αποδυναμώνουν τις υποδομές υγείας και περιορίζουν την πρόσβαση σε ζωτικής σημασίας υπηρεσίες, όπως είναι οι γυναικολογικές εξετάσεις, η παροχή αντισυλληπτικών μέσων και η ασφαλής άμβλωση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των ανεπιθύμητων εγκυμοσυνών και την επιδείνωση της γενικότερης υγείας των γυναικών.

➤ *Έκθεση σε Σεξουαλική Βία και Εκμετάλλευση.* Οι κρίσεις που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή αυξάνουν τον κίνδυνο σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης, ιδιαίτερα για τις γυναίκες και τα κορίτσια που βρίσκονται σε καταυλισμούς προσφύγων ή εκτοπισμένες εγκαταστάσεις λόγω καταστροφών. Η απουσία ασφαλών καταλυμάτων και η έλλειψη πρόσβασης σε προστατευτικά δίκτυα ευνοούν τις συνθήκες για την αύξηση της σεξουαλικής βίας και της εκμετάλλευσης, με σοβαρές συνέπειες για την ψυχική και σωματική υγεία των επιζώντων.

Σε περιόδους πανδημιών, σημειώνονται εξίσου δραματικές επιπτώσεις στην αναπαραγωγική και σεξουαλική υγεία των γυναικών, αναδεικνύοντας και εντείνοντας υφιστάμενες ανισότητες και προκλήσεις μέσω διάφορων διαύλων.

Η πανδημία COVID-19⁴ οδήγησε σε σημαντικές διαταραχές στην παροχή υπηρεσιών υγείας. Πολλές γυναίκες αντιμετώπισαν δυσκολίες στην πρόσβαση σε προγραμματισμένες γυναικολογικές εξετάσεις, αντισυλληπτικά μέσα και προγεννητική φροντίδα λόγω του περιορισμού των υγειονομικών πόρων και της αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών προς αντιμετώπιση του COVID-19. Η έλλειψη προγεννητικής φροντίδας και η δυσκολία πρόσβασης σε μαιευτικές υπηρεσίες ενέτειναν τους κινδύνους για εγκυμοσύνες υψηλού κινδύνου και επιπλοκές κατά τον τοκετό, δημιουργώντας επιπλέον φόβο και ανησυχία σχετικά με τον κίνδυνο μόλυνσης κατά την παραμονή των εγκύων σε ιατρικές εγκαταστάσεις.

4. European Parliament/ FEMM Committee.(2020).*Report on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period.* (2020/2121(INI)).

Επιπρόσθετα, οι περιορισμοί κινητικότητας και τα μέτρα κοινωνικής απομόνωσης που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας οδήγησαν σε αύξηση της σεξουαλικής και ενδοοικογενειακής βίας. Πολλές γυναίκες βρέθηκαν εγκλωβισμένες με τους κακοποιητές τους χωρίς δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης ή ασφαλή καταφύγια. Η ψυχολογική πίεση, το άγχος, η ανασφάλεια από την απώλεια εισοδήματος, το αυξημένο φορτίο φροντίδας και ο φόβος για την υγεία, και την ασφάλειά τους συνέβαλαν στην αύξηση των κρουσμάτων κατάθλιψης, και ψυχικών διαταραχών.

Διαπιστώνεται η ανάγκη για ιστορική αναγνώριση ευθυνών, αναδιοργάνωση συστημάτων και ενίσχυση της γυναικείας συμμετοχής στις αποφάσεις, καθώς η ενέργεια αυτή θα συμβάλλει τόσο στην ενίσχυση της αυτονομίας των γυναικών όσο και στη διασφάλιση των δικαιωμάτων τους.

Συγκεκριμένα:

Η Συνεισφορά των Γυναικών στη Κλιματική Διαχείριση

Ο αποκλεισμός των γυναικών από τις κλιματικές συζητήσεις περιορίζει τις λύσεις, ενώ η ενδυνάμωσή τους φέρνει καλύτερα αποτελέσματα⁵. Επί παραδείγματι, αυτόχθονες γυναίκες και γυναίκες στην Αφρική διαθέτουν ζωτικές γνώσεις, λόγω της εμπειρίας και της σοφίας που φέρουν⁶, ως προς την περιβαλλοντική διατήρηση και αντιμετώπιση φυσικών κινδύνων. Από την άλλη, γυναίκες που εργάζονται στον γεωργικό τομέα, όταν διαθέτουν ίση με τους άνδρες πρόσβαση στους πόρους, αυξάνουν σημαντικά τη γεωργική παραγωγικότητα, συμβάλλοντας στην ασφάλεια των τροφίμων και τη μείωση της φτώχειας⁷. Επιπλέον, η συμμετοχή τους στην αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών ενισχύει την ανθεκτικότητα της κοινότητας έναντι των αρνητικών επιπτώσεων των κλιματικών αλλαγών.

Ενίσχυση της Νομοθεσίας και της Συμμετοχής των Γυναικών

Παρά την αναγνώριση σε παγκόσμια και περιφερειακά πλαίσια, λίγες εθνικές νομοθεσίες και πολιτικές συνδέουν απευθείας τις δεσμεύσεις για ισότητα των φύλων με την κλιματική αλλαγή

5. Τσάλλας, Γρ. Ι. Δημαδάμα, Ζ. et al. (2022). *Κλιματική Αλλαγή και Έμφυλη Ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Women on Top.EΚεΠΕΚ. Sustainable We.Ανακτήθηκε από: <https://womenontop.gr/research/klimatiki-allagi-kai-emfyli-isotita-mesogeios-ellada>

6. Osman-Elasha. B. (2009). *Women...In The Shadow of Climate Change*. UN. Ανακτήθηκε από <https://www.un.org/en/chronicle/article/women-in-shadow-climate-change>

7. UN Climate Change News. (2021). *Indigenous Women Vital to Climate Action*. Ανακτήθηκε από <https://unfccc.int/news/indigenous-women-vital-to-climate>

και τη διαχείριση κινδύνου καταστροφών με την ενσωμάτωση των νόμων και των πολιτικών για την ισότητα των φύλων, ώστε να αντιμετωπίζονται οι υποκείμενες αιτίες της γενετήσιας ανισότητας και να ενισχύεται η ανθεκτικότητα των γυναικών στην κλιματική αλλαγή και τις καταστροφές⁸. Υπάρχει η ανάγκη για ένα εθνικό πλαίσιο που να συνδυάζει τις υφιστάμενες νομοθεσίες και πολιτικές για την ισότητα των φύλων με εκείνες της κλιματικής αλλαγής και διαχείρισης κινδύνου καταστροφών. Η επικύρωση της Σύμβασης για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών (CEDAW)⁹ και της Γενικής Σύστασης Αρ. 37 που αφορά τις διαστάσεις φύλου στη μείωση του κινδύνου από καταστροφές στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής, το Πλαίσιο της Sendai για τη Μείωση του Κινδύνου Καταστροφών 2015-2030⁹, το οποίο τονίζει τη συμπερίληψη και την ηγεσία των γυναικών, αποτελούν βάση για την ανάλυση των πολιτικών και των δράσεων που απαιτούνται για να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα των γυναικών στην κλιματική αλλαγή και στις καταστροφές, υπογραμμίζοντας παράλληλα την ανάγκη για ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις σχετικές πολιτικές και στρατηγικές.

Η Ανάγκη για Ένταξη της Ισότητας των Φύλων στη Χρηματοδότηση της Κλιματικής Αλλαγής: Προκλήσεις και Προοπτικές

Αξίζει να αναφερθεί ότι, παρόλο που η παγκόσμια κοινότητα έχει αναγνωρίσει τα τελευταία χρόνια την επιτακτική ανάγκη αντιμετώπισης τόσο της κλιματικής αλλαγής όσο και της ισότητας των φύλων, δεν έχει ενσωματωθεί η ισότητα των φύλων στους μηχανισμούς χρηματοδότησης της κλιματικής αλλαγής¹⁰ και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι παραδοσιακά, οι μηχανισμοί χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής δεν είχαν ποτέ επικεντρωθεί σε θέματα ισότητας των φύλων.

8. ADB. (2023, August). *Women's Resilience: How Laws and Policies Promote Gender Equality in Climate Change, Environment, and Disaster Risk Management in Asia and the Pacific*. No. 252. Ανακτήθηκε από <https://dx.doi.org/10.22617/BRF230278-2> και ΚΕΘΙ. (2017). Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών. Ανακτήθηκε από: https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2018/04/CEDAW_Web_Spreads-1.pdf

9. Στις 18-19 Μαΐου 2023 στη Νέα Υόρκη πραγματοποιήθηκε Συνάντηση Υψηλού Επιπέδου ΓΣΗΕ για την Ενδιάμεση Επισκόπηση του Πλαισίου Sendai για την Μείωση Κινδύνου Καταστροφών, κατά την οποία την Ελλάδα εκπροσώπησε ο τότε Υπουργός Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας κ. Χρήστος Στυλιανίδης. Βλ. Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας. *Διεθνείς Οργανισμοί*. Ανακτήθηκε από: <https://civilprotection.gov.gr/diethnis-synergasia/diethneis-organismoi>

10. UNDP. (2019).

Στην Παγκόσμια Έκθεση SIGI 2023¹¹ παρουσιάστηκαν συγκεκριμένες πολιτικές προτάσεις, όπως η χρηματοδότηση προγραμμάτων και κοινοτικών οργανώσεων, φεμινιστικών οργανώσεων και κινημάτων που εργάζονται για την ισότητα των φύλων σε τοπικό επίπεδο, καθώς και η υποστήριξη και ενίσχυση των πρωτοβουλιών που στοχεύουν στην εξάλειψη των διακρίσεων και την προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας.

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η ενίσχυση της οικονομικής ασφάλειας των γυναικών μέσω της παροχής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και μέσω προγραμμάτων που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα. Επιπρόσθετα, προτείνεται η χρηματοδότηση προγραμμάτων που θα επικεντρώνονται στην επιλογή και εκπαίδευση γυναικών από διαφορετικές κοινότητες για να λειτουργήσουν ως πρέσβειρες του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης, οι οποίες θα προωθούν την οικολογική συνείδηση και θα ενημερώνουν τις κοινότητές τους για θέματα υγείας και περιβάλλοντος μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Ενίσχυση της Προστασίας της Υγείας

Απαιτείται διεθνής συνεργασία και συντονισμός με στόχο τη δημιουργία δημόσιων επενδύσεων για την ενίσχυση της πρόσβασης των γυναικών σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας και υποστηρικτικές δομές. Η εξασφάλιση πρόσβασης σε εμβολιασμούς, προληπτική φροντίδα, ενημέρωση και ψυχολογική υποστήριξη για γυναίκες, αντιμετωπίζοντας τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, είναι κρίσιμης σημασίας.

Η κλιματική κρίση επιβαρύνει δυσανάλογα τις γυναίκες, επιδεινώνοντας τις έμφυλες ανισότητες και αυξάνοντας τους κινδύνους για την υγεία τους. Αναπτύσσοντας πολιτικές που είναι ευαίσθητες στις έμφυλες διαστάσεις σημειώνεται ένα κρίσιμο βήμα, μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι οι γυναίκες δεν θα μείνουν πίσω στην αντιμετώπιση αυτής της παγκόσμιας πρόκλησης.

11. OECD. (2023). *SIGI 2023 Global Report: Gender Equality in Times of Crisis, Social Institutions and Gender Index*. Paris: OECD Publishing. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.1787/4607b7c7-en>

Κεφάλαιο 3: Οι Επιπτώσεις των Φυσικών Καταστροφών και τα Επίπεδα Προετοιμασίας των Γυναικών, ως Συνέπεια της Κλιματικής Κρίσης¹²

Εισαγωγή: Ταυτότητα Έρευνας

Ερευνητικοί Στόχοι

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε για να μελετήσει τα παρακάτω ερωτήματα:

A. Προετοιμασία για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών

- Πόσο έτοιμες νιώθουν οι γυναίκες για να αντιμετωπίσουν μια φυσική καταστροφή
- Σε ποιους τομείς έχουν μεγαλύτερη ανάγκη προετοιμασίας
- Τρόπος διαχείρισης των φυσικών καταστροφών πριν, κατά τη διάρκεια και μετά

B. Ενημέρωση για τις φυσικές καταστροφές και τις συνέπειές τους

- Βαθμός ενημέρωσης και βασικές πληγές πληροφορίας
- Γνώση για τα διαθέσιμα μέσα και τις δυνατότητες διαχείρισης των φυσικών καταστροφών

Γ. Προβλήματα που προκύπτουν μετά από μια φυσική καταστροφή

- Πρακτικές συνέπειες – βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες
- Συναισθηματικές συνέπειες

12. Έρευνα του LeaninNetworkGreece που αναδημοσιεύεται στην παρούσα έκθεση αναφοράς. Η παρούσα έρευνα «Οι επιπτώσεις των φυσικών καταστροφών και τα επίπεδα προετοιμασίας των γυναικών ως συνέπεια της κλιματικής κρίσης» έχει διεξαχθεί από την Truberies, για λογαριασμό του ελληνικού τμήματος του διεθνούς οργανισμού Lean In, Lean In Network Greece (Athens), που ασχολείται με την ενδυνάμωση των γυναικών και την ενθάρρυνσή τους να αναλάβουν περισσότερες θέσεις ηγεσίας στην κοινωνία και στην εργασία τους, με την ευγενική χορηγία της Bayer Hellas S.a. Η έρευνα υλοποιήθηκε αποκλειστικά για το τοπικό δίκτυο και δε δημιουργήθηκε για λογαριασμό του Leanin.org, οποίος δεν φέρει ευθύνη για το αποτέλεσμα και τηρήθηκαν όλες οι προβλεπόμενες διατάξεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τα ευρήματά της παραχωρούνται, χωρίς αντάλλαγμα, στη Γενική Γραμματεία Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων για την ανάλυση, επεξεργασία τους και τη δημιουργία πολιτικών για την υποστήριξη των γυναικών των περιοχών που πλήττονται από τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης.

Δ. Ανάγκες προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικότερα οι συνέπειες των φυσικών καταστροφών

- Παράγοντες που αυξάνουν την ανθεκτικότητα στις φυσικές καταστροφές
- Ανάγκες για γνώση και πληροφόρηση
- Ανάγκες υποστήριξης μετά από μία φυσική καταστροφή

Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα υιοθέτησε μια ποσοτική μεθοδολογία, βασιζόμενη σε ατομικές συνεντεύξεις με τη χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου. Η έρευνα διεξήχθη σε περιοχές της Θεσσαλίας και του Έβρου, με σκοπό την καταγραφή ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος.

Το δείγμα της έρευνας ανήλθε σε 300 άτομα, καλύπτοντας αστικές, ημι-αστικές και αγροτικές περιοχές. Συμμετείχαν εργαζόμενες και μη εργαζόμενες, με παιδιά και χωρίς παιδιά, προσφέροντας μια σφαιρική άποψη για το θέμα που ερευνήθηκε.

Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου.

Προφίλ Δείγματος

Αναλυτικά, το δείγμα της έρευνας είχε την παρακάτω δομή.

ΕΒΡΟΣ					
Ηλικία	ΣΥΝΟΛΟ	Αστικές περιοχές	ΘΕΣΣΑΛΙΑ	Αγροτικές περιοχές	Αστικές και Ημιαστικές περιοχές
			Ημιαστικές περιοχές		
20-29	N=74	N=25	N=12	N=12	N=25
30-39	N=74	N=23	N=14	N=12	N=25
40-49	N=74	N=25	N=12	N=12	N=25
50-59	N=78	N=27	N=14	N=12	N=25

Περίοδος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε μεταξύ 5 και 10 Μαρτίου, του 2024.

Κεφάλαιο 3.1: Δημογραφικά αρακτηριστικά

Ηλικία και γεωγραφική κάλυψη

Συνολικά, το δείγμα της έρευνας (N=300) κάλυψε άτομα από 4 ηλικιακές ομάδες (20-29, 30-39, 40-49, 50-59), με ίση κατανομή ανά ηλικιακή ομάδα. Από τα 300 άτομα που πήραν μέρος στην έρευνα, 200 συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλία, αντιπροσωπεύοντας αστικές περιοχές (N=100, μοιρασμένα σε Βόλο, Καρδίτσα, Λάρισα, Τρίκαλα), καθώς και ημιαστικές και αγροτικές περιοχές (N=100). Στην περίπτωση του Έβρου, το συνολικό δείγμα N=100 κάλυψε επίσης τις ίδιες 4 ηλικιακές ομάδες, με ίση κατανομή ανά ηλικιακή ομάδα. Το σύνολο των γυναικών από τον Έβρο κατοικούν σε ημιαστικές και αγροτικές περιοχές.

Στη Θεσσαλία, η έρευνα πραγματοποιήθηκε στις 4 μεγαλύτερες πόλεις (Βόλος, Καρδίτσα, Λάρισα, Τρίκαλα) καθώς και σε 4 ημιαστικές (Βελεστίνο, Γιάννουλη, Παλαμάς, Φαρκαδόνα) και 4 αγροτικές περιοχές (Αγριά, Μεγαλοχώρι, Προάστιο, Φαλάνη). Στον Έβρο, η έρευνα διεξήχθη σε 5 αστικές περιοχές (Αβαντας, Ανθεία, Μεσημβρία, Μάκρη, Συκορράχη).

Η επιλογή των συγκεκριμένων περιοχών έγινε με στόχο την κάλυψη ενός αντιπροσωπευτικού δείγματος του πληθυσμού περιοχών που έχουν υποστεί τις συνέπειες φυσικών καταστροφών.

Οικογενειακή κατάσταση

Το 67% των ερωτωμένων είναι έγγαμες, 28% είναι άγαμες και οι υπόλοιπες 5% είναι χήρες (2%), διαζευγμένες (1%) ή συγκατοικούν ως ζευγάρι (2%). Τα νοικοκυριά, κατά μέσο όρο έχουν 3 μέλη, με 4% μονομελή νοικοκυριά, 31% διμελή νοικοκυριά, 38% τριμελή νοικοκυριά και 27% τετραμελή. Το 56% των γυναικών που πήραν μέρος στην έρευνα έχουν παιδιά, περίπου οι μισές από αυτές (25% του δείγματος) έχουν παιδιά ως 12 ετών και οι υπόλοιπες (31% του δείγματος) έχουν παιδιά 13 ετών ή μεγαλύτερα.

Ως προς τη λειτουργία του νοικοκυριού, 33% έχει την αποκλειστική ευθύνη, 25% έχει την κύρια ευθύνη αλλά συμμετέχει κι άλλο άτομο του νοικοκυριού, 35% έχει ευθύνη εξίσου με άλλους, για 5% την ευθύνη έχουν κυρίως άλλοι, και για ένα 2% την ευθύνη έχουν αποκλειστικά άλλοι.

Το 44% έχει ευθύνη για τη φροντίδα ηλικιωμένων συγγενών (8% έχει αποκλειστική ευθύνη), ενώ το υπόλοιπο 56% δε συμμετέχει σε φροντίδα ηλικιωμένων συγγενών.

Απασχόληση

6 στις 10 γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα είναι εργαζόμενες (58% του δείγματος εργαζόμενες πλήρους απασχόλησης και 4% εργαζόμενες μερικής απασχόλησης). 3% του δείγματος έχουν περιστασιακή απασχόληση και 35% δεν εργάζονται καθόλου.

Η έρευνα κάλυψε ένα ευρύ φάσμα επαγγελμάτων, διασφαλίζοντας κατανομή σε διαφορετικά αντικείμενα.

Πιο αναλυτικά στον παρακάτω πίνακα:

Επάγγελμα	Αριθμός
Υπεύθυνη νοικοκυριού, νοικοκυρά	N=48
Υπάλληλος εκτός γραφείου σε μη χειρωνακτική εργασία	N=47
Μισθωτή διευθυντής ή στέλεχος επιχείρησης με 6+ υφισταμένους	N=41
Επιχειρηματίας, ιδιοκτήτρια επιχείρησης/μαγαζιού με 0-5 υπαλλήλους	N=31
Υπάλληλος γραφείου σε μη χειρωνακτική εργασία	N=24
Μισθωτή διευθυντής ή στέλεχος επιχείρησης με 0-5 υφισταμένους	N=18
Φοιτήτρια, μαθήτρια	N=17
Υπάλληλος σε χειρωνακτική εργασία χωρίς ειδίκευση	N=14
Μισθωτή επαγγελματίας (γιατρός, δικηγόρος, λογιστής,...)	N=14
Μισθωτή προϊστάμενη με 0-5 υφισταμένους	N=12
Αγρότης, κτηνοτρόφος/πτηνοτρόφος, ψαράς	N=10
Αυτοαπασχολούμενη επαγγελματίας (γιατρός, δικηγόρος, λογιστής,...)	N=9
Υπάλληλος σε χειρωνακτική εργασία με κάποια ειδίκευση	N=7
Επιχειρηματίας, ιδιοκτήτρια επιχείρησης/μαγαζιού με 6+ υπαλλήλους	N=4
Συνταξιούχος/α (με προηγούμενο επάγγελμα), προσωρινά μη εργαζόμενη	N=3

Τέλος, οι γυναίκες αυτές ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικο-οικονομικές τάξεις. Συγκεκριμένα, στην ανώτερη και μεσοανώτερη τάξη (Α, Β, Γ1) ανήκει το 27%. Στην μέση κοινωνικο-οικονομική τάξη (Γ2), ανήκει το 50%, και στην μεσοκατώτερη και κατώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη ανήκει το 23%. Από το σύνολο των γυναικών, το 5% δηλώνουν ότι είναι οι κύριες εισοδηματίες του νοικοκυριού, ενώ το υπόλοιπο 95% δεν είναι.

Ανώτατη μόρφωση έχει το 31% του δείγματος, ανώτερη μόρφωση έχει το 16%, μέση εκπαίδευση έχει το 46% του δείγματος, και κατώτερη/ κατώτατη το υπόλοιπο 7%.

Κεφάλαιο 3.2: Κλιματική Κρίση

Επίπεδο ενημέρωσης για την κλιματική κρίση

Παρά την εμπειρία των γυναικών, που πήραν μέρος στην έρευνα, με φυσικές καταστροφές, το επίπεδο ενημέρωσης παραμένει χαμηλό, με μόνο 1 στις 10 γυναίκες να νιώθουν ότι είναι επαρκώς ενημερωμένες. Σε μια κλίμακα από το 1 ως το 10 (1=καθόλου επαρκής ενημέρωση και 10=απολύτως επαρκής ενημέρωση), 36% δηλώνουν ανεπαρκώς ενημερωμένες (βαθμολογίες 1-4), 53% δηλώνουν μέτρια ενημερωμένες (βαθμολογίες 5-7) και 11% δηλώνουν επαρκώς ενημερωμένες (βαθμολογίες 8-10).

Οι γυναίκες που διαθέτουν σχετικά καλύτερη ενημέρωση για την κλιματική κρίση παρουσιάζουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: είναι νεότερες, και ειδικότερα στις γυναίκες ηλικίας 20-29 ετών, επαρκώς ενημερωμένες νιώθουν 19%. Διαμένουν σε αστικές περιοχές, με αυτές που είναι ενημερωμένες να φτάσουν σε ποσοστό το 18%. Εργάζονται (14% καλά ενημερωμένες), και έχουν παιδιά (15% καλά ενημερωμένες).

Παρόλο που το να είναι μια γυναίκα καλύτερα ενημερωμένη δεν επηρεάζει τις άμεσες συνέπειες μιας φυσικής καταστροφής, εκείνες που είναι καλύτερα ενημερωμένες φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στη διαχείριση των φυσικών καταστροφών.

Ειδικότερα: αυξάνεται το αίσθημα ετοιμότητας (33% επαρκώς ενημερωμένες), αυξάνεται η ετοιμότητα για προστασία του εαυτού και της οικογένειάς τους (24% επαρκώς ενημερωμένες), και νιώθουν πιο δυνατές να διαχειριστούν την κατάσταση κατά την εξέλιξη της φυσικής καταστροφής (22% επαρκώς ενημερωμένες).

Κεφάλαιο 3.2α: Πλημμύρες

Η επιρροή της πλημμύρας

Βλέποντας το σύνολο του δείγματος στη Θεσσαλία, η πλειοψηφία των γυναικών έχουν επηρεαστεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Ο μέσος όρος των βαθμολογιών (σε 10-βάθμια κλίμακα, όπου 1=καθόλου επηρεασμένη και 10=εξαιρετικά επηρεασμένη) φτάνει στο 8.2. Εξαιρετικά επηρεασμένες (9-10) ήταν το 37% των γυναικών. Σοβαρά επηρεασμένες (7-8) ήταν οι περισσότερες, δηλαδή το 56% των γυναικών και μέτρια επηρεασμένες (5-6) ήταν το 6% των γυναικών. Όσες δήλωσαν ότι δεν επηρεάστηκαν (1-4) εξαιρέθηκαν από το δείγμα, γιατί ο στόχος ήταν να γίνει μελέτη γυναικών που έχουν πληγεί. Οι πλημμύρες επηρέασαν περισσότερο τους κατοίκους ημιαστικών και αγροτικών περιοχών, όπως κωμοπόλεις, μεγάλα και μικρά χωριά.

Η πλημμύρα επηρέασε σημαντικά περισσότερο τις πληγείσες γυναίκες, οι οποίες βαθμολόγησαν τον βαθμό επιρροής της ως 9-10 σε μια κλίμακα από 1 έως 10. Αυτές οι γυναίκες υφίσταντο όλες τις άμεσες συνέπειες της πλημμύρας σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό. Συγκεκριμένα, αυτές οι γυναίκες ένιωσαν εξαιρετικά αδύναμες κατά τη διάρκεια της πλημμύρας, αξιολογώντας την αυτοπεποίθησή τους με 4.1 σε μια κλίμακα από 1 έως 10, ενώ οι υπόλοιπες έφτασαν το 5.1/10.

Οι πιο κρίσιμες συνέπειες για αυτές τις γυναίκες περιλαμβάνουν την απώλεια της εργασίας τους (70% έναντι 60% στο σύνολο) και την απώλεια της στέγης τους (55% έναντι 26% στο σύνολο). Επιπλέον, άλλοι παράγοντες που επηρέασαν σημαντικά την καθημερινότητά τους και τις συνθήκες ζωής τους ήταν οι απώλειες υλικών αγαθών, οι επιπτώσεις στη στέγη τους (και σε βασικούς και σε βοηθητικούς χώρους), καθώς και στα μεταφορικά μέσα και τα αγροτικά οχήματα.

Τέλος, ο βαθμός ετοιμότητας πριν από την πλημμύρα επηρέασε την ένταση των συνεπειών που υπέστησαν. Γυναίκες με υψηλότερο βαθμό ετοιμότητας υπέστησαν μικρότερες συνέπειες (7.9/10), ενώ όσες είχαν χαμηλότερο βαθμό ετοιμότητας υπέστησαν σημαντικά βαρύτερες συνέπειες (8.4/10).

Τέλος, η κοινωνικο-οικονομική τάξη δεν φαίνεται να διαφοροποιεί, με στατιστικά σημαντική διαφορά, τον βαθμό στον οποίο επηρεάστηκαν οι άνθρωποι από τις πλημμύρες. Το ίδιο ισχύει και για την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση και την επαγγελματική κατάσταση.

Συνέπειες για την υγεία των γυναικών

Οι πλημμύρες είχαν πολλαπλές επιπτώσεις στην υγεία των γυναικών, με τα πιο σημαντικά προβλήματα να περιλαμβάνουν: έκθεση σε μικρόβια/βακτήρια (78% των γυναικών), εξάντληση/υπερκόπωση (53% των γυναικών), αναπνευστικά προβλήματα (40% των γυναικών), έκθεση σε επικίνδυνα υλικά (36% των γυναικών).

Ακόμα περισσότερο επηρεάστηκε η υγεία αυτών που υπέστησαν πιο σοβαρές συνέπειες από την πλημμύρα: εξάντληση/υπερκόπωση είχε το 81% των γυναικών που αντιμετώπισαν σοβαρές συνέπειες, 24% είχε αύξηση των μεταδοτικών ασθενειών (έναντι 16% στο σύνολο των γυναικών), αφυδάτωση είχε το 18% (έναντι 10% στο σύνολο των γυναικών).

Ειδικότερα, η υγεία των γυναικών που βρέθηκαν εγκλωβισμένες κατά τη διάρκεια της πλημμύρας επηρεάστηκε σε μεγαλύτερο βαθμό από τα παρακάτω: έκθεση σε μικρόβια/βακτήρια (84%), εξάντληση/υπερκόπωση (62%), έκθεση σε επικίνδυνα υλικά (46%) και κακή διατροφή/υποσιτισμός (25%).

Συνέπειες για την ψυχική υγεία των γυναικών

Οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία ήταν αισθητές για όλες τις πληγείσες γυναίκες. Η σημαντικότερη συνέπεια ήταν η κατάθλιψη, που αντιμετώπισαν 6 στις 10 γυναίκες, ενώ οι διαταραχές άγχους αναφέρθηκαν από 4 στις 10 πληγείσες.

Όπως αναμενόταν, οι πιο σοβαρά πληγείσες είχαν μεγαλύτερες επιπτώσεις στην ψυχική τους υγεία. Η κατάθλιψη επηρέασε το 72% αυτών των γυναικών, ενώ οι διαταραχές άγχους επηρέασαν το 58%. Επιπλέον, παρατηρήθηκε μετατραυματικό στρες σε 34% και οξεία αντίδραση στρες σε 32% αυτών των γυναικών.

Επίσης, η ψυχική υγεία των γυναικών που εγκλωβίστηκαν επηρεάστηκε περισσότερο. Αναφέρουν μεγαλύτερο βαθμό διαταραχών άγχους (48% έναντι 32% σε αυτές που δεν εγκλωβίστηκαν).

Τα συναισθήματα που κυριάρχησαν κατά τη διάρκεια της πλημμύρας

Κατά τη διάρκεια της πλημμύρας, φόβος (65%) και αγωνία (56%) ήταν τα κυρίαρχα συναισθήματα των πληγείσων γυναικών. Ωστόσο, παρατηρήθηκαν κάποιες διαφοροποιήσεις. Στις νεότερες γυναίκες (20-29 ετών), η αγωνία ήταν το κυρίαρχο συναίσθημα, φτάνοντας το 71%. Στις μη-αστικές περιοχές ενισχύθηκαν ο φόβος (73%) και η απόγνωση (38%). Οι μητέρες ένιωσαν περισσότερο θυμό (48%) σε σχέση με γυναίκες χωρίς παιδιά (27%). Οι εργαζόμενες ένιωσαν περισσότερη απογοήτευση (30%) σε σχέση με τις μη εργαζόμενες (9%). Και οι γυναίκες που ανήκουν σε ανώτερη και μεσοανώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη είχαν περισσότερη απογοήτευση (38%).

Επίσης, ο βαθμός αυτοπεποίθησης και η αίσθηση δύναμης επηρέασαν τα συναισθήματα των γυναικών: Οι γυναίκες που ένιωθαν πιο δυνατές είχαν σε μεγαλύτερο βαθμό απογοήτευση (35%), και οι καλύτερα προετοιμασμένες ένιωσαν περισσότερο θυμό (51%). Από την άλλη, οι γυναίκες που ένιωθαν πιο αδύναμες είχαν σε μεγαλύτερο βαθμό στρες (29%). Και το ίδιο ισχύει και για τις λιγότερο προετοιμασμένες (30% ένιωσαν στρες) σε σχέση με τις καλύτερα προετοιμασμένες (6%).

Τέλος, δεν φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην ένταση των συναισθημάτων μεταξύ αυτών που επηρεάστηκαν σοβαρά (7-8/10) και εκείνων που επηρεάστηκαν εξαιρετικά (9-10/10).

Διαχείριση της κατάστασης κατά τη διάρκεια της πλημμύρας

Η έλλειψη γνώσης σχετικά με το ΚΑΡΠΑ και τις Πρώτες Βοήθειες αποτελεί σοβαρό κενό, καθώς συνδέεται με την αίσθηση ετοιμότητας των γυναικών και την ικανότητά τους να προστατεύσουν τόσο τους εαυτούς τους όσο και τις οικογένειές τους, και αναγνωρίζεται ως κρίσιμη πτυχή για την αντιμετώπιση ενός ενδεχόμενου μελλοντικού πλημμυρικού γεγονότος. Σχεδόν 2 στις 3 γυναίκες δεν γνωρίζουν ΚΑΡΠΑ και αντίστοιχο ποσοστό δε γνωρίζει Πρώτες Βοήθειες.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πλειονότητα των γυναικών που έχουν πληγεί θεωρούν ανεπαρκή την ενημέρωσή τους πριν την πλημμύρα, με ποσοστό που φθάνει το 50%, ενώ αυτό

αυξάνεται σημαντικά σε γυναίκες που ένιωθαν απροετοίμαστες (78%) και αδύναμες να διαχειριστούν την κατάσταση (94%). Η ενημέρωση αποδείχθηκε σημαντική για την αυτοπεποίθησή τους, γιατί ενισχύει το αίσθημα ελέγχου και δίνει κατεύθυνση για τους τρόπους διαχείρισης της κατάστασης.

Μετά την πλημμύρα, η ενημέρωση εστιάστηκε σε θέματα διεκδίκησης αποζημιώσεων και αποκατάστασης ζημιών, αλλά φαίνεται να υπάρχει κενό σε άλλα σημαντικά θέματα. Μόλις 12% είχε ενημέρωση σχετική με οδηγίες για καθαρισμό σπιτιού και αντικειμένων, ένα 4% για τις δυνατότητες ψυχολογικής υποστήριξης, 3% για νομική βοήθεια, 3% για υπηρεσίες υγείας.

Συνέπειες της πλημμύρας για τη ζωή των γυναικών

Οι πληγείσες γυναίκες αντιμετωπίζουν κρίσιμες συνέπειες στη ζωή τους, ιδίως σε θέματα που επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητά τους. Σύμφωνα με τα δεδομένα: η πλημμύρα έπληξε την οικονομική σταθερότητα για το 43% των γυναικών, την εργασία για το 36% των γυναικών και τη στέγη για το 34%.

Οι πληγείσες που αναδεικνύουν την έμφυλη διαφορά των συνεπειών της πλημμύρας, τονίζουν σημαντικά περισσότερο τις συνέπειες στην εργασία τους, με ποσοστό 82%. Για αυτές, η εργασία αποτελεί τη δεύτερη σε σημασία συνέπεια μετά την οικονομική σταθερότητα. Αυτός ο παράγοντας συνδέεται με το γεγονός ότι περισσότερες από αυτές είναι εργαζόμενες, κάτι που τις καθιστά και πιο άμεσα ευάλωτες σ' αυτές τις συνέπειες. Επιπλέον, φαίνεται ότι η απώλεια εργασίας ενδέχεται να περιορίζει την ικανότητά τους να είναι αυτόνομες και να διαταράσσει πολύ πιο καθοριστικά την καθημερινότητά τους.

Ωστόσο, χωρίς να υποτιμάται η σημασία αυτών των πτυχών – δηλαδή της οικονομικής σταθερότητας, της εργασίας και της στέγης, οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία αποτελούν επίσης σημαντική διάσταση, ακόμα κι αν δεν αναδεικνύεται ως εξίσου κρίσιμη. Συγκεκριμένα, ένα τρίτο των γυναικών θεωρεί ότι η ψυχική τους υγεία επηρεάστηκε πάρα πολύ και 1 στις 2 θεωρεί ότι η ψυχική της υγεία επηρεάστηκε αρκετά. Αυτό το ποσοστό αυξάνεται σημαντικά για τις γυναίκες που υπέστησαν πιο σοβαρές συνέπειες από την πλημμύρα.

Οι ανάγκες των γυναικών ως αποτέλεσμα της πλημμύρας

Οι πληγείσες γυναίκες που αναγνωρίζουν τη σημασία της έμφυλης διάστασης των συνεπειών επισημαίνουν σημαντικά περισσότερο την ανάγκη για οργανωμένη δράση και εξειδικευμένη υποστήριξη. Συγκεκριμένα, το 83% από αυτές τονίζει τη σημασία της οργάνωσης σε τοπικό επίπεδο, ενώ το 82% αναζητά επίσημη ενημέρωση για τις αναγκαίες ενέργειες. Επιπλέον, το 55% υπογραμμίζει την ανάγκη για καθοδήγηση και υποστήριξη από ειδικούς. Αυτά, χωρίς να υποτιμούν τη σημασία δράσεων που καλύπτουν άμεσες και πρακτικές ανάγκες, όπως το καθαρό νερό, το ηλεκτρικό ρεύμα, τα τρόφιμα και η στέγη.

Αναδεικνύουν, όμως, αυτές οι γυναίκες, την ανάγκη για μια αίσθηση δομής και συγκρότησης, προκειμένου να ανακτήσουν τον έλεγχο της κατάστασης.

Η υποστήριξη που έχουν λάβει οι πληγείσες γυναίκες ως σήμερα, περιορίζεται κυρίως σε χρηματική υποστήριξη, την οποία έχει λάβει το 43% των γυναικών και κρατική υποστήριξη που έχει λάβει το 16%, και οι δύο σημαντικές, εφόσον, σύμφωνα με τις πληγείσες, αποτελούν τη βάση για την ανασυγκρότηση.

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες διαστάσεις της υποστήριξης που θεωρούνται σημαντικές από τις γυναίκες, αλλά δεν έχουν καλυφθεί ικανοποιητικά μέχρι σήμερα. Αυτές περιλαμβάνουν, κατά προτεραιότητα την υποστήριξη για παιδιά και εφήβους (0%), την ιατρική και φαρμακευτική βοήθεια (1%). Στην συνέχεια όμως, υπάρχουν και άλλες ανάγκες που δεν έχουν καλυφθεί, όπως η υποστήριξη στην εύρεση εργασίας (0%), η βοήθεια για τη διαχείριση του άγχους (1%) και η υποστήριξη ψυχικής υγείας (0%). Αυτές οι ανάγκες εκφράζονται με χαμηλότερη ένταση, αλλά εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά ζητήματα που πρέπει να διευθετηθούν.

Συνοψίζοντας, για την πλημμύρα στη Θεσσαλία

Η πλημμύρα στη Θεσσαλία είχε βαθύτατες επιπτώσεις στη ζωή των γυναικών, προκαλώντας σοβαρές δυσκολίες και αναταράξεις στην καθημερινότητά τους. Τόσο οι άμεσες όσο και οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην οικονομική, σωματική και ψυχική τους υγεία αναδεικνύουν τη σημασία της προετοιμασίας και της αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης με τρόπο που λαμβάνει υπόψη του όχι μόνο υλικές αλλά και ψυχικές ανάγκες. Η ανάλυση

δείχνει πόσο σημαντικό είναι να εστιάζεται η προσοχή στην παροχή στήριξης και υποστήριξης στις γυναίκες κατά τις δύσκολες στιγμές, τόσο σε οικονομικό όσο και σε ψυχολογικό επίπεδο, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις και να ανακάμψουν με την αξιοπρέπειά τους ακέραια.

Οι γυναίκες που πλήττονται από πλημμύρες αντιμετωπίζουν σημαντικές συνέπειες στη ζωή τους, ιδίως όσον αφορά θέματα που επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητά τους, όπως η οικονομική σταθερότητα, η απασχόληση και η στέγαση, με έμφαση στον αντίκτυπο στην εργασία τους. Επιπλέον, οι ανάγκες των γυναικών μετά από πλημμύρες απαιτούν οργανωμένη δράση και εξειδικευμένη υποστήριξη, ιδίως σε πεδία όπως η ψυχική υγεία και η επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Αυτά τα ευρήματα υπογραμμίζουν τη σημασία της ολοκληρωμένης υποστήριξης για τις γυναίκες, αντιμετωπίζοντας όχι μόνο τις άμεσες ανάγκες, αλλά και τις μακροπρόθεσμες προκλήσεις, όπως η επανένταξή τους στην εργασία και η ψυχολογική τους ευημερία.

Κεφάλαιο 3.2β: Δασικές Πυρκαγιές

Η επιρροή της δασικής πυρκαγιάς

Οι πληγείσες γυναίκες αντιμετώπισαν σοβαρές επιπτώσεις από τη δασική πυρκαγιά. 78% έμεινε χωρίς ρεύμα, ενώ το 71% έμεινε χωρίς σταθερό τηλέφωνο και το 68% έμεινε χωρίς πόσιμο νερό. Επίσης, το 63% βρέθηκε χωρίς στέγη. Αυτές που επλήγησαν περισσότερο ανέφεραν σημαντικά περισσότερα προβλήματα, όπως η έλλειψη πόσιμου νερού (85%), φαγητού (80%) και στέγης (87%). Επιπλέον, άλλοι παράγοντες που επηρέασαν σημαντικά την καθημερινότητά τους – με στατιστικά σημαντική διαφορά σε σχέση με τις λιγότερο επηρεασμένες – ήταν οι μεγάλες απώλειες σε υλικά αγαθά και η σοβαρή ζημιά στη στέγη και τις οικιακές εγκαταστάσεις.

Από το σύνολο των ευρημάτων, η πυρκαγιά φαίνεται να έχει έναν σαρωτικό χαρακτήρα, που επηρεάζει τον βαθμό ετοιμότητας που έχουν οι γυναίκες, καθιστώντας τις σχεδόν εντελώς απροετοίμαστες. Ο μέσος όρος ετοιμότητας δεν ξεπερνά το 2 σε 10-βάθμια κλίμακα, με τις περισσότερες να μην έχουν καμία προετοιμασία ή ενημέρωση για τη διαχείριση της πυρκαγιάς. Επιπλέον, και σε πρακτικό επίπεδο, ελάχιστες από αυτές γνωρίζουν ΚΑΡΠΑ ή Πρώτες Βοήθειες, με μόλις το 2% να γνωρίζει ΚΑΡΠΑ και το 7% Πρώτες Βοήθειες. Κενό αρκετά σημαντικό, καθώς

η αντίστοιχη γνώση αξιολογείται ως κρίσιμη για την αντιμετώπιση δασικών πυρκαγιών στο μέλλον.

Συνέπειες για την υγεία

Οι συνέπειες στην υγεία των γυναικών επικεντρώθηκαν κυρίως σε αναπνευστικά προβλήματα (47%), εξάντληση/υπερκόπωση (31%) και αφυδάτωση (27%), ενώ καμία από το δείγμα δεν ανέφερε εγκαύματα οποιουδήποτε τύπου. Παράλληλα, το γεγονός ότι όλες εκκένωσαν τα σπίτια τους εγκαίρως και καμία δεν βρέθηκε εγκλωβισμένη εξηγεί γιατί οι συνέπειες στην υγεία δεν είχαν ένταση και εύρος ανάλογο με τη σφοδρότητα του φαινομένου.

Συνέπειες για την ψυχική υγεία

Ενώ οι συνέπειες στην υγεία είναι σχετικά οριοθετημένες, οι συνέπειες για την ψυχική υγεία είναι πολύ σημαντικές. Οι πληγείσες ανέφεραν σημαντικές συνέπειες για την ψυχική τους υγεία, με τις διαταραχές άγχους να επηρεάζουν πάνω από τις μισές (56%) και το μετατραυματικό στρες να επηρεάζει το 39%. Η κατάθλιψη πλήττει το 32% ενώ το 22% αντιμετωπίζει οξεία αντίδραση στρες. Κυρίαρχα συναισθήματα κατά τη διάρκεια της πυρκαγιάς ήταν ο φόβος (65%), η αγωνία (54%) και η ανασφάλεια (52%), αντικατοπτρίζοντας την αίσθηση αδυναμίας που προκαλεί μια δασική πυρκαγιά. Τέλος, το στρες βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο σε μητέρες (38%) και σε γυναίκες που ένιωσαν απολύτως αδύναμες να διαχειριστούν την κατάσταση (44%).

Η δασική πυρκαγιά έχει έντονες επιπτώσεις στη ζωή των γυναικών, επηρεάζοντας κυρίως την ψυχική τους υγεία και στη συνέχεια την οικονομική τους κατάσταση. Οι πληγείσες γυναίκες αναδεικνύουν την πρακτική διάσταση των καταστροφών, όπως η απώλεια στέγης και εργασίας, διατηρώντας τη σημασία της ψυχικής υγείας.

Βασιζόμενοι στη σημασία που αποδίδουν οι πληγείσες γυναίκες, παρατηρούμε ότι μετά τη δασική πυρκαγιά, η ιατρική και φαρμακευτική υποστήριξη κατατάσσεται στην κορυφή, με το 26% να το επιλέγει ως πρώτη προτεραιότητα. Ακολουθούν η υποστήριξη για τα παιδιά και τους εφήβους με το 19%, και η υποστήριξη για την ψυχική υγεία με το 17%. Τέλος, οι ανάγκες για κρατική και χρηματική υποστήριξη είναι σχετικά χαμηλότερες προτεραιότητες, με αντίστοιχα ποσοστά 15% και 11%. Αυτά τα στοιχεία επισημαίνουν τη σημασία της ποικιλομορφίας στην αντιμετώπιση των επιπτώσεων των δασικών πυρκαγιών, αντισταθμίζοντας τις διαφορετικές ανάγκες και προτεραιότητες των ανθρώπων στις διάφορες πτυχές της ζωής τους.

Ανεξαρτήτως των προτεραιοτήτων τους, οι πληγείσες στον Έβρο, αναφέρουν ότι δεν έχουν λάβει καμία βοήθεια, σε κανέναν τομέα. Μόλις 4% έλαβε ιατρική και φαρμακευτική υποστήριξη, με καμία άλλη βοήθεια να ξεπερνάει αυτό το ποσοστό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα η πλειοψηφία των ανθρώπων βασίζεται κυρίως σε οργανωμένες οργανώσεις και φορείς υγείας για υποστήριξη σε περίπτωση δασικής πυρκαγιάς. Με το 26% να επιλέγει την αστυνομία και τον στρατό ως την κύρια πηγή βοήθειας, και τα νοσοκομεία και τα ιατρεία να ακολουθούν κοντά με το 24%. Σημαντικός είναι και ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας (όπως είναι η οικογένεια, ή οι φίλοι και οι γείτονες) και των τοπικών φορέων (οργανώσεις κατοίκων), που ακολουθούν ως σημαντική πηγή βοήθειας, με 18% να περιμένει κατά προτεραιότητα βοήθεια και στήριξη από την τοπική κοινωνία. Το γεγονός ότι οι κάτοικοι του Έβρου υπολογίζουν στην τοπική κοινωνία για υποστήριξη, δεν αναιρεί τη σημασία της υποστήριξης από δομημένους φορείς και συστήματα, αλλά αναδεικνύει την αξία της συνεργασίας του κράτους (στρατός, αστυνομία, νοσοκομεία, υπηρεσίες) με τις δομές της τοπικής κοινωνίας.

Συνοψίζοντας, για την δασική πυρκαγιά στον Έβρο

Η δασική πυρκαγιά αποτελεί μια καταστροφή με σαρωτικό χαρακτήρα, όσο εξελίσσεται, γεγονός που δεν δίνει μεγάλο περιθώριο αντιδράσεων. Η εκκένωση των περιοχών φαίνεται να έχει

περιορίσει πάντως, τις άμεσες και σοβαρές συνέπειες στην υγεία των γυναικών (σοβαρά ή και επιφανειακά εγκαύματα).

Πέρα από τις συνέπειες στην υγεία, η δασική πυρκαγιά είχε σίγουρα σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή των γυναικών, επηρεάζοντας κυρίως την ψυχική τους υγεία και στη συνέχεια την οικονομική τους κατάσταση. Οι πληγείσες γυναίκες αναδεικνύουν τόσο την πρακτική διάσταση των συνεπειών της καταστροφής, όπως η απώλεια στέγης και εργασίας, αλλά τονίζουν και τη σημασία της ψυχικής υγείας. Η ανάγκη για ιατρική και φαρμακευτική υποστήριξη είναι υψηλή, καθώς και η ανάγκη για υποστήριξη σε θέματα παιδιών και εφήβων. Ανεξαρτήτως των προτεραιοτήτων τους, η συνεργασία του κράτους με τις δομές της τοπικής κοινωνίας αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των δασικών πυρκαγιών, αναδεικνύοντας τη σημασία της ποικιλομορφίας στην αντιμετώπιση της καταστροφής και της ανάκαμψης των κοινοτήτων.

Κεφάλαιο 3.3: Ανάλυση Ψυχογραφικών Χαρακτηριστικών

Οι προτεραιότητες των γυναικών μετά τη φυσική καταστροφή

Μετά από μια φυσική καταστροφή, και ιδιαίτερα στην περίπτωση της πλημμύρας, η κύρια προτεραιότητα για τις γυναίκες (σε ποσοστό 71%) είναι να επικεντρωθούν στον εαυτό τους και να κάνουν περισσότερα πράγματα για τη δική τους ευημερία. Αυτή η ανάγκη εκφράζεται ιδιαίτερα έντονα από γυναίκες που ζουν σε αστικά κέντρα (84%) και από εργαζόμενες (81%). Η εμπειρία της αστικότητας φαίνεται να επηρεάζει τον τρόπο διαχείρισης της κατάστασης, καθώς οι γυναίκες σε μικρότερες κοινωνίες τείνουν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα σε πιο συλλογικό επίπεδο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έχουν μεγαλύτερη ανάγκη οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν την κατάσταση ως μονάδες να δώσουν χώρο και χρόνο στον εαυτό τους. Στην περίπτωση γυναικών που στηρίζονται περισσότερο στο σύνολο της κοινότητάς τους, η αποκατάσταση της κανονικότητας φαίνεται να μην επηρεάζεται τόσο από την προσωπική τους ανακούφιση.

Αμέσως επόμενη ανάγκη είναι αυτή για εργασία και ανεξαρτησία. Μία στις δύο γυναίκες (52%) δηλώνει ότι η κύρια προτεραιότητα γι' αυτές είναι να μπορούν να εργάζονται και να είναι ανεξάρτητες μετά από μια φυσική καταστροφή. Αυτή η ανάγκη είναι πολύ σημαντική για τις ήδη

εργαζόμενες γυναίκες (63%), καθώς και για γυναίκες που κατοικούν στη Θεσσαλία (61%), ειδικά σε πόλεις. Επίσης, είναι πιο σημαντική για νεότερες γυναίκες (20-29 ετών), με 64% να την κατατάσσουν ως κρίσιμη, ενώ για γυναίκες ηλικίας 50-59 ετών είναι χαμηλότερη προτεραιότητα (30%).

Η ανάγκη για εργασία και ανεξαρτησία ενισχύεται σε γυναίκες που έζησαν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε δυσκολότερες/έκτακτες συνθήκες μετά από την πλημμύρα (68%), σε αυτές που αισθάνθηκαν ανέτοιμες να προστατεύσουν τις ίδιες και την οικογένειά τους από την πλημμύρα (70%), και σε όσες αισθάνθηκαν μεγαλύτερη αδυναμία να διαχειριστούν την κατάσταση (71%). Η εργασία παρέχει ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση στις γυναίκες, ενισχύοντας τη δυνατότητά τους να αντιμετωπίσουν τις έκτακτες συνθήκες που προκαλεί μια φυσική καταστροφή.

Οι γυναίκες που έχουν ως προτεραιότητα να αποκτήσουν δεξιότητες και να είναι ανεξάρτητες από τον άνδρα τους φτάνουν στο σύνολο του δείγματος το 19%. Αυτή η προτεραιότητα είναι πιο σημαντική για γυναίκες ηλικίας 20 έως 49 ετών (24%), ενώ είναι πολύ χαμηλή για γυναίκες ηλικίας 50-59 (μόλις 3%). Επίσης, αποδίδεται μεγαλύτερη σημασία από γυναίκες που διαμένουν σε αστικές περιοχές (26%). Παρόμοια με την ανάγκη για ανεξαρτησία και εργασία, η συγκεκριμένη προτεραιότητα αξιολογείται περισσότερο από γυναίκες που έζησαν σε έκτακτες συνθήκες για μεγαλύτερο διάστημα (33%).

Η επιθυμία να αλλάξουν τόπο διαμονής αφορά το 10% των γυναικών που έχουν πληγεί από φυσικές καταστροφές. Αυτή η προτεραιότητα είναι σημαντικά υψηλότερη για τις νέες γυναίκες ηλικίας 20-29 ετών (27%), καθώς είναι συμβατή με τη φάση ζωής τους και την επιθυμία τους για περισσότερες ευκαιρίες.

Εστιάζοντας στην επιρροή των φυσικών καταστροφών, φαίνεται ότι υπάρχει μια σχετική αύξηση σε γυναίκες που επηρεάστηκαν περισσότερο από τα γεγονότα, με το ποσοστό να φτάνει το 15% για όσες υπέστησαν βαρύτερες συνέπειες από πλημμύρες, το 13% για όσες υπέστησαν βαρύτερες συνέπειες από δασικές πυρκαγιές και το 16% για όσες ένιωσαν αβοήθητες κατά τη διάρκεια των φυσικών καταστροφών.

Η εντονότερη και δυσκολότερη εμπειρία από μια φυσική καταστροφή φαίνεται να επηρεάζει και να ενισχύει την προϋπάρχουσα επιθυμία των γυναικών να αλλάξουν τόπο διαμονής. Ωστόσο, δεν φαίνεται να μπορεί να ξεπεράσει δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η οικογενειακή

κατάσταση και η παρουσία παιδιών, που καθιστούν μια μετακίνηση πολύ πιο σύνθετη απόφαση και διαδικασία.

Η σημασία των προσωπικών κινήτρων (αναγκών ζωής)

Οι γυναίκες που νιώθουν περισσότερο αδύναμες στη διαχείριση της κατάστασης – όσο εξελίσσεται ένα φυσικό φαινόμενο – είναι με σημαντική διαφορά αυτές που επιθυμούν τη σταθερότητα και αποφεύγουν τις αλλαγές. Σχεδόν 6 στις 10 από όσες ένιωσαν αβοήθητες είναι γυναίκες που αποζητούν την ασφάλεια και τη σταθερότητα, ακολουθούν τους κανόνες και σέβονται το statusquo και την παράδοση. Αυτές οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να έχουν παιδιά, να μην εργάζονται, και να ανήκουν στη μέση, μεσοκατώτερη και κατώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη (Γ2, Δ, Ε).

Η απάντηση όμως για την ενδυνάμωση των γυναικών δεν έρχεται από την ατομικότητα και την επιθυμία προσωπικής καταξίωσης. Οι γυναίκες που νιώθουν πιο ικανές να διαχειριστούν την κατάσταση είναι σημαντικά περισσότερο αυτές που εμπνέονται από συλλογικότητα και ομαδικότητα. 32% απ’ όσες ένιωσαν πιο δυνατές, έχουν αλτρουιστικά συναισθήματα, βάζουν πάνω από όλα την ευημερία των αγαπημένων τους και θέλουν να προσφέρουν ευρύτερα στην κοινότητα – πέρα από το στενό τους περιβάλλον.

Συνεπώς, η συλλογικότητα φαίνεται να είναι καθοριστικός παράγοντας ενδυνάμωσης για τις γυναίκες. Πέρα από αυτές για τις οποίες αυτό είναι ήδη αυτό το κύριο κίνητρο στη ζωή τους, η συλλογικότητα είναι μια συνθήκη που, αν ενισχυθεί, μπορεί να υποστηρίξει τις γυναίκες σε μελλοντικές φυσικές καταστροφές.

Γυναίκες που αναδεικνύουν έμφυλες διαφορές στις συνέπειες των φυσικών καταστροφών

Οι συμμετέχουσες που πιστεύουν πως οι γυναίκες επηρεάζονται περισσότερο από τους άνδρες σε μια φυσική καταστροφή έχουν παρόμοιο προφίλ οικογένειας με όσες επηρεάστηκαν εξίσου με τους άνδρες: μέση ηλικία στα 40, με παιδί/α, και με 3 μέλη στο νοικοκυριό τους. Ωστόσο, οι γυναίκες που έχουν επηρεαστεί περισσότερο διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς τα

εξής: έχουν αποκλειστική ευθύνη για το νοικοκυριό, εργάζονται, έχουν ανώτατη εκπαίδευση, ανήκουν στην ανώτερη/ μεσοανώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη.

Βάσει αυτών, φαίνεται πως η σημασία και η διαφορά του φύλου στις συνέπειες των φυσικών καταστροφών εκφράζονται πιο αποφασιστικά από γυναίκες που έχουν μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας και ευθύνης στην καθημερινότητά τους.

Κεφάλαιο 3.4: Συμπεράσματα

Διαχείριση φυσικών καταστροφών

Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν μια σοβαρή έλλειψη στις βασικές γνώσεις και δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την άμεση αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι μόνο το 1 στις 3 πληγείσες στη Θεσσαλία διαθέτει γνώσεις ΚΑΡΠΑ και Πρώτων Βοηθειών, ενώ στον Έβρο αυτό το ποσοστό είναι μόλις 2% και 7% αντίστοιχα. Επιπλέον, κανένας από τους πληγέντες, είτε στη Θεσσαλία είτε στον Έβρο, δεν έχει λάβει ειδική εκπαίδευση για τη διαχείριση έκτακτων καταστάσεων και φυσικών καταστροφών.

Αυτά τα στοιχεία αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη για εκπαίδευση και ενημέρωση σε θέματα αυτοπροστασίας και προετοιμασίας για πιθανές καταστροφικές καταστάσεις. Η απουσία ετοιμότητας και προετοιμασίας δείχνει να επηρεάζει αρνητικά τις πληγείσες, καθώς αυτές οι δράσεις μπορούν να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους και συνεπώς να περιορίσουν τις συνέπειες που μπορεί να υποστούν από τις φυσικές καταστροφές.

Συνέπειες για τη ζωή των γυναικών

Οι φυσικές καταστροφές έχουν σοβαρές πρακτικές επιπτώσεις στη ζωή των γυναικών, επηρεάζοντας την οικονομική σταθερότητά τους, τη στέγη και την απασχόλησή τους. Σύμφωνα με τα ευρήματα, το 92% των γυναικών που επλήγησαν από πλημμύρες και το 81% εκείνων που επλήγησαν από δασικές πυρκαγιές, δήλωσαν ότι η οικονομική τους κατάσταση επηρεάστηκε σημαντικά. Επίσης, το 64% των γυναικών που βίωσαν πλημμύρα και το 74% εκείνων που βίωσαν δασική πυρκαγιά, αντιμετώπισαν προβλήματα με τη στέγη τους, ενώ το 80% των πληγεισών από

πλημμύρες και το 49% από δασικές πυρκαγιές ανέφεραν ότι η εργασία τους επηρεάστηκε σημαντικά.

Ωστόσο, σ' αυτή την εικόνα δεν πρέπει υποτιμούνται οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των γυναικών που πλήττονται από φυσικές καταστροφές. Το 82% των γυναικών στη Θεσσαλία και το 97% εκείνων στον Έβρο, ανέφεραν ότι η ψυχική τους υγεία επηρεάστηκε σημαντικά. Αυτά τα στοιχεία υπογραμμίζουν την ανάγκη για υποστήριξη και προσοχή στην ψυχική ευημερία των γυναικών που επηρεάζονται από τέτοιου είδους καταστροφές.

Υποστήριξη: ανάγκες και πραγματικότητα

Η υποστήριξη από το κράτος είναι κρίσιμη και αναμενόμενη για τις γυναίκες που πλήττονται από φυσικές καταστροφές. Στη Θεσσαλία, το 90% των γυναικών θεωρούν την κρατική υποστήριξη ως την πρώτη προτεραιότητά τους, ενώ στον Έβρο αυτό το ποσοστό είναι χαμηλότερο, με το 45% να το θεωρεί συνολικά σημαντικό. Τόσο στη Θεσσαλία όσο και στον Έβρο, η χρηματική υποστήριξη είναι εξίσου σημαντική, με το 46% και 41% αντίστοιχα να τη θεωρούν συνολικά σημαντική.

Στη Θεσσαλία έχουν ικανοποιηθεί, έστω και μερικώς, κάποιες από αυτές τις ανάγκες, με το 43% να έχει λάβει χρηματική υποστήριξη και το 16% κρατική υποστήριξη. Η κατάσταση όμως είναι πολύ διαφορετική στον Έβρο. Εκεί, μόνο το 2% έχει λάβει οποιαδήποτε χρηματική υποστήριξη και μόνο το 2% έχει λάβει οποιαδήποτε κρατική υποστήριξη. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για ενίσχυση των προσπαθειών υποστήριξης στον Έβρο, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες μετά από τη δασική πυρκαγιά.

Η υποστήριξη για παιδιά και εφήβους, όπως η βοήθεια στο σπίτι και η φύλαξη παιδιών, είναι ένας σημαντικός τομέας στήριξης για τις γυναίκες που πληγεί από φυσικές καταστροφές. Στη Θεσσαλία, το 67% των γυναικών θεωρούν την υποστήριξη σε αυτόν τον τομέα συνολικά σημαντική, με το 26% να την θεωρεί ακόμη και πρώτη προτεραιότητα. Στον Έβρο, αυτά τα ποσοστά είναι χαμηλότερα, με το 47% να τη θεωρεί συνολικά σημαντική και το 19% ως πρώτη προτεραιότητα.

Ωστόσο, μόνο το 1% των γυναικών στον Έβρο έχει λάβει κάποια βοήθεια σε αυτόν τον τομέα.

Επιπλέον, η ιατρική και φαρμακευτική υποστήριξη αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα για τις γυναίκες που πλήττονται από φυσικές καταστροφές. Στη Θεσσαλία, το 63% των γυναικών θεωρεί την υποστήριξη αυτή συνολικά σημαντική, ενώ το 13% τη θεωρεί ως πρώτη προτεραιότητα. Στον Έβρο, το 56% τη θεωρεί σημαντική συνολικά και το 26% ως πρώτη προτεραιότητα. Ωστόσο, μόνο το 1% των γυναικών στη Θεσσαλία και το 4% στον Έβρο έχει λάβει κάποια βοήθεια σε αυτόν τον τομέα.

Τέλος, η υποστήριξη για τη ψυχική υγεία και τη διαχείριση του άγχους είναι επίσης σημαντική. Στη Θεσσαλία, το 11% των γυναικών το θεωρεί συνολικά σημαντικό, ενώ το 2% ως πρώτη προτεραιότητα. Στον Έβρο, το 43% το θεωρεί σημαντικό συνολικά και το 17% ως πρώτη προτεραιότητα. Ωστόσο, μόνο το 2% των γυναικών στη Θεσσαλία και το 1% στον Έβρο έχει λάβει κάποια βοήθεια σε αυτόν τον τομέα.

Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει ξεκάθαρα η ανάγκη για ενίσχυση της υποστήριξης προς τις γυναίκες που πλήττονται από φυσικές καταστροφές, ειδικά σε περιοχές που δεν έχουν λάβει επαρκή βοήθεια, όπως ο Έβρος. Η κρατική υποστήριξη, η οικονομική ενίσχυση και η παροχή υπηρεσιών όπως η φροντίδα παιδιών και η ιατρική περίθαλψη αποτελούν καίριους παράγοντες για την αντιμετώπιση των συνεπειών των καταστροφών στις ζωές των γυναικών. Η εκπόνηση σχετικών προγραμμάτων υποστήριξης, η προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη διαχείριση κρίσεων και η δημιουργία μηχανισμών αντιμετώπισης των συναισθηματικών δυσκολιών είναι βασικές προτεραιότητες για την αντιμετώπιση των συνεπειών των φυσικών καταστροφών.

Το προφίλ των πληγείσων γυναικών που αναγνωρίζουν τη μεγαλύτερη επίδραση των φυσικών καταστροφών στις ζωές των γυναικών (με μεγαλύτερη ένταση σε σχέση με τους άνδρες) εστιάζει στην ανάγκη για πιο αποτελεσματική υποστήριξη από τα θεσμικά και οργανωμένα συστήματα. Με υψηλότερες απαιτήσεις από τους τοπικούς φορείς, τα νοσοκομεία, τις επιχειρήσεις και άλλες οργανώσεις, αναδεικνύεται η ανάγκη για περαιτέρω ενίσχυση των πόρων και των μέσων που διατίθενται για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες μετά από φυσικές καταστροφές. Η διασφάλιση της πρόσβασης σε πληροφορίες, σε ιατρική φροντίδα και η υποστήριξη ψυχικής υγείας αποτελεί κρίσιμη συνθήκη για την ανακούφιση των επιπτώσεων στις ζωές των γυναικών και των οικογενειών τους.

Η αναγνώριση της έμφυλης διαφοράς των συνεπειών των φυσικών καταστροφών από τις γυναίκες συνδέεται με την επιθυμία για αυτονομία και ανεξαρτησία. Ο τρόπος με τον οποίο μια καταστροφή επηρεάζει την επαγγελματική καθημερινότητά τους φαίνεται να έχει κρίσιμη σημασία για τον τρόπο που βιώνουν και αντιμετωπίζουν τις συνέπειες. Οι μεσοπρόθεσμες ή και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις φαίνεται να τις επηρεάζουν περισσότερο, καθώς μπορεί να αποτελέσουν εμπόδιο στην εκπλήρωση των στόχων τους. Οι γυναίκες αυτές επιθυμούν δομημένη υποστήριξη που θα επικεντρώνεται στην επαναφορά της τάξης και της οργάνωσης στο περιβάλλον τους, καθώς και στην ανάκτηση του ελέγχου της ζωής τους. Η παροχή επίσημης ενημέρωσης, η οργάνωση σε τοπικό επίπεδο και η υποστήριξη από ειδικούς αποτελούν ουσιαστικά μέσα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν μετά από μια φυσική καταστροφή.

Σύνοψη κύριων συμπερασμάτων

Έλλειψη ετοιμότητας: Η έρευνα αποκαλύπτει μια σοβαρή έλλειψη βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών, γεγονός που εντείνει τις συνέπειες των καταστροφών αλλά επιπλέον περιορίζει την αυτοπεποίθηση και την αποφασιστικότητα των γυναικών την ώρα της κρίσης.

Σημαντικές και ευρείες επιπτώσεις: Οι φυσικές καταστροφές επηρεάζουν δραστικά τη ζωή των γυναικών, πλήττοντας την οικονομική τους σταθερότητα, τη στέγη και την απασχόληση. Το 92% και 81% των γυναικών που επλήγησαν από πλημμύρες και πυρκαγιές αντίστοιχα, δήλωσαν σημαντική επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης. Η στέγη και η εργασία επηρεάστηκαν σημαντικά στο 64% και 80% των πληγεισών από πλημμύρες και στο 74% και 49% από πυρκαγιές αντίστοιχα.

Σοβαρές συνέπειες για την ψυχική υγεία: Η ψυχική υγεία των γυναικών πλήττεται δραματικά από τις φυσικές καταστροφές. Το 82% και 97% των γυναικών στη Θεσσαλία και τον Έβρο αντίστοιχα, ανέφεραν σημαντική επίδραση στην ψυχική τους υγεία. Η απουσία υποστήριξης και προσοχής στην ψυχολογική ευημερία των πληγεισών γυναικών οξύνει τις αρνητικές συνέπειες τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.

Κύριες ανάγκες και προτεραιότητες: Βασική ανάγκη είναι η αποκατάσταση της αίσθησης ελέγχου και οργάνωσης, κάτι που είναι απαραίτητο για την ανασυγκρότηση, ειδικά για γυναίκες

που έχουν μεγαλύτερη ευθύνη για τη λειτουργία του νοικοκυριού, φροντίζουν παιδιά και έχουν ανάγκη την εργασία. Η διαχείριση της ψυχικής υγείας είναι επίσης κρίσιμη, γιατί έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες και ενώ είναι σημαντική, κάποιες φορές δε θεωρείται εξίσου κρίσιμη με τις υλικές ανάγκες.

Κεφάλαιο 4: Η Επίδραση της Κλιματικής Κρίσης στην Εργασία και Οικονομική Ανεξαρτησία των Γυναικών

Η κλιματική κρίση έχει σημαντική επίδραση στην εργασία και την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών. Οι γυναίκες και τα κορίτσια βιώνουν τις μεγαλύτερες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, η οποία ενισχύει τις υπάρχουσες ανισότητες των φύλων και απειλεί την επιβίωση, την υγεία και την ασφάλεια τους. Σε πολλές περιοχές, οι γυναίκες εξαρτώνται περισσότερο από τους φυσικούς πόρους, αλλά έχουν λιγότερη πρόσβαση σε αυτούς.

Ήδη το UN Women έχει ασχοληθεί εκτενώς με το θέμα Γυναίκες και Κλιματική Αλλαγή, και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζεται το εισόδημα και η εργασία των γυναικών. Σε αυτό το πλαίσιο, το UN Women έχει λάβει σημαντικές αποφάσεις και πρωτοβουλίες για να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στην εργασία των γυναικών. Αναγνωρίζει ότι η κλιματική αλλαγή δεν είναι “φύλο-ουδέτερη” και ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια βιώνουν τις μεγαλύτερες επιπτώσεις, οι οποίες ενισχύουν τις υπάρχουσες ανισότητες των φύλων και απειλούν τα βιοποριστικά τους μέσα, την υγεία και την ασφάλειά τους.

Στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του, το UN Women εργάζεται για την ενεργή συμμετοχή των γυναικών, καθώς και για την προσοχή στα θέματα φύλου και την περίληψη φύλο-ειδικών εντολών σε διαπραγματεύσεις και συμφωνίες στο πλαίσιο των τριών Συμβάσεων των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, την ερημοποίηση και τη βιοποικιλότητα, καθώς και άλλα πολυμερή περιβαλλοντικά μέσα.

Επιπλέον, το UN Women προωθεί την οικονομική ενδυνάμωση των γυναικών στο ευρύτερο πλαίσιο της ατζέντας για βιώσιμη ανάπτυξη, με έμφαση στην πράσινη οικονομία και την κλιματική αλλαγή. Αυτό περιλαμβάνει την ενδυνάμωση των γυναικών και την κατάργηση των διακριτικών φραγμών σε διάφορους τομείς, όπως η γεωργία, η ενέργεια, η υγεία, η εκπαίδευση, η απασχόληση και η μείωση του κινδύνου από καταστροφές.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι τα πρώτα επαγγέλματα που αναμένεται να επηρεαστούν είναι αυτά που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα και τα επαγγέλματα που υποστηρίζουν παράκτιες και παραλήμνιες περιοχές. Οι παράκτιες και παραλήμνιες περιοχές, πέραν όλων των άλλων, είναι άμεσα συνδεδεμένες τις περισσότερες φορές και με τουριστικά επαγγέλματα, που είναι από τους

λίγους επαγγελματικούς κλάδους που οι γυναίκες αισθάνονται άνετα τόσο να επιχειρούν, όσο και να κάνουν επιλογές καριέρας.

Στα πλαίσια του Έργου BSB-Tour, όπου επικεφαλής εταίρος ήταν ο Σύνδεσμος Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδος, που ολοκληρώθηκε Ιούνιο του 2023, και αφορούσε την ενδυνάμωση και εκπαίδευση των Γυναικών στον Τουριστικό Τομέα, διεξήχθη μελέτη σε χώρες της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας). Η μελέτη αυτή έδειξε για την Ελλάδα ότι 84% των συμμετεχουσών θεωρούν ότι ο τουριστικός κλάδος είναι δεκτικός στις γυναίκες. Αντίστοιχες μελέτες διαφόρων οργανισμών καταδεικνύουν τη σημαίνουσα θέση του τουριστικού κλάδου. Ο τουριστικός κλάδος, μαζί με τον εκπαιδευτικό κλάδο είναι από τους λίγους που παράσχουν σχετικά ισότιμες επαγγελματικές ευκαιρίες ανεξαρτήτου φύλου. Αναλογιζόμεστε πόσο προβληματικό είναι να είναι από τους πιο απειλούμενους κλάδους από την κλιματική αλλαγή, ο κλάδος που δίνει τις περισσότερες ευκαιρίες στις γυναίκες.

Σε ό,τι αφορά τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, έχουν εγκριθεί πολλά με στόχο την ενίσχυση της ισότητας των φύλων και την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Για παράδειγμα, το έγγραφο “Beyond COVID-19: A Feminist Plan for Sustainability and Social Justice” του UN Women παρουσιάζει έναν οδικό χάρτη για την οικονομική ανάκαμψη και μετασχηματισμό, με έμφαση στην ισότητα των φύλων, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη. Επιπλέον, η Επιτροπή του ΟΗΕ για την Κατάσταση των Γυναικών έχει επιβεβαιώσει την ηγετική συμμετοχή των γυναικών και των κοριτσιών ως κλειδί για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Τα ψηφίσματα του ΟΗΕ σχετικά με την κλιματική κρίση και την επίδρασή της στην εργασία και την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών ενσωματώνονται στις πολιτικές της ΕΕ μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών και στρατηγικών. Για παράδειγμα, η ΕΕ έχει υιοθετήσει τις προτεραιότητες για την 67η συνεδρίαση της Επιτροπής του ΟΗΕ για την Κατάσταση των Γυναικών, οι οποίες περιλαμβάνουν θέματα όπως η καινοτομία, η τεχνολογική αλλαγή και η εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή για την επίτευξη της ισότητας των φύλων. Επιπλέον, η ΕΕ έχει ενσωματώσει τη διάσταση του φύλου στην ψηφιακή μεταμόρφωση στη Στρατηγική Ισότητας των Φύλων για το 2020-2025.

Παράλληλα στο σύνολο της 68^{ης} συνεδρίασης του ΟΗΕ για την Κατάσταση των Γυναικών, επικρατούσε έντονα η συζήτηση για το πως επηρεάζεται ακόμη περισσότερο η οικονομική θέση

των Γυναικών από τα θέματα Κλιματικής Αλλαγής και Κρίσης. Ενδεικτικό του ενδιαφέροντος ήταν ότι στην κοινή Παράλληλη Συνεδρία στα πλαίσια της 68^{ης} Συνόδου που διοργάνωσε η Βραζιλιάνικη Προεδρία των W20 και η Ιταλική Προεδρία των W7, επέλεξαν να αναδείξουν ως παγκόσμια καλή πρακτική τη WEnCoop, την πρώτη παγκοσμίως γυναικεία κολεκτίβα που αφορά την πράσινη οικονομία. Η πρωτοβουλία του Συνδέσμου Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδας που μέσω της εκπαίδευσης οδήγησε στην πρώτη Γυναικεία Ενεργειακή Κοινότητα παγκοσμίως, ανέδειξε τη δυνατότητα των γυναικών να συμμετάσχουν στην Πράσινη Οικονομία.

Με το δεδομένο ότι η Πράσινη Μετάβαση στην Οικονομία, αλλά και η ίδια η Πράσινη Οικονομία ενισχύονται στην εποχή της κλιματικής κρίσης, η ενίσχυση της παρουσίας των γυναικών σε αυτή ανοίγει ένα παράθυρο σε νέους οικονομικούς κλάδους που θα δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας.

Η παγκόσμια μετάβαση σε βιώσιμη ενέργεια, καθώς και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, αναμένεται να είναι “καθαροί δημιουργοί θέσεων εργασίας”, σύμφωνα με την έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το Μέλλον των Εργασιών 2023.

Η ΕΕ επίσης συνεργάζεται στενά με το UN Women για την προώθηση της ισότητας των φύλων και της ενδυνάμωσης των γυναικών, επιβεβαιώνοντας τη δέσμευσή της για την υλοποίηση του Μνημονίου Κατανόησης του 2012. Αυτές οι δράσεις αντανakλούν την προσπάθεια της ΕΕ να ενσωματώσει τις παγκόσμιες δεσμεύσεις στις δικές της πολιτικές και να ενισχύσει την ανθεκτικότητα των γυναικών στην κλιματική αλλαγή.

Η κλιματική κρίση επηρεάζει σημαντικά την εργασία και την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών σε παγκόσμιο επίπεδο, ενισχύοντας τις υφιστάμενες ανισότητες των φύλων και δημιουργώντας μοναδικές απειλές για τα βιοποριστικά τους μέσα, την υγεία και την ασφάλειά τους. Στην Ευρώπη, η κρίση μπορεί να οδηγήσει περισσότερες γυναίκες από άνδρες να αποχωρήσουν από πλήρεις απασχολήσεις. Η εσωτερική μετανάστευση πληθυσμών, οδήγησε σε κλείσιμο των σχολείων, το οποίο έχει αυξήσει το βάρος στις γυναίκες, οι οποίες φροντίζουν τα παιδιά περισσότερο από τους άνδρες.

Στην Ελλάδα, η απώλεια θέσεων εργασίας και η αύξηση της επισφαλούς εργασίας λόγω της οικονομικής κρίσης συνεχίζουν να επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες, καθιστώντας τις πιο ευάλωτες στη φτώχεια. Επιπλέον, οι ακραίες καιρικές συνθήκες λόγω της κλιματικής αλλαγής

επηρεάζουν δυσανάλογα τις γυναίκες και τα κορίτσια και την ικανότητά τους να εκτελούν τις καθημερινές τους εργασίες, πράγμα που εξηγεί εν μέρει γιατί κάποια κορίτσια αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το σχολείο. Ωστόσο, η επίδραση αυτής της μετάβασης στις γυναίκες θα εξαρτηθεί από το πόσο ισότιμα και δίκαια θα εφαρμοστούν οι σχετικές πολιτικές.

Στην Ελλάδα μετά τις καταστροφικές πλημμύρες και πυρκαγιές που είναι αποτέλεσμα της κλιματικής αλλαγής, η ανάγκη για ανοικοδόμηση και ανάκαμψη προσφέρει ευκαιρίες για εργασία, αλλά η πρόσβαση σε αυτές τις ευκαιρίες μπορεί να είναι περιορισμένη για τις γυναίκες λόγω των υφιστάμενων κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Είναι σημαντικό οι προσπάθειες ανάκαμψης να ενσωματώνουν μια προοπτική ισότητας των φύλων, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι γυναίκες δεν θα μείνουν πίσω στην πορεία προς την ανάκαμψη.

Σύμφωνα με το communiqué του W20, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες και την εργασία τους, καθώς εντείνει τις υπάρχουσες ανισότητες των φύλων και δημιουργεί μοναδικές απειλές για τα βιοποριστικά τους μέσα, την υγεία και την ασφάλειά τους. Οι γυναίκες σε πολλές περιοχές εξαρτώνται περισσότερο από τους φυσικούς πόρους και έχουν λιγότερη πρόσβαση σε αυτούς. Η κλιματική αλλαγή θεωρείται “πολλαπλασιαστής απειλών”, καθώς επιδεινώνει τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές εντάσεις σε ευάλωτες και συγκρουσιακές περιοχές. Επιπλέον, οι γυναίκες και τα κορίτσια αντιμετωπίζουν αυξημένες ευπάθειες σε όλες τις μορφές βίας βάσει φύλου, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας σχετιζόμενης με συγκρούσεις, της ανθρώπινης διακίνησης, του παιδικού γάμου και άλλων μορφών βίας.

Το W20 έχει προτρέψει τους ηγέτες της G20 να αναπτύξουν και να βελτιώσουν τις Εθνικές Στρατηγικές Ισότητας των Φύλων χρησιμοποιώντας δεδομένα διακριτικής ανάλυσης φύλου και συνέστησε σε κάθε μέλος της G20 να θεσπίσει έναν εθνικό ‘Ετήσιο Μηχανισμό Αξιολόγησης’, συγκεντρώνοντας όλους τους βασικούς ενδιαφερόμενους και τα αντίστοιχα μέλη των εθνικών αντιπροσωπειών του W20 για να αξιολογήσουν την πρόοδο, τα κενά και τις προκλήσεις.

Σε αντίστοιχο ακριβώς κλίμα κινείται και το Communiqué των W7 στην Ιταλική Προεδρία το 2024.

Για όλα τα παραπάνω, οφείλουμε να δουλέψουμε σε δύο άξονες:

1. Την προστασία επαγγελμάτων που πλήγονται ή θα πληγούν μελλοντικά από την κλιματική αλλαγή και κρίση.
2. Την ανάδειξη και αξιοποίηση νέων επαγγελμάτων που δημιουργούνται ή ενώ έχουν δημιουργηθεί θα ανθήσουν εν μέσω πράσινης μετάβασης και για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής.

Οφείλουμε να ξεκινήσουμε με την καταγραφή σε Εθνικό Επίπεδο αυτών των επαγγελμάτων που μπορεί να επηρεαστούν από την κλιματική αλλαγή, όπως π.χ. είναι οι αλιείς και παράλληλα να πάρουμε καταγραφή από διεθνή δεδομένα για τις νέες επαγγελματικές τάσεις που «ευνοούνται» ως αναπτυσσόμενοι επαγγελματικοί κλάδοι, όπως π.χ. οι εγκαταστάτες φωτοβολταϊκών και οι συντηρητές δικτύων.

Πιο συγκεκριμένα η γενική στρατηγική θα πρέπει να ακολουθεί τους εξής άξονες:

1. **Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή:** Οι εργαζόμενοι πρέπει να εκπαιδευτούν για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και πώς να προσαρμοστούν σε αυτές. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την εκμάθηση νέων δεξιοτήτων ή την αναδιάρθρωση των υφιστάμενων εργασιών (είδος, ακολουθία, ροή).
2. **Μετάβαση σε Αειφόρες Ενέργειες:** Η παγκόσμια μετάβαση σε αειφόρες ενέργειες αναμένεται να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Οι εργαζόμενοι που επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή μπορούν να εκπαιδευτούν για αυτές τις νέες θέσεις εργασίας.
3. **Δημιουργία Προστασίας για τους Εργαζόμενους:** Οι εργαζόμενοι που επηρεάζονται από την κλιματική αλλαγή πρέπει να προστατεύονται από τις συνέπειες της (ψυχολογικά, ιατρικά, υγειονομικά κοκ), που μπορεί να αποτελέσει τόσο στρατηγική πρόληψης όσο και δημιουργίας επιπρόσθετων θέσεων εργασίας.
4. **Επένδυση στην Έρευνα και την Ανάπτυξη:** Η επένδυση στην έρευνα και την ανάπτυξη μπορεί να βοηθήσει στην ανακάλυψη νέων τεχνολογιών και μεθόδων που μπορούν να μετριάσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, μπορούν να αναπτυχθούν καινούριες παραγωγικές διαδικασίες, μέθοδοι και προϊόντα που θα αντικαταστήσουν τα αντίστοιχα παλιά.

Κεφάλαιο 5: Ενέργεια και Έμφυλη Διάσταση της Ενεργειακής Φτώχειας

Η Κλιματική Αλλαγή οφείλεται στην αλόγιστη χρήση ορυκτών καυσίμων, με την έκλυση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου να έχει προσδώσει μόνιμα χαρακτηριστικά στην παρουσία τους στην ατμόσφαιρα, προκαλώντας μεταξύ άλλων ακραία κλιματικά γεγονότα και μετατρέποντάς την σε Κλιματική Κρίση. Αναπόδραστα, η χρήση των παραδοσιακών μορφών ενέργειας σε συνδυασμό με τον περιορισμό των διαθέσιμων ενεργειακών πόρων έχει αντίκτυπο στο συνολικό φάσμα της βιώσιμης ανάπτυξης, μία διάσταση της οποίας είναι η πρόκληση ενεργειακής φτώχειας, δηλαδή η έλλειψη πρόσβασης σε σύγχρονες μορφές ενέργειας¹³. Στην κατάσταση αυτή, οι γυναίκες επηρεάζονται δυσανάλογα από τους άνδρες λόγω της αυξημένης ευαλωτότητάς τους που οφείλεται εν προκειμένω στην άνιση πρόσβαση σε φυσικούς και ενεργειακούς πόρους και εξαιτίας της δυσχερούς πρόσβασης σε διαρκή αξιόπιστη και καθαρή ενέργεια.

Η εξέταση συμβατικών και διεθνών κειμένων στον περιβαλλοντικό τομέα αποκαλύπτει την απουσία σαφούς πρόβλεψης για την έμφυλη διάσταση της ενέργειας. Ωστόσο, η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου αναφέρεται στην ανάγκη συνεκτίμησης των γυναικείων συμφέροντων στην ενέργεια κατά τα δημόσια οικονομικά προγράμματα, την αξιοποίηση της γνώσης των γυναικών σε ΑΠΕ και στην προώθηση σχετικών ερευνών ώστε να προαχθεί η έμφυλη ισότητα, καθώς και στην ισότιμη πρόσβαση σε βιώσιμες ενεργειακές τεχνολογίες και τη συμμετοχή των γυναικών στη λήψη αποφάσεων¹⁴. Η αναγνώριση της συμβολής των γυναικών γίνεται πλέον ορατή στη διεθνή πολιτική καθώς στις συνδιασκέψεις περιβαλλοντικών συμβάσεων, όπως της Σύμβασης-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή και της Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης, προωθούνται τα συμφέροντα και οι ανάγκες των γυναικών, ενώ καταρτίζονται μη δεσμευτικά πλάνα δράσης για την προώθηση της έμφυλης ισότητας¹⁵.

13. Ενεργειακή φτώχεια ορίζεται «η κατάσταση όπου το νοικοκυριό δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις οικιακές ενεργειακές ανάγκες» ενώ σύμφωνα με την Eurostat το 2022 το 9.3% των κατοίκων της ΕΕ δεν κατάφεραν να έχουν επαρκή θέρμανση. Βλ. European Parliament. (2022). *Energy poverty in the EU*, Briefing. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)

14. Beijing Declaration and Platform for Action. (1995). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

15. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι τα Έμφυλα Πλάνα Δράσης της Σύμβασης Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή και της Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Ερημοποίησης.

Σε επίπεδο ΕΕ, η δέσμευσή της να καταστεί η Ευρώπη η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050 απαιτεί την απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και τη χρήση ΑΠΕ, με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Πράσινη Συμφωνία να αποβλέπει στην καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας. Σε αυτή την κατεύθυνση αποσκοπεί και η Έμφυλη Στρατηγική 2020-2025, αναγνωρίζοντας την ευαλωτότητα των γυναικών και την ανάγκη για μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας¹⁶, ενώ συμβάλλει και το πακέτο για Καθαρή Ενεργειακή Μετάβαση για Όλους τους Ευρωπαίους του 2018 που είναι σε συνάρτηση με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Η πρόκληση ενεργειακής φτώχειας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των τιμών ενέργειας, τις ανισότητες στο εισόδημα και την πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους, καθώς και στην απουσία κλιματικής δικαιοσύνης στην ενεργειακή μετάβαση.

Η αύξηση των τιμών ενέργειας και οι εισοδηματικές ανισότητες είναι εντονότερες στις γυναίκες, ιδίως σε εκείνες που είναι επικεφαλής μονογονεϊκών οικογενειών ή ηλικιωμένες που συνεπάγεται χαμηλότερο εισόδημα και βρίσκονται κατ'επέκταση εκτεθειμένες στην αύξηση των τιμών, με το χάσμα να διευρύνεται επιπρόσθετα από το γεγονός ότι ο σχεδιασμός στήριξης των ενεργειακών πολιτικών δεν έχει έμφυλη διάσταση¹⁷. Επιπλέον, η άνιση πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους διευρύνεται από την απουσία κλιματικής δικαιοσύνης κατά την επιχειρούμενη ενεργειακή μετάβαση, όπου η χρήση των ΑΠΕ προϋποθέτει σημαντικό κόστος, το οποίο παραμένει υψηλό για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού και απαιτεί μεγαλύτερη οικονομική στήριξη για την αξιοποίησή τους.

Ανασταλτικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός ότι σύμφωνα με έρευνα, οι άνδρες στις χώρες του ΟΟΣΑ εμφανίζουν μειωμένη περιβαλλοντική ευαισθησία σε σύγκριση με τις γυναίκες που είναι πιο δεκτικές στην υιοθέτηση βιώσιμων τεχνολογικών πρακτικών¹⁸. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι γυναίκες δεν συμμετέχουν στον ενεργειακούς θεσμούς όπως οι άνδρες, με

16. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Μια Ένωση ισότητας-Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025.COM(2020). Βρυξέλλες, 5.3.2020, σελ. 16. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152>

17. UNEP. (2016). *Global Gender and Environment Outlook*. UNEnvironment. σελ. 80. Ανακτήθηκε από: <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210600972>

18.OECD. (2022). *Empowering Women in the Transition Towards Green Growth in Greece*. Paris: OECD Publishing, σελ. 27. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/environment/empowering-women-in-the-transition-towards-green-growth-in-greece-a9eace6-en.htm>

συνέπεια να μη λαμβάνεται υπόψιν στη διαμόρφωση πολιτικής και στις αποφάσεις ο ρόλος και οι ανάγκες των γυναικών¹⁹.

Ο αντίκτυπος της ενεργειακής φτώχειας είναι εμφανής, τόσο στις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, όσο και στις κοινωνικές και τις οικονομικές. Οι εκπομπές CO₂ παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, οφειλόμενες στο υψηλό κόστος απόκτησης ενεργειακά αποδοτικών και φιλοπεριβαλλοντικών συσκευών. Το χαμηλό εισόδημα, σε συνδυασμό με τις ενεργειακές κρίσεις που προκύπτουν, καθιστά απρόσιτες τις βιώσιμες τεχνολογίες και ειδικά για τις γυναίκες, με συνέπεια να χρησιμοποιούν ενεργοβόρα και χαμηλότερης απόδοσης τεχνολογικά μέσα, τα οποία αυξάνουν τη συνολική κατανάλωση ενέργειας. Επίσης, παρατηρείται χρονική υστέρηση στην υλοποίηση της ενεργειακής μετάβασης, καθώς αντί για ΑΠΕ, όπως η ηλιακή (φωτοβολταϊκά συστήματα) και η αιολική ενέργεια (αιολικά πάρκα), αξιοποιούνται ρυπογόνες μορφές ενέργειας.

Σημαντικές επίσης είναι οι κοινωνικοοικονομικές προεκτάσεις της ενεργειακής φτώχειας, με τις γυναίκες να έρχονται αντιμέτωπες με προβλήματα υγείας που συνδέονται με τις ακραία υψηλές ή χαμηλές θερμοκρασίες. Ειδικότερα, η ατμοσφαιρική ρύπανση από τη χρήση ρυπογόνων μορφών ενέργειας προκαλεί αναπνευστικά προβλήματα ενώ, ακόμα και στον ανεπτυγμένο Βορρά, οι υψηλές τιμές ενέργειας ελαττώνουν τη διαρκή παροχή θέρμανσης, αυξάνοντας το φορτίο των γυναικών στη φροντίδα του νοικοκυριού και των παιδιών και δυσχεραίνοντας τη διαβίωσή τους²⁰. Τα προβλήματα αυτά μειώνουν αναπόφευκτα την παραγωγικότητα των γυναικών. Παράλληλα, η ενεργειακή φτώχεια περιορίζει την δυνατότητα για εκπαίδευση των γυναικών για εκπαίδευση, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς αδυνατούν να διαβάσουν τις νυχτερινές ώρες, αλλά και να εργαστούν εξ' αποστάσεως λόγω της περιορισμένης πρόσβασης σε διαδίκτυο.

Η σημερινή κατάσταση στον ενεργειακό τομέα δείχνει ότι οι γυναίκες βρίσκονται εκτεθειμένες απέναντι στην ενεργειακή φτώχεια. Ο αντίκτυπος του ενεργειακού κόστους είναι μεγαλύτερος στις γυναίκες για εισοδηματικούς λόγους, καθιστώντας οικονομικά ασύμφορη την διαρκή πρόσβαση σε ασφαλή, καθαρή και αξιόπιστη ενέργεια δίχως μέτρα στήριξης. Μεγαλύτερη

19. Clancy. J. et al. (2007). Appropriate gender-analysis tools for unpacking the gender-energy-poverty nexus. *Gender & Development*. Vol. 15. Is 2., σελ. 241-257. (ιδίως, σελ. 243). Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552070701391102>

20. Sonal. J. Sawyer. S. & Hernández. D. (2019). Energy, poverty, and health in climate change: a comprehensive review of an emerging literature. *Frontiers in public health*. Vol. 7. Is. 357. σελ. 7. Ανακτήθηκε από: <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2019.00357/full>

δυσκολία στην πρόσβαση παρουσιάζουν οι γυναίκες μονογονεϊκών οικογενειών και ηλικιωμένες που διαβιούν μόνες τους.

Μολονότι το ζήτημα αυτό είναι ιδιαιτέρως σοβαρό, δεν υπάρχει εκτεταμένη πληροφορία και έρευνα στο ζήτημα της ενεργειακής διάστασης της έμφυλης ισότητας, ακόμα και από γυναίκες ΜΚΟ.Ειδικά για την Ελλάδα, ο Κλιματικός Νόμος δεν κάνει έμφυλη πρόβλεψη για μείωση της ενεργειακής φτώχειας και τον ρόλο που μπορούν να επιτελέσουν παρά μόνο γενική αναφορά στις ευάλωτες ομάδες²¹.

Οι γυναίκες χρειάζονται ενέργεια για τις ανάγκες της θέρμανσης, του μαγειρέματος, καθώς και των μετακινήσεων ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι η ενεργειακή κατανάλωση από τις γυναίκες μπορεί να είναι λιγότερη σε σχέση με τους άνδρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες πραγματοποιούν εν γένει συντομότερες διαδρομές και λιγότερες μετακινήσεις με οχήματα, χρησιμοποιώντας και τα μέσα μαζικής μεταφοράς, προκαλώντας λιγότερη έκλυση CO₂. Για το λόγο αυτό, επιδοτήσεις για οχήματα μηδενικών εκπομπών οφελούν περισσότερο τους άνδρες στην ΕΕ, γεγονός που δείχνει τη σημασία συμπερίληψης ενεργειακών αγαθών που χρησιμοποιούν οι γυναίκες στα μέτρα στήριξης²². Η διάσταση αυτή δείχνει και τον διαφορετικό αντίκτυπο που προκαλούν στα δύο φύλα πολιτικές, όπως η Στρατηγική της ΕΕ στην Προσαρμογή.

Επιπλέον, το μειωμένο περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα επιβεβαιώνεται και στην χρήση ενέργειας όπου παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά εξοικονόμησης ενέργειας. Παράλληλα, είναι εν γένει θετικές σε φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές καθώς επίσης και στην αξιοποίηση των ΑΠΕ, όπως για παράδειγμα η χρήση των φωτοβολταϊκών συστημάτων στις στέγες των σπιτιών.

Παρά το γεγονός ότι αποτελούν ένα πολύ σημαντικό μέρος του πληθυσμού, αν όχι το μεγαλύτερο, η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων είναι πολύ περιορισμένη. Οι υψηλόμισθες θέσεις εργασίας και ευθύνης σε ενεργειακές εταιρείες είναι κατά βάση ανδροκρατούμενες. Σύμφωνα με έρευνα για το Ηνωμένο Βασίλειο, στα διοικητικά συμβούλια 89 ενεργειακών εταιρειών δεν υπάρχει καμία ή μόλις μία γυναίκα οι οποίες είναι πιθανότερο να αναλάβουν κάποιο

21. OECD. *Empowering Women in the Transition Towards Green Growth in Greece*. όπ. π., σελ. 26-27.

22. OECD (2021). *Gender and the Environment: Building Evidence and Policies to Achieve the SDGs*, σελ. 170-185. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c7cbe91b-en/index.html?itemId=/content/component/c7cbe91b-enhttps://doi.org/10.1787/3d32ca39-en>

υπουργείο που ασχολείται με κοινωνικά ζητήμα²³, ενώ γενικότερα για τον πολιτικό τομέα εκτιμάται ότι η γυναικεία παρουσία στα ενεργειακά θέματα κινείται διεθνώς σε χαμηλά επίπεδα.

Συνοψίζοντας, παρά τη δυσανάλογη επίδραση της ενεργειακής φτώχειας στις γυναίκες δεν υπάρχει αξιοσημείωτη πρόβλεψη έμφυλης διάστασης στις ενεργειακές πολιτικές. Επομένως, συνιστά αδήριτη ανάγκη η συμμετοχή των γυναικών στον ενεργειακό σχεδιασμό και στη λήψη αποφάσεων. Η συμπερίληψη της Κοινωνίας των Πολιτών και ειδικότερα των γυναικείων οργανώσεων στο σχεδιασμό της ενεργειακής πολιτικής με συμμετοχικά σχήματα, είναι κρίσιμης σημασίας ώστε να αποτυπώνονται στις ενεργειακές πολιτικές οι ανάγκες των γυναικών. Επιπλέον, η ανάπτυξη ενεργειακών κοινοτήτων με τη συμβολή της τοπικής αυτοδιοίκησης και η αποδοτική λειτουργία τους προϋποθέτει τη συμμετοχή των γυναικών σε μονάδες παραγωγής ΑΠΕ, όπως ηλιακές εγκαταστάσεις και ηλιακά πάρκα²⁴.

23. Magalla, A. (September 27, 2018). *Improving Workplace Gender Equality and Equity in the UK Energy Sector*. Ανακτήθηκε από: <https://ssrn.com/abstract=3256495> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3256495>

24. OECD. *Empowering Women in the Transition Towards Green Growth in Greece*. όπ. π..

Κεφάλαιο 6: Η Εμφυλη Διάσταση της Άτυπης Φροντίδας και η Κλιματική Αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή γεννά σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή, την ασφάλεια και την υγεία των πολιτών σε παγκόσμιο επίπεδο. Πρόκειται για κινδύνους που εμφανίζονται αυξανόμενοι για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, τους ηλικιωμένους, τα παιδιά και τους αναπήρους, καθώς και τους φροντιστές/φροντίστριές τους. Οι εν λόγω κίνδυνοι είναι στενά συνδεδεμένοι με τις κοινωνικές ανισότητες και τις ανισότητες ως προς το φύλο, οι οποίες αποτελούν και τις σημαντικότερες προκλήσεις στις περιόδους αβεβαιότητων που βιώνουμε. Ως πολλαπλασιαστής κινδύνων, η κλιματική αλλαγή ενισχύει τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές εντάσεις και θέτει τις γυναίκες και τα κορίτσια σε περισσότερο ευάλωτη θέση, καθώς αυξάνεται η σεξουαλική βία, η διακίνηση και εμπορία ανθρώπων, οι γάμοι ανηλίκων και άλλες μορφές βίας, που συχνά συνδέονται και με την εγκατάλειψη της εκπαίδευσης σε υψηλότερα ποσοστά από τα κορίτσια²⁵.

Όπως υπογραμμίζει το UN Women²⁶ η κλιματική αλλαγή δεν είναι ουδέτερη ως προς το φύλο (genderneutral), καθώς οι γυναίκες και τα κορίτσια βρίσκονται αντιμέτωπες με τις μεγαλύτερες συνέπειες και τους σοβαρότερους κινδύνους για τη ζωή, την υγεία και την ασφάλεια τους, εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Σύμφωνα με το Gender Equality Index (2021)²⁷, 9 στις 10 μονογονεϊκές οικογένειες έχουν γυναίκες αρχηγούς και τα μοναχικά άτομα τρίτης ηλικίας είναι στην πλειοψηφία τους γυναίκες, που βρίσκονται αντιμέτωπες με τους επερχόμενους κινδύνους της κλιματικής αλλαγής. Το 59% των άτυπων φροντιστών/ φροντιστριών είναι γυναίκες, ενώ το 18% των ενηλίκων γυναικών είναι πιθανό να παρέχουν άτυπη φροντίδα σε σχέση με το 12% των ανδρών στην ΕΕ. Στο ηλικιακό φάσμα 45 έως 64, η ανισότητα των φύλων ως προς την άτυπη φροντίδα αυξάνει σε 23% για τις γυναίκες και 15% για τους άνδρες²⁸. Σε καταστάσεις φυσικών καταστροφών, οι γυναίκες έχουν λιγότερες πιθανότητες να επιβιώσουν και περισσότερες να τραυματιστούν και αυτό οφείλεται στην έλλειψη ενημέρωσης, την κινητοποίηση και τις λήψεις

25. Zabaniotou, A. Pritsa, A. Kyriakou, E.A. (2021). Observational Evidence of the Need for Gender-Sensitive Approaches to Wildfires Locally and Globally: Case Study of 2018 Wildfire in Mati, Greece. *Sustainability*. Vol. 13, Is. 3. 1556. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/su13031556>

26. UN Women. (2022, February 28). *Explainer: How gender inequality and climate change are inter-connected*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/explainer/2022/02/explainer-how-gender-inequality-and-climate-change-are-interconnected>

27. Gender Equality Index 2021.

28. European Commission. *Study on exploring the incidence and costs of informal long term care in the EU*. VC/2019/0227. Ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

αποφάσεων που τις περιορίζουν ως προς την πρόσβαση σε πόρους και ενημέρωση – εκπαίδευση, ενώ συχνά εμπλέκονται σε φαύλο κύκλο μελλοντικών καταστροφών²⁹. Για παράδειγμα, η φωτιά στο Μάτι Αττικής στις 23 Ιουλίου 2018 που έχει καταγραφεί ως η δεύτερη περισσότερο θανατηφόρα πυρκαγιά στον 21^ο αιώνα παγκοσμίως, αναδεικνύει ότι οι ηλικιωμένοι και τα παιδιά αλλά και οι γυναίκες βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Καθώς το Μάτι είναι περιοχή θερινών κατοικιών, οι περισσότεροι που βρέθηκαν και εγκλωβίστηκαν ήταν γυναίκες που φρόντιζαν ηλικιωμένους, αναπήρους και παιδιά. Από τις καταγραφές των 100 νεκρών 55 γυναίκες και 45 άνδρες περιλαμβανομένων και παιδιών, 30 εξ αυτών ήταν γυναίκες και 17 άνδρες τρίτης ηλικίας και 10 παιδιά³⁰.

Οι περισσότεροι σκληρές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής αντιμετωπίζονται στον Παγκόσμιο Νότο και από τους φτωχότερους και κοινωνικά αποκλεισμένους πληθυσμούς, ανάμεσα στους οποίους οι γυναίκες είναι πλειοψηφία³¹. Επιπλέον, καθώς οι γυναίκες σε παγκόσμιο επίπεδο συνεχίζουν να είναι οι κύριοι φορείς φροντίδας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων όπως παιδιών, ηλικιωμένων και αναπήρων, η εν λόγω συνθήκη τις θέτει σε περισσότερο ευάλωτη κατάσταση σε φυσικές καταστροφές ή ανθρωπογενείς κρίσεις. Ο περιορισμός προσβασιμότητας σε υπηρεσίες υγείας και φροντίδας, και οι αυξανόμενοι κίνδυνοι που συνδέονται με τη μητρότητα και την υγεία των παιδιών δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την έμφυλη διάσταση των κινδύνων της κλιματικής αλλαγής.

Η μακροχρόνια φροντίδα (LongTermCare, LTC) ατόμων που βιώνουν συνθήκες ευαλωτότητας, ηλικιωμένων και αναπήρων είναι αναγνωρισμένο δικαίωμα των πολιτών της ΕΕ³². Αφορά σε άτομα που εξαρτώνται από τη βοήθεια για τις καθημερινές δραστηριότητες για μια μακρά περίοδο, και περιλαμβάνει κοινωνική φροντίδα και φροντίδα υγείας, μη συμπεριλαμβανομένων οξέων συνθηκών ασθένειας. Η αναγκαιότητα παροχής φροντίδας περιλαμβάνεται στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (SustainableDevelopmentGoals, SDG) και αφορά στη διασφάλιση υγιούς διαβίωσης προώθησης του ευζήν για όλες τις ηλικίες. Ωστόσο, ο τομέας της μακροχρόνιας φροντίδας δεν έχει αναπτυχθεί

29. UNWomenop.cit.

30. Καρύδα. Μ (2024). *Μάτι 23 Ιουλίου 2018*. Αθήνα: εκδ. Παπαδόπουλος.

31. Morrow. K. (2017). Integrating Gender Issues into the Global Climate Change Régime στο Buckingham, S. και Le Masson. V. (eds). *Understanding Climate Change through Gender Relations*. London: ed. Routledge.

32. EuropeanPillarofSocialRights. Άρθρο 13 και 23 της Ευρωπαϊκής Κοινωνικής Χάρτας και της αρχής 18 του Ευρωπαϊκού Πυλώνα των Κοινωνικών Δικαιωμάτων.

ανάλογα με τις παρουσιαζόμενες ανάγκες σε πολλές χώρες. Οι χώρες της Νότιας Ευρώπης συνεχίζουν να καλύπτουν τις ανάγκες φροντίδας από άτυπους φροντιστές/φροντίστριες μέλη της οικογένειας, οι οποίοι/ες παρέχουν μη αμειβόμενες υπηρεσίες σε εξαρτώμενα μέλη, όπως παιδιά, ηλικιωμένους και αναπήρους. Οι άτυποι φροντιστές είναι συνήθως γυναίκες που παρέχουν φροντίδα ως σύζυγοι, θυγατέρες και γονείς. Στοιχεία της Eurostat³³ που αφορούν τον πληθυσμό ηλικίας 15-64 ετών υπογραμμίζουν ότι οι γυναίκες αποτελούν το 61,8% των άτυπων φροντιστών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και στην Ελλάδα φτάνουν το 76,6%³⁴. Η άτυπη παροχή φροντίδας συνδέεται με πολύ σημαντικές προκλήσεις στις γηράσκουσες ευρωπαϊκές κοινωνίες, που περιπλέκονται περισσότερο εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Οι άτυποι φορείς φροντίδας, γυναίκες φροντίστριες στην πλειοψηφία τους υπερβαίνουν τα 100 εκατομμύρια στην ΕΕ, ενώ ολόένα και περισσότεροι Ευρωπαίοι πολίτες καλούνται να συνδυάσουν την εργασία τους με την παροχή φροντίδας στις γηράσκουσες κοινωνίες. Η φροντίδα οικείου προσώπου ενέχει ικανοποίηση, αλλά έχει και σημαντικό κόστος, καθώς συνήθως συνδέεται με φτώχεια ή τουλάχιστον οικονομικές δυσχέρειες, σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα υγείας, ενώ πολλές φορές οι φροντιστές φτάνουν στο σημείο να αισθάνονται ότι πλέον δεν είναι σε θέση να παρέχουν ποιοτική φροντίδα³⁵.

Σύμφωνα με την έρευνα SHARE (Survey of Health, Aging and Retirement in Europe), που αφορά στη μελέτη των υποδομών που επικεντρώνονται στις πολιτικές υγείας και κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πολιτικές και τις συνέπειες τους στη ζωή των πολιτών της ΕΕ, στην Ελλάδα και την Πορτογαλία πολίτες σε συνθήκες ευαλωτότητας έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να δέχονται αποκλειστικά άτυπη φροντίδα που δεν καλύπτει πλήρως τις παρουσιαζόμενες ανάγκες³⁶. Παρότι το σύνολο των πολιτών είναι ευάλωτοι στις φυσικές καταστροφές και την κλιματική αλλαγή, ωστόσο οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες εξαιτίας της φτώχειας, της τρίτης ηλικίας, της αναπηρίας, ή ζητημάτων υγείας που προϋπήρχαν γίνονται

33. Eurostat.(June, 26).

34. Νταλάκα. Ε. (2017). Συμφιλίωση Επαγγελματικής, οικογενειακής/προσωπικής ζωής: Νομοθετικές παρεμβάσεις για τους φροντιστές/φροντίστριες (Carers) στην Ελλάδα. *Κοινωνική Πολιτική*. Τόμ. 3. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/sp.10589>

35. Eurocarers. (2016-December). *Supporting informal Carers: Developing Social Rights and Seizing the opportunity to rebalance the European Union – Eurocarers*. Contribution to the European Commission's Consultation on a European Pillar of Social Rights.

36. Albuquerque. P. (2022). Met or unmet need for long term care: Formal and informal care in Southern Europe. *The Journal of the Economics of Ageing*. Vol. 23. Ανακτήθηκε από: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212828X2200041X>

περισσότερο ευάλωτες, όπως και τα παιδιά και οι γυναίκες. Σύμφωνα με τη UNICEF³⁷, η κλιματική αλλαγή απειλεί τη ζωή, την υγεία και το ευζήν των παιδιών, που φέρονται να είναι τα πρώτα θύματα της κλιματικής αλλαγής εξαιτίας της λειψυδρίας και των ακραίων καιρικών φαινομένων, της υπερθέρμανσης του πλανήτη, των κυκλώνων, των πλημμύρων, της ξηρασίας και των καυσώνων που επιταχύνουν τη μετάδοση σοβαρών παιδικών ασθενειών, όπως η ελονοσία, η οξεία διάρροια, η πνευμονία και ο υποσιτισμός που αυξάνεται καθώς καταστρέφονται καλλιέργειες.

Σε έκθεση της, η ΕΕ³⁸ αναγνωρίζει πρωταγωνιστικό ρόλο για την αλλαγή που θα μπορούσαν να παίξουν οι γυναίκες, καθώς δεν είναι μόνο θύματα ή επιβιώσασες από συνθήκες καταστροφών, αλλά θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως αποτελεσματικοί παράγοντες αλλαγής για την ανάπτυξη στρατηγικών μείωσης και περιορισμού συνεπειών και κινδύνων από την κλιματική αλλαγή. Η Πλατφόρμα Δράσης του Πεκίνου (BPIA)³⁹ ήδη από το 1995 όριζε με σαφήνεια τη σχέση φύλου, περιβάλλοντος και βιώσιμης ανάπτυξης και επεσήμαινε το ρόλο των γυναικών στην ανάπτυξη βιώσιμων και οικολογικών ορθών προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής.

Η ενίσχυση της προσπάθειας για την προώθηση μιας κουλτούρας πρόληψης καταστροφών περιλαμβάνει την αξιοποίηση της παραδοσιακής τοπικής γνώσης και πρακτικών, την ενίσχυση της γνώσης των πολιτών για τα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και των κινδύνων φυσικών καταστροφών, την ανάπτυξη καμπάνιας ενημέρωσης μέσα από την κινητοποίηση της κοινότητας και μέσω των κοινωνικών δικτύων. Η ένταξη των ευάλωτων ατόμων είναι περισσότερο αναγκαία από ποτέ για τον περιορισμό της έκθεσης τους σε κινδύνους, εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής. Οι κοινωνικές ανισότητες που βιώνουν οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες εμποδίζουν την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα της ανταπόκρισης στην κλιματική αλλαγή. Όπως υποστηρίζεται από το EuropeanInstituteofGenderEquality⁴⁰, η γυναικεία συμμετοχικότητα μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας, στη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και στην

37. UNICEF. (2023). *The Climate Changed Child – A Children’s Climate Risk Index Supplement*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unicef.org/reports/climate-changed-child>

38. European Commission Study on exploring the incidence and costs of informal long term care in the EU, όπ. π..

39. UN Women. Beijing 1995 (12 critical areas).

40. EIGE. (2012). *EIGE Annual Report 2012*. Ανακτήθηκε από: https://eige.europa.eu/about/documents-registry/eige-annual-report-2012?language_content_entity=en

αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των παρουσιαζόμενων κινδύνων εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής.

Η προώθηση καθολικής ισότητας ένταξης και συμμετοχικότητας των γυναικών, των ηλικιωμένων, των αναπήρων, των μεταναστών και των μειονοτικών ομάδων μπορεί να συμβάλλει στον περιορισμό των κινδύνων για τη ζωή και την ασφάλεια τους. Ο ρόλος των πολιτών, των νέων, των τοπικών κοινοτήτων, των εθελοντών, των συλλόγων Αναπήρων, των ακαδημαϊκών και των ερευνητών, καθώς και των δικτύων των επαγγελματικών οργανώσεων του ιδιωτικού τομέα, για το σχεδιασμό πολιτικών και προγραμμάτων που στοχεύουν στον περιορισμό των κινδύνων είναι εξαιρετικά σημαντικός, όπως για παράδειγμα η πρόληψη, η προετοιμασία, η ανταπόκριση και η ανάκαμψη μετά από έκτακτες ανάγκες υγείας όπως π.χ η πανδημία COVID-19. Η ενίσχυση της «ορατότητας» των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων μπορεί να συμβάλλει στην προστασία τους από τους κινδύνους.

Η τοπική αυτοδιοίκηση σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών μπορεί να συμβάλλει στην εκπαίδευση των πολιτών, ανδρών και γυναικών καθώς και των πολιτών που είναι μέλη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων για την πρόληψη, αλλά και την διαχείριση καταστροφών και την προετοιμασία για την επισιτιστική ασφάλεια. Καθώς οι γυναίκες είναι περισσότερο ενεργητικές και δραστήριες σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών μπορούν να συμβάλλουν ενεργά σε δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και στην ανάδειξη της φωνής των ενεργητικών πολιτών, ενισχύοντας έτσι και την ανθεκτικότητα των πολιτών και της κοινότητας.

Κεφάλαιο 7:Κλιματική Κρίση και Μεταναστατευτικές- Προσφυγικές Ροές: Εσωτερική Μετανάστευση λόγω Κλιματικής Κρίσης

Η διαρκώς εντεινόμενη κλιματική κρίση, πέραν των πολύ δραματικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, το κλίμα, την βιοποικιλότητα συνιστά πλέον καθοριστικό παράγοντα αύξησης των ήδη υπάρχουσών οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, επίταξης της φτώχειας, της πείνας και της μετανάστευσης ευάλωτων πληθυσμών σε παγκόσμιο επίπεδο⁴¹. Αφορά σε όλα τα κράτη και συνιστά βασική απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, ενώ η κλιματική κρίση με την σειρά της οξύνει τον παγκόσμιο ανταγωνισμό για τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, γεγονός που πυροδοτεί ακραίες ανισότητες και εντάσεις, και οδηγεί μεταξύ άλλων σε αναγκαστικές ή μη εκτοπίσεις πολιτών από τις μόνιμες εστίες τους.

Σύμφωνα με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία που δημοσίευσε το Κέντρο Παρακολούθησης Εσωτερικού Εκτοπισμού, πάνω από 376 εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο έχουν εκτοπιστεί βίαια από πλημμύρες, ανεμοθύελλες, σεισμούς ή ξηρασίες από το 2008, με ρεκόρ 32,6 εκατομμυρίων μόνο το 2022. Από το 2020 παρατηρείται ετήσια αύξηση του συνολικού αριθμού των εκτοπισθέντων λόγω καταστροφών σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία κατά μέσο όρο 41%. Η ανοδική τάση είναι ανησυχητικά σαφής. Με την κλιματική αλλαγή ως κινητήριο καταλύτη, ο αριθμός των «κλιματικών προσφύγων» θα συνεχίσει να αυξάνεται. Το Ινστιτούτο Οικονομικών και Ειρήνης προβλέπει ότι στο χειρότερο σενάριο, 1,2 δισεκατομμύρια άνθρωποι θα μπορούσαν να εκτοπιστούν μέχρι το 2050 λόγω φυσικών καταστροφών και άλλων οικολογικών απειλών⁴². Αντίστοιχα, σύμφωνα και με πρόσφατη μελέτη ομάδας ερευνητών, οι πιθανές οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης ενδέχεται να ανέλθουν έως και 24 τρισεκατομμύρια δολάρια τα επόμενα 36 χρόνια, ενώ η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα μπορούσε σύμφωνα με τη μελέτη να κοστίσει στην Ευρώπη έως και ένα τρισ. ευρώ έως το τέλος του αιώνα⁴³. Οι χώρες με την υψηλότερη ευπάθεια και τρωτότητα στην κλιματική κρίση είναι

41. OHCHR. (2021). *Human Rights Climate Change and Migration in the Sahel*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HR-climate-change-migration-Sahel.pdf>

42. European Parliament-Think Tank. (2023, 5 October). *The concept of 'climate refugee': Towards a possible definition*. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)698753](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)698753)

43. Sun. Y. Zhu. S. et al. (2024). Global supply chains amplify economic costs of future extreme heat risk. *Nature*. Vol. 627, σελ. 797–804. Ανακτήθηκε από: <https://www.nature.com/articles/s41586-024-07147-z>

εκείνες που πληρώνουν υψηλότερο τίμημα παρά το γεγονός ότι η συμβολή τους στην περιβαλλοντική κρίση είναι η χαμηλότερη έναντι των αναπτυγμένων χωρών.

Ήδη από την δεκαετία του '90, επισημαίνεται ότι η αναγκαστική μετανάστευση ή μετακίνηση ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων θα αποτελέσει μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που θα κληθούν οι κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν, ωστόσο 30 χρόνια σχεδόν αργότερα, η παγκόσμια κοινότητα φαίνεται να μην έχει προετοιμαστεί για τις μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμών λόγω κλιματικής κρίσης, ενώ οι μετακινούμενοι πληθυσμοί είναι θεσμικά και νομικά ανοχύρωτοι, δεδομένου ότι, δεν έχει αναγνωριστεί νομικά ο όρος «κλιματικός πρόσφυγας/ισσα» και δημιουργείται έντονος προβληματισμός αν ο συγκεκριμένος όρος είναι αυτός που θα πρέπει να χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει και να ορίσει το καθεστώς εκτοπισμού πληθυσμιακών ομάδων, την αυξανόμενη μετανάστευση μεγάλης κλίμακας και τις διασυνοριακές μαζικές μετακινήσεις ανθρώπων που προκλήθηκαν εν μέρει από καταστροφές λόγω περιβαλλοντικής κρίσης⁴⁴. Τα ακραία καιρικά φαινόμενα, οι φυσικές καταστροφές, η αδυναμία πρόσβασης σε τροφή, νερό, στέγη, φυσικούς πόρους σε συνδυασμό με την ύπαρξη πολυεπίπεδων κρίσεων, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, υγειονομικών κλπ εξωθεί σε αναγκαστικές ή μη μετακινήσεις, μόνιμες ή βραχύχρονες μετακινήσεις πληθυσμών προερχόμενες κυρίως από ασθενέστερες οικονομικά χώρες (Υποσαχάρια Αφρική, Λ.Αμερική, Ν.Ασία κ.λπ.).

«Η κλιματική κρίση τιμωρεί τους εκτοπισμένους ανθρώπους τρεις φορές: τους ξεριζώνει από τα σπίτια τους, επιδεινώνει την κατάστασή τους όπου εκτοπίζονται και καταστρέφει την πατρίδα τους, εμποδίζοντάς τους να επιστρέψουν», σύμφωνα με τον Ύπατο Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες⁴⁵ ενώ αντίστοιχα οι αιτίες εκτοπισμού αποκτούν συνθετότερο χαρακτήρα και αποτυπώνουν την πολλαπλότητα κρίσεων. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), πρότεινε το 2007 έναν ευρύ ορισμό εργασίας για την **περιβαλλοντική μετανάστευση**, ο οποίος επιδιώκει να συλλάβει την πολυπλοκότητα των ζητημάτων που διακυβεύονται. **«Οι περιβαλλοντικοί μετανάστες είναι άτομα ή ομάδες ατόμων που, κυρίως για λόγους ξαφνικής ή προοδευτικής αλλαγής του περιβάλλοντος που επηρεάζει δυσμενώς τη ζωή ή τις συνθήκες**

44. Μαρτίνη. Ι. (2021, 11 Αυγούστου). Κλιματική μετανάστευση: Η μεγάλη απειλή που φέρνει η κλιματική κρίση. Rosa. Ανακτήθηκε από: <https://www.rosa.gr/ereyna/klimatiki-metanastefsi-i-megali-apeili-pou-fernei-i-klimatiki-krisi/>

45. UNHCR.TheUNRefugeeAgency. (2023, 4 Δεκεμβρίου).COP28: η Ύπατη Αρμοστεία καλεί σε επείγουσα παγκόσμια δράση, τονίζοντας τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην κρίση εκτοπισμού. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/55951-unhcr-calls-urgent-global-action-cop28-highlighting-climate-change-s-impact.html>

διαβίωσής τους, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη συνήθη κατοικία τους ή επιλέγουν να το πράξουν, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, και οι οποίοι μετακινούνται είτε εντός της χώρας τους είτε στο εξωτερικό». Ο ορισμός αυτός είναι σκόπιμα ευρύς και ευέλικτος, προκειμένου να ληφθεί υπόψη το ευρύ φάσμα μετακινήσεων πληθυσμών που οφείλονται σε όλους τους τύπους περιβαλλοντικών παραγόντων και δείχνει ότι η περιβαλλοντική μετανάστευση μπορεί να λάβει πολλές σύνθετες μορφές: αναγκαστική και εθελοντική, προσωρινή και μόνιμη, εσωτερική και διεθνή, ατομική και συλλογική, εγγύτητας και μεγάλης απόστασης. Η φύση, η διάρκεια και η κλίμακα της περιβαλλοντικής μετανάστευσης εξαρτάται επίσης από το αν λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο γεγονότων και διαδικασιών βραδείας έναρξης (άνοδος της στάθμης της θάλασσας, αύξηση της θερμοκρασίας, υποβάθμιση του εδάφους κ.λπ.) ή αιφνίδιων γεγονότων και διαδικασιών (πλημμύρες, κυκλώνες, καταιγίδες κ.λπ.) που επιδεινώνονται από τις δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Εξαρτάται επίσης σε ποιο βαθμό αλληλεπιδρά με άλλους κοινωνικοοικονομικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση ή την αναγκαιότητα μετακίνησης⁴⁶.

Πράγματι, μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας υπογραμμίζει ότι ο αντίκτυπος της περιβαλλοντικής κρίσης στη μετανάστευση είναι περίπλοκος, υποστηρίζει και αντίστοιχη ευρωπαϊκή μελέτη⁴⁷. Η περιβαλλοντική κρίση αλληλεπιδρά και διαμεσολαβείται από άλλους παράγοντες μετανάστευσης. Αντίθετα, ο αναγκαστικός εκτοπισμός μετά από αιφνίδια ή βραδείας έναρξης περιβαλλοντικά γεγονότα προσφέρει μια πιο απτή κατηγορία για ανάλυση, εγείροντας συγκεκριμένες πρακτικές και νομικές ανησυχίες. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η περιβαλλοντική κρίση μπορεί να ωθήσει στην κινητικότητα, αλλά μπορεί επίσης να οδηγήσει στην ακινησία, να παγιώσει πληθυσμούς, οι οποίοι αδυνατούν να μεταναστεύσουν αν και βρίσκονται σε περιοχές που απειλούνται, ή αναγκάζονται να μένουν πίσω λόγω φτώχειας, εξαθλίωσης, έλλειψης πόρων, αναπηρίας, ζητημάτων φύλου, ταυτότητας, σεξουαλικότητας κ.λπ. και υπό αυτό το πρίσμα, οι πιο ευάλωτοι πληθυσμοί να καθίστανται εκείνοι που αδυνατούν, αναγκάζονται ή επιλέγουν να μην μετακινηθούν⁴⁸.

46. IOM.(n.d.).*Environmental Migration*. Ανακτήθηκε από: <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration> και IOM (n.d.). (2019).*Glossary on Migration*. Ανακτήθηκε από: [iml_34_glossary.pdf \(iom.int\)](https://www.iom.int/sites/default/files/2019-07/20190716_glossary.pdf)

47. Kraler. A. Katsiaficas. C. Wagner. M. (2020).*Climate Change and Migration Legal and policy challenges and responses to environmentally induced migration*. European Parliament. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. LIBE Committee. European Union. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655591/IPOL_STU\(2020\)655591_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655591/IPOL_STU(2020)655591_EN.pdf)

48. IOM. (n.d.). *Environmental Migration*. Όπ. π..

Σε επίπεδο ευρωπαϊκό, στην πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε την κλιματική αλλαγή ως καταλύτη της μετανάστευσης και άλλων πηγών αστάθειας, όπως οι συγκρούσεις, η επισιτιστική ανασφάλεια και ο εκτοπισμός πληθυσμών. Στο ψήφισμά της 15ης Ιουνίου 2023, το Κοινοβούλιο ζήτησε να οριστεί η 15η Ιουλίου ως ημέρα της ΕΕ για τα θύματα της παγκόσμιας κλιματικής κρίσης, από το 2023, προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ανθρώπινες ζωές που χάνονται και την ανθρωπιστική κρίση που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή. Η ΕΕ έχει μέχρι στιγμής αντιμετωπίσει τα βαθύτερα αίτια της κλιματικής μετανάστευσης, υποστηρίζοντας, μέσω της Πράσινης Συμφωνίας, καλύτερες παγκόσμιες πολιτικές για το κλίμα και προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης για τη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στις ήδη ευάλωτες περιφέρειες και πληθυσμούς⁴⁹.

Ο αντίκτυπος της κλιματικής κρίσης και κατ' επέκταση της μετανάστευσης και του εκτοπισμού ως συνέπειά της, δεν επιδρά σε όλους με τον ίδιο τρόπο. Οι γυναίκες, τα παιδιά και άλλες ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες, όπως π.χ οι ηλικιωμένοι, άτομα ΑΜΕΑ, ΛΟΑΤΚΙ, κ.λπ., πλήττονται περισσότερο, η ευαλωτότητά τους ενισχύεται δεδομένης της διατομεακότητας, των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων και των ανισοτήτων βάσει φύλου» επισημαίνει η ομάδα εργασίας II στην έκτη έκθεση αξιολόγησης της IPCC⁵⁰ για την κλιματική αλλαγή 2022. Αποτελούν δε, την συντριπτική πλειοψηφία του εκτοπισμένου πληθυσμού, μαζί με τα παιδιά, λόγω συγκρούσεων, ενώ εκτίθενται σε πολλαπλούς κινδύνους συμπεριλαμβανομένης της έμφυλης βίας, στο πλαίσιο του εκτοπισμού τους. Σε σύγκριση με τους άνδρες, οι γυναίκες και τα παιδιά έχουν πάνω από 14 φορές περισσότερες πιθανότητες να σκοτωθούν από καταστροφές που τροφοδοτούνται από το κλίμα⁵¹.

49. Apar. J. Harju. S.J. (2023). *The concept of 'climate refugee' Towards a possible definition*. EuropeanParliamentaryResearchService. Ανακτήθηκε από:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698753/EPRS_BRI\(2021\)698753_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698753/EPRS_BRI(2021)698753_EN.pdf) και το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιουνίου 2023 σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ημέρα για τα θύματα της παγκόσμιας κλιματικής κρίσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιουνίου 2023 σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ημέρα για τα θύματα της παγκόσμιας κλιματικής κρίσης (2023/2740(RSP)). Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0245_EL.html

50. IPCC. Climate Change (2022). *Impacts, Adaptation and Vulnerability Summary for Policymakers. Technical Summary and Frequently Asked Questions*. Ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryVolume.pdf

51. UNHCR. (2022, November). *Gender, Displacement and Climate Change*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5f21565b4.pdf>

Σε πολλές περιοχές και αναπτυσσόμενες χώρες, οι γυναίκες εξαρτώνται από τη γεωργία, έναν από τους τομείς που πλήττονται περισσότερο από την κλιματική κρίση. Οι γυναίκες συχνά αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για τη συντήρηση και φροντίδα των νοικοκυριών τους και ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής στη γεωργία τις καθιστά ανίκανες να φροντίσουν τις οικογένειές τους. Σε αυτό το πλαίσιο, τα έντονα και επαναλαμβανόμενα καιρικά φαινόμενα έχουν ωθήσει εκατομμύρια ανθρώπους στην επισιτιστική ανασφάλεια, με τις έγκυες γυναίκες να είναι μεταξύ εκείνων που επηρεάζονται περισσότερο από τον υποσιτισμό. Επιπλέον, οι γυναίκες και τα κορίτσια στις αγροτικές περιοχές είναι συχνά οι κύριοι προμηθευτές τροφίμων, νερού και καυσίμων. Φροντίδα, αναπαραγωγή, περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και δικαιώματα, περιορισμένη συμμετοχή σε οικονομικές δραστηριότητες, κέντρα λήψης αποφάσεων, σε εκπαίδευση, τεχνολογίες, πληροφορία, μειώνει σημαντικά την δυνατότητα των γυναικών να προσαρμόζονται στην επαναλαμβανόμενη έκθεση σε ακραία καιρικά φαινόμενα, στην διαδικασία πριν, κατά την διάρκεια και μετά τον εκτοπισμό, την μετανάστευση τους, είτε εσωτερικά είτε διασυνοριακά.

Αντιμετωπίζοντας τη σύνδεση της κλιματικής αλλαγής, της μετανάστευσης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το προοίμιο της Συμφωνίας του Παρισιού για το Κλίμα⁵² που εγκρίθηκε το 2015 στο πλαίσιο της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC), καλεί τα συμβαλλόμενα μέρη να «σέβονται, να προωθούν και να λαμβάνουν υπόψη τις αντίστοιχες υποχρεώσεις τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το δικαίωμα στην υγεία, τα δικαιώματα των αυτοχθόνων πληθυσμών, των τοπικών κοινοτήτων, των μεταναστών, των παιδιών, ατόμων με αναπηρία και ατόμων σε ευάλωτες καταστάσεις και το δικαίωμα στην ανάπτυξη, καθώς και την ισότητα των φύλων, την ενδυνάμωση των γυναικών και τη διαγενεακή ισότητα».

Αν και έχει σημειωθεί πρόοδος σε αρκετά πεδία ως προς την ισότητα των φύλων, οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, και της μετανάστευσης, εκτοπισμού, μετεγκατάστασης ως συνέπεια της κρίσης, συχνά δεν λαμβάνουν επαρκώς υπόψη τη διάσταση του φύλου στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής και του εκτοπισμού. Η διεθνής κοινότητα, η ΕΕ

52. Η Συμφωνία του Παρισιού είναι μια νομικά δεσμευτική διεθνής συνθήκη για την κλιματική αλλαγή. Εγκρίθηκε από 196 συμβαλλόμενα μέρη στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (COP21) στο Παρίσι της Γαλλίας στις 12/12/2015 και τέθηκε σε ισχύ στις 04/11/2016. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο της Συμφωνίας βλ.σχ. στο UNFCCC. (n.d).*The Paris Agreement*. Ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>

και οι κυβερνήσεις οφείλουν να καθιερώσουν ειδικό νομικό πλαίσιο προστασίας, για εκείνους/ες που μεταναστεύουν για περιβαλλοντικούς λόγους, όπως είναι ο καθορισμός του περιεχομένου της αναγνωρίσιμης προστασίας και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή. Η ασάφεια και η μη θεσμική αναγνώριση ανθρώπων που εκτοπίζονται λόγω κλίματος, δεν δημιουργεί πλέγμα προστασίας, ενώ εκθέτει πληθυσμούς, ιδιαίτερα γυναίκες και παιδιά, σε επισφάλεια αυξάνοντας τους κινδύνους. Παράλληλα η διατομεακότητα και η διάσταση του φύλου, οφείλει να τέμνει όλες τις προτάσεις πολιτικής, αναγνωρίζοντας πως η μετανάστευση μπορεί να αποτελέσει μέρος της λύσης κι όχι το πρόβλημα στην κλιματική κρίση. Η ισότιμη πρόσβαση σε πόρους για την δίκαιη μετάβαση, προσαρμογή, ανθεκτικότητα και η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, η συμμετοχή σε κέντρα λήψης αποφάσεων, η οικονομική χειραφέτηση των γυναικών, η εξάλειψη των διαρθρωτικών φραγμών, η βελτίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, την τεχνολογία, και η βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, είναι μέτρα που θα ενίσχυαν την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, την προσαρμογή των γυναικών σε συνθήκες περιβαλλοντικής επισφάλειας και κλιματικού εκτοπισμού.

Εσωτερική μετανάστευση λόγω κλιματικής κρίσης

Ο συνεκτικός κρίκος ανθρώπου φύσης είναι τόσο ισχυρός ώστε κάθε μεταβολή ή αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος έχει άμεσες επιπτώσεις στις συνθήκες ύπαρξης του ανθρώπου. Καθώς οι παγκόσμιες θερμοκρασίες σπάνε ρεκόρ και οι κυβερνήσεις των χωρών, δεν κατάφεραν, έως τώρα, να ανταποκριθούν στον επείγοντα χαρακτήρα της στιγμής, ο στόχος της Συμφωνίας του Παρισιού για τον περιορισμό υπερθέρμανσης του πλανήτη σε 1,5°C πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα, κινδυνεύει όλο και περισσότερο. Κάθε κλάσμα ενός βαθμού είναι κρίσιμο, καθώς, σε όλο τον κόσμο, τα ακραία καιρικά φαινόμενα προκαλούν πλημμύρες, ξηρασία, πυρκαγιές, ελλείψεις τροφίμων, προβλήματα υγείας και μεγάλες ζημιές στις λειτουργίες των οικοσυστημάτων και στους ανθρώπινους βιότοπους⁵³. Η αύξηση της συχνότητας και της έντασης των ακραίων καιρικών φαινομένων⁵⁴, ως αποτέλεσμα ανθρωπογενούς παρέμβασης στο

53. Σπαθάρα. Ε. (2023). *Ο μεσογειακός κυκλώνας DANIEL της 5ης Σεπτεμβρίου 2023 και οι συνεπακόλουθες πλημμύρες*. Αδημοσίευτη εργασία.

54. Ως **ακραία καιρικά φαινόμενα** χαρακτηρίζονται τα μετεωρολογικά φαινόμενα στα οποία παρατηρούνται οι μέγιστες ή ελάχιστες τιμές μετεωρολογικών παρατηρήσεων ασυνήθιστων ή και πολύ σπάνιων που συμβαίνουν σε μια περιοχή. Βικιπαίδεια. (n.d.) *Ακραίο καιρικό φαινόμενο*. Ανακτήθηκε από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%BF_%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF

περιβάλλον, υποδηλώνει ότι η κλιματική κρίση δεν αποτελεί σενάριο επιστημονικής φαντασίας αλλά ζώσα πραγματικότητα που χρήζει άμεσης αντιμετώπισης και στην χώρα μας. Στην έκθεση **EuropeanClimateRiskAssessment(EUCRA)**⁵⁵ του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος, που δημοσιεύεται για πρώτη φορά, επισημαίνεται ότι οι πολιτικές και οι δράσεις προσαρμογής της Ευρώπης δεν συμβαδίζουν με τους ραγδαία αυξανόμενους κινδύνους, ενώ κάποιες περιοχές, όπως η Νότια Ευρώπη⁵⁶, κινδυνεύουν ιδιαίτερα από τις πυρκαγιές και τις επιπτώσεις της αύξησης της θερμοκρασίας, των καταστροφικών πλημμυρών και της λειψυδρίας με σημαντικό αντίκτυπο στις γεωργικές δραστηριότητες, στο αστικό περιβάλλον, την υγεία και την ποιότητα ζωής των πολιτών, καθώς και τον κίνδυνο κατάρρευσης των οικοσυστημάτων.

Πράγματι, εκτεταμένες πυρκαγιές, καταστροφικές πλημμύρες (π.χ. Ιανός, Daniel, Elias κ.λπ.), καύσωνες διαρκείας, άνοδος θερμοκρασίας, συνιστούν εκδιπλώσεις της κλιματικής κρίσης και στην χώρα μας, με ανυπολόγιστες συνέπειες σε μικρο και μακροκαθημερινότητα των πολιτών, της οικονομίας της κοινωνίας, του περιβάλλοντος, πέραν των εκατοντάδων, ήδη, ανθρώπινων απωλειών και οικοσυστημάτων. Στην χώρα μας και ως προς την αύξηση της θερμοκρασίας με βάση τα ιστορικά δεδομένα θερμοκρασίας των μετεωρολογικών σταθμών της ΕΜΥ, προκύπτει ότι το 2023 και το 2010 ήταν τα θερμότερα έτη στην Ελλάδα, στην ιστορία των τελευταίων 64 ετών, ενώ η μέση ετήσια θερμοκρασία το 2023 ήταν περίπου 1,3 C υψηλότερη από την κανονική τιμή, δηλαδή από τον μέσο όρο των ετήσιων θερμοκρασιών την περίοδο 1981-2010⁵⁷. Σύμφωνα δε, με το Εθνικό Παρατηρητήριο Δασικών Πυρκαγιών – ΕπαΔαΠ κατά τη διάρκεια του 2023 χαρτογραφήθηκαν 67 φωτιές σε δάση και η καμένη έκταση από αυτές εκτιμάται στα 1.696.858,4 στρέμματα (1.201.433 από τις φωτιές του Αυγούστου), ενώ η πυρκαγιά στο νομό Έβρου (Δαδιά)

55. EEA. *European Climate Risk Assessment*. EEA Report. No 1/2024. Ανακτήθηκε από: <https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment>

56 Περισσότερα για την Κατάσταση του Κλίματος 2023, βλ. π.χ στην ιστοσελίδα της Υπηρεσίας Copernicus του Ευρωπαϊκού Κέντρου Μεσοπρόθεσμων Μετεωρολογικών Προγνώσεων (ECMWF) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο Copernicus Climate Change Service. (2023) *Global Climate Highlights 2023*. Ανακτήθηκε από: <https://climate.copernicus.eu/global-climate-highlights-2023> καθώς και την έκθεση για το κλίμα το 2023 του Παγκόσμιου Μετεωρολογικού Οργανισμού (WMO) στο WMO. (2024). *Provisional State of the Global Climate 2023*. Ανακτήθηκε από: <https://wmo.int/sites/default/files/2023-11/WMO%20Provisional%20State%20of%20the%20Global%20Climate%202023.pdf> Για τα ελληνικά δεδομένα βλ. σχ. την πρόσφατη έρευνα για λογαριασμό του Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας στο Διανέοσις. (2022). *Κλιματική Αλλαγή στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.dianecosis.org/research/climate_change/ καθώς και την έρευνα του Οργανισμού WomenonTop, Κλιματική αλλαγή & έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και την Ελλάδα, βλ. Τσάλτας. Γρ. Ι. Δημαδάμα. Ζ. etal. (2022). *Κλιματική Αλλαγή και Έμφυλη Ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Women on Top. ΕΚΕΠΕΚ. Sustainable We. Α' Μέρος. Ανακτήθηκε από: https://womenontop.gr/wp-content/uploads/2022/04/Sustainability_Report_F.pdf

57. Μαμάρα. Α. (nd.). *Αποτίμηση των θερμοκρασιών του 2023 στην Ελλάδα*. Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία. Ανακτήθηκε από: http://www.emy.gr/emv/el/climatology/apotimisi_thermokrasion

ήταν η μεγαλύτερη (946.000 στρέμματα) που έχει καταγραφεί στην ΕΕ από το 2000⁵⁸ και οι καμένες εκτάσεις στην Ελλάδα το 2023 παρουσίασαν αύξηση κατά +270%⁵⁹.

Αντίστοιχα και στις ετήσιες εκθέσεις του 2022 και του 2023, με έτη αναφοράς, το 2021 και το 2022, του Κέντρου Παρακολούθησης Εσωτερικών Μετατοπίσεων (IDMC)⁶⁰, οι φυσικές καταστροφές, κυρίως λόγω καταιγίδων, πυρκαγιών, πλημμυρών αλλά και σεισμών, πυροδότησαν περισσότερα από το 60% (δηλαδή 23,7 εκατ.) των νέων εσωτερικών μετατοπίσεων που καταγράφηκαν παγκοσμίως, το 2021, κυρίως στην Ανατολική Ασία, Νότια Ασία, στον Ειρηνικό αλλά και στη Νότια Αμερική και στις ΗΠΑ. Η Ελλάδα κατατάσσόταν στην πρώτη θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, με 67.000 εσωτερικές μετατοπίσεις, κυρίως μετά την καταστροφή πυρκαγιάς της βόρειας Εύβοιας, που επηρέασε δραματικά τους ρητινοπαραγωγούς, τους μελισσοουργούς, τους υλοτόμους, γεωργούς και κτηνοτρόφους⁶¹. Για το 2022 η έκθεση αναφέρει ότι μετακινήθηκαν 710 άτομα για λόγους φυσικών καταστροφών και καιρικών φαινομένων ενώ αναμένεται ότι ο αριθμός των πολιτών που μετακινήθηκαν το 2023 θα αυξηθεί λόγω των ακραίων πλημμυρών στην Θεσσαλία και της καταστροφικής πυρκαγιάς στον Έβρο.

Αν και η κινητικότητα και οι μετακινήσεις πληθυσμών ιστορικά χαρακτήριζαν τις κοινωνίες και σηματοδοτούνταν από οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς παράγοντες, η σημερινή ιστορική εκδοχή των μετακινήσεων δημιουργεί λιγότερο ευοίωνες προοπτικές σε ένα πλανήτη, η αφαίμαξη του οποίου οδηγεί την ανθρωπότητα και τις κυβερνήσεις των χωρών, κυρίως όσων πλειοψηφικά ευθύνονται για εξάντληση των φυσικών πόρων και την κλιματική κρίση προ των ευθυνών της με την συνθήκη του κατεπείγοντος.

Οι μετακινήσεις στον ελληνικό χώρο, οι μεταναστεύσεις, η αστικοποίηση, λόγω πολέμων, συγκρούσεων, οικονομικών κρίσεων αποτέλεσε εγγενές χαρακτηριστικό της ιδιοσυστασίας του. Μια άλλη Ελλάδα διαβιεί εκτός συνόρων και εντός οι πόλεις συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων, ενώ η ύπαιθρος σταδιακά ερημώνει. Οι καταστροφικές πλημμύρες των

58. Για περισσότερες πληροφορίες και στατιστικά στοιχεία για το θέμα βλ. στην ιστοσελίδα του ΕπαΔαΠ στο ΕπαΔαΠ. (n.d.). *Χαρτογραφικά Δεδομένα Πυρκαγιών*. Ανακτήθηκε από: <http://fmrsvm.for.auth.gr/>

59. Άνρον. (2023, 8 Δεκεμβρίου). *Πυρκαγιές / Οι καμένες εκτάσεις στην Ελλάδα το 2023 παρουσίασαν αύξηση κατά +270%*. *Εφημερίδα Αυγή*. https://www.avgi.gr/koinonia/470531_oi-kamenes-ektaseis-stin-ellada-2023-paroysiasan-ayxisi-kata-270

60 Internal Displacement Organisation. (2022). *Global Report on Internal Displacement*. Ανακτήθηκε από: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2022>

61 Πλειώνης, Μ. (2022, 7 Αυγούστου). Κλιματική μετανάστευση: Μία ανθρωπιστική κρίση σε εξέλιξη. *Εφημερίδα Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/society/561988915/klimatiki-metanasteysi-mia-anthropistiki-krisi-se-exelixi>

τελευταίων ετών, οι πυρκαγιές, οι καύσωνες διαρκείας, η λειψυδρία, τα προβλήματα στην αγροτική και γεωργική παραγωγή, το φαινόμενο της ερημοποίησης, ενδέχεται να ωθήσουν σε ακόμη μεγαλύτερες πιέσεις κατοίκους περιοχών που πληρώνουν το βαρύ τίμημα της κλιματικής κρίσης, να μετακινηθούν είτε ενδοσυνοριακά είτε διασυνοριακά, ενώ την ίδια στιγμή η χώρα μας να καταστεί εκ νέου πόλος-πύλη για την εισροή πληθυσμιακών ροών, άλλων περιοχών λόγω πολλαπλών κρίσεων, πολέμων, φτώχειας, εξαθλίωσης, διώξεων, κλιματικής κατάρρευσης.

Η αποτύπωση των εκτοπισμών των μετακινήσεων, των μετεγκαταστάσεων των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών δεν είναι τυφλή ως προς το φύλο. Ευάλωτοι πληθυσμοί, γυναίκες, ηλικιωμένα άτομα, παιδιά, ΑΜΕΑ, ΛΟΑΤΚΙ κινδυνεύουν είτε να μείνουν πίσω, είτε οι συνθήκες πριν την μετακίνηση, κατά την διάρκεια και στο πέρας αυτής, να χαρακτηρίζεται δυσχερής και άνιση με σοβαρά εμπόδια λόγω διαθεματικών κατηγοριών-ταξινομιών που συναντώνται με το φύλο. Σε ό,τι αφορά στα ελληνικά δεδομένα, η απουσία ερευνητικών δεδομένων έμφυλης διάστασης αναφορικά με τα καταστροφικά ακραία φαινόμενα των τελευταίων ετών, δεν αποτυπώνει την πλήρη εικόνα του αντικτύπου της κλιματικής κρίσης, ούτε και το εύρος των μετακινήσεων ή μετεγκαταστάσεων ή της μετανάστευσης, την τυπολογία τους, τα χαρακτηριστικά τους (μόνιμη, παροδική, εσωτερική, εξωτερική εγκατάσταση κ.λπ.).

Αν θεωρήσουμε ότι οι άξονες που συνδέονται σε παγκόσμιο επίπεδο με τη στρατηγική των πολιτικών για την αποκλιμάκωση της κλιματικής κρίσης είναι, μεταξύ άλλων, ο μετριασμός ή περιορισμός των εκπομπών των αερίων του θερμοκηπίου (mitigation), που έχει ως στόχο τη μείωση της ταχύτητας και του μεγέθους της κλιματικής αλλαγής, και από την άλλη, η προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης (adaptation), τότε θα πρέπει να ενσωματωθούν σε αυτούς, η συμμετοχή γυναικών σε κεντρικό, περιφερειακό, τοπικό επίπεδο στα κέντρα λήψης αποφάσεων, η συμπεριληπτική, διαθεματική συνεκτίμηση του φύλου για την ανάπτυξη πολιτικών, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη την έμφυλη διάσταση της κλιματικής κρίσης ως προς την αναζήτηση αιτιών, συνεπειών, προτάσεων για την αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης και των δραματικών έμφυλων επιπτώσεων της.

Κεφάλαιο 8: Έμφυλη Βία και Φυσικές Καταστροφές

Η Έμφυλη Βία συναντάται και αλληλοεπιδρά άμεσα με την Κλιματική Αλλαγή, όπως εύστοχα σημειώνεται σε Έκθεση του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (UNDP) για τη σύνδεση μεταξύ φύλου και Κλιματικής Αλλαγής, η τελευταία δεν είναι ουδέτερη φύλου⁶².

Η Κλιματική Αλλαγή επηρεάζει τους άντρες και τις γυναίκες με τρόπο δυσανάλογο κι αυτό κυρίως λόγω των διαφορετικών δυναμικών που αναπτύσσονται εξαιτίας των ρόλων που αποδίδονται από την κοινωνία σε κάθε φύλο και των διαφορετικών υποχρεώσεων τους εντός της οικογένειας και του κοινωνικού συνόλου. Παραδοσιακά, η γυναίκα είναι η φροντίστρια των παιδιών εντός της οικίας καθώς και των μεγαλύτερων μελών της οικογένειας με περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτό την καθιστά ευάλωτη σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το φονικό τσουνάμι στον Ινδικό ωκεανό το 2004, μία από τις χειρότερες φυσικές καταστροφές στη σύγχρονη ιστορία, που είχε ως θύματα σε ποσοστό 70 τοις εκατό γυναίκες και παιδιά που παγιδεύτηκαν στα σπίτια τους την ώρα που η πλειοψηφία των ανδρών ήταν εκτός⁶³.

Το παραπάνω είναι ένα παράδειγμα που εδράζει στην περιθωριοποίηση που υφίσταται η γυναίκα σε κάποιες κοινωνίες, η οποία την καθιστά ευάλωτη. Μπορεί οι φυσικές καταστροφές να παρατηρούνται κυρίως σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα πλήττονται από τη φτώχεια κι οι γυναίκες και τα κορίτσια είναι οι πρώτες που βάζονται, ωστόσο θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η κλιματική αλλαγή είναι πολύ περισσότερο κοντά μας από ότι μερικά χρόνια πριν. Σε έρευνα που πραγματοποίησε το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, υπολογίζεται ότι μέχρι το έτος 2050 ο αριθμός το ημερών που η Ελλάδα θα πληγεί από καύσωνα θα αυξηθεί κατά 15-20 ημέρες το χρόνο. Τα επίπεδα βροχόπτωσης θα μειωθούν κατά 10% στην καλύτερη περίπτωση και 30% στην χειρότερη. Ο αριθμός των ημερών

62. Habtezion, S. (2017). Gender and climate change. Overview of linkages between gender and climate change, Climate change is not gender neutral. UNDP, σελ.4. Ανακτήθηκε από: [UNDP Linkages Gender and CC Policy Brief 1-WEB.pdf](#)

63. Ο.π.

με υψηλό κίνδυνο πυρκαγιάς θα αυξηθεί μεταξύ 15%- 70% και πολύ πιο συχνά θα είναι τα ακραία καιρικά φαινόμενα⁶⁴.

Για τις γυναίκες και τα κορίτσια η κλιματική αλλαγή δεν είναι απλά ένα φαινόμενο αύξησης της θερμοκρασίας, δυναμιτίζει τις προ-υπάρχουσες ανισότητες και αυξάνει την απειλή της Έμφυλης Βίας⁶⁵. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEnvironment), 80% των ανθρώπων που εκτοπίζονται εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής είναι γυναίκες. Όταν οι γυναίκες εκτοπίζονται, διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο έκθεσης σε βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, όπως δηλώνει η Μισέλ Μπασελέ, Υπατη Αρμοστής του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα⁶⁶.

Η «έμφυλη βία» είναι ένας όρος ομπρέλα που περιλαμβάνει οποιαδήποτε επιβλαβή πράξη διαπράττεται ενάντια στη θέληση κάποιου ατόμου εξαιτίας του φύλου, της ταυτότητας φύλου ή της έκφρασης φύλου του εν λόγω ατόμου ή που επηρεάζει δυσανάλογα τα άτομα συγκεκριμένου φύλου. Περιλαμβάνει πράξεις που προκαλούν σωματική, σεξουαλική ή ψυχική βλάβη ή οδύνη, τις απειλές τέτοιων πράξεων, τον εξαναγκασμό και άλλες μορφές στέρησης της ελευθερίας. Οι πράξεις αυτές μπορεί να συμβούν σε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο⁶⁷.

Ο όρος «φύλο»⁶⁸ υποδηλοί τους κοινωνικά δομημένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες (χαρακτηριστικά γνωρίσματα), τις οποίες μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί προσήκουσες και ενδεδειγμένες για τις γυναίκες και τους άνδρες⁶⁹, παραδείγματα αυτών είδαμε και παραπάνω στην εισαγωγή της ενότητας.

64. Georgakopoulos. T. (2021). *The Consequences of climate change in Greece*. Dianeosis. Ανακτήθηκε από: <https://www.dianeosis.org/en/2021/12/the-consequences-of-climate-change-in-greece/>

65. Irish Consortium on Gender-based Violence. (2022, March). *Gender-based Violence and its Interaction with climate change. What is climate change and how does it intersect with GBV*, σελ. 4. Ανακτήθηκε από: <https://www.gbv.ie/wp-content/uploads/2022/03/ICGBV-Policy-Paper-Climate-Change-and-GBV.pdf>

66. OHCHR. (2022, July 12). *Climate change exacerbates violence against women and girls*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/stories/2022/07/climate-change-exacerbates-violence-against-women-and-girls>

67. IASC. (2015). *Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Overview of Gender-based Violence, Defining GBV*, σελ. 5. Ανακτήθηκε από: https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf

68. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Παντελίδου-Μαλούτα. Μ. (2014). *Φύλο Κοινωνία Πολιτική*, ΚΕΘΙ, σελ. 17-24. Ανακτήθηκε από: <https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2016/02/1.fylo-koinonia-politiki.pdf>

69. Άρθρο 3 γ., βλ. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). (2011), σελ. 1-35. Ανακτήθηκε από: https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention_violence-against-women_2011_el_edited.pdf

Η έμφυλη βία παραβιάζει οικουμενικά ανθρώπινα δικαιώματα που προστατεύονται από διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες και στρέφεται, βάσει στατιστικών και μελετών, σε μεγαλύτερο ποσοστό εναντίον των γυναικών και των κοριτσιών. Για το λόγο αυτό, η «έμφυλη βία» και η «βία κατά των γυναικών» είναι όροι που χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά. Συγκεκριμένα, ο όρος «βία κατά των γυναικών» που βασίζεται στο φύλο σημαίνει τη βία η οποία έχει ως αντικείμενο τη γυναίκα για το μόνο λόγο ότι είναι γυναίκα ή ότι η έμφυλη βία επηρεάζει τη γυναίκα κατά τρόπο δυσανάλογο⁷⁰.

Η έμφυλη βία λαμβάνει διάφορες μορφές και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης) αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές κείμενο το οποίο ορίζει - μεταξύ άλλων πολύ σημαντικών ρυθμίσεων- τις μορφές που προσλαμβάνει η βία κατά των γυναικών και παρουσιάζει ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για την πρόληψη της⁷¹. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το νόμο 4531/2018. Οι διαφορετικές μορφές και τα είδη βίας, όπως έχουν καταχωρηθεί στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, είναι τα κάτωθι:

- Ενδοοικογενειακή βία ή άσκηση βίας από τον σύντροφο
- Ψυχολογική βία
- Μη εμφανής παρακολούθηση ή παρενόχληση
- Σωματική βία
- Σεξουαλική βία συμπεριλαμβανομένου του βιασμού
- Καταναγκαστικός γάμος (Γάμος τελεσθείς υπό το κράτος καταναγκασμού)
- Ακρωτηριασμός των γεννητικών οργάνων της γυναίκας
- Καταναγκαστική έκτρωση και καταναγκαστική στείρωση
- Σεξουαλική παρενόχληση
- Βία που διαπράττεται για λόγους τιμής

70. Ο.π. Άρθρο 3δ.

71. Κατσιβαρδάκου. Θ. (2018). *Η διαδρομή για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης*. Ομιλία στο πλαίσιο της Ημερίδας: Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης από τη θεωρία στην πράξη. Γενική Γραμματεία για την Ισότητα των Φύλων. Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy.gr/2018/10/η-διαδρομή-για-τη-σύμβαση-της-κωνσταντ.html>

Η Σύμβαση κάνει στον Πρόλογο ειδική μνεία – μεταξύ άλλων- στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για δράση κατά της Εμπορίας (παράνομης διακίνησης) ανθρώπων (CETS No 197, 2005), ως μια μορφή βίας που έχει σχέση με το φύλο.

Η βία κατά των γυναικών και η κλιματική αλλαγή είναι δύο εκ των πιο απειλητικών παγκόσμιων φαινομένων και αποτελούν πρόκληση για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η βία κατά των γυναικών είναι η πιο διαδεδομένη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως. Σύμφωνα με Έκθεση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, σε παγκόσμιο επίπεδο κατά μέσο όρο, 736 εκατομμύρια γυναίκες, και έως 852 εκατομμύρια γυναίκες ηλικίας 15 ετών και άνω το 2018 (σχεδόν 1 στις 3) έχουν βιώσει σωματική ή/και σεξουαλική βία από πρώην ή νυν σύντροφο μία φορά στη ζωή τους. Οι εκτιμήσεις αυτές επιβεβαιώνουν ότι η σεξουαλική και σωματική βία μεταξύ συντρόφων και η σεξουαλική βία ευρύτερα παραμένουν διάχυτες στη ζωή των γυναικών και των εφήβων κοριτσιών σε όλο τον κόσμο⁷². Σε έκθεση του το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα ναρκωτικά και το έγκλημα (UNODC) αναφέρει ότι το 2020 περίπου 47.000 γυναίκες και κορίτσια παγκοσμίως δολοφονήθηκαν από τους συντρόφους τους ή άλλα μέλη της οικογένειας τους. Αυτό σημαίνει ότι, κατά μέσο όρο, μία γυναίκα ή ένα κορίτσι δολοφονείται από κάποιο μέλος της οικογένειας του κάθε 11⁷³. Η κλιματική αλλαγή απειλεί την βιωσιμότητα του Πλανήτη μας με καταστροφικές κοινωνικές, πολιτιστικές, οικονομικές, υγειονομικές επιπτώσεις και επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα, επηρεάζοντας – όπως ήδη έχουμε επισημάνει στο παρόν- τις γυναίκες και τα κορίτσια, ιδίως τις πιο περιθωριοποιημένες ομάδες. Αποτελεί επίσης σοβαρό επιβαρυντικό παράγοντα των διαφόρων μορφών Έμφυλης Βίας⁷⁴.

Στον απόηχο κρίσεων και καταστροφών η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών κλιμακώνεται καθώς -μεταξύ άλλων- δημιουργούνται οι συνθήκες που αυξάνουν τον κίνδυνο έκθεσης στη βία. Η αξιολόγηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τις Γυναίκες (UNWomen) για τον αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19 αναφορικά με τη βία κατά των γυναικών επιβεβαίωσε

72. WHO, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data (VAW-IAWGED). (2018). *Violence against women prevalence estimates. Global and Regional Prevalence Estimates of Lifetime Non-Partner Sexual Violence*. Geneva: World Health Organization, σελ. 16. Ανακτήθηκε από: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/341337/9789240022256-eng.pdf?sequence=1>

73. UNODC. (2021). *Killings of women and girls by their intimate partner or other family members. Globalestimates 2020*, σελ. 1-34. Ανακτήθηκε από: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/UN_BriefFem_251121.pdf

74. CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change. Summary*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>

την εντατικοποίηση της τελευταίας από την έναρξη της πανδημίας⁷⁵. Συγκεκριμένα, μία στις τέσσερις γυναίκες αισθάνθηκε λιγότερο ασφαλής στο σπίτι της, καθώς οι διενέξεις έγιναν πιο συχνές, 6 στις 10 γυναίκες αισθάνθηκαν ότι η σεξουαλική παρενόχληση επιδεινώθηκε και 7 στις 10 αισθάνθηκαν ότι η σωματική ή λεκτική κακοποίηση από τον σύντροφό τους έγινε πιο συχνή⁷⁶. Η Διεθνής Ένωση Προστασίας της Φύσης (International Union for Conservation of Nature) έχει συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με το πώς η ταυτόχρονη κλιματική κρίση και οι καιρικές καταστροφές επηρεάζουν περαιτέρω αρνητικά τα αυξανόμενα ποσοστά βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών.

Η κλιματική αλλαγή αυξάνει τη συχνότητα και τη σοβαρότητα της ξηρασίας, των κυμάτων καύσωνα, των πλημμυρών, των πυρκαγιών, των κατολισθήσεων και των καταιγίδων. Οι φυσικές αυτές καταστροφές έχουν μακροπρόθεσμες και οξείες επιπτώσεις στις κοινότητες, υποβαθμίζοντας τους φυσικούς πόρους, διακόπτοντας την παραγωγή τροφίμων, καταστρέφοντας τις υποδομές, καταστρέφοντας τα οικονομικά συστήματα και τις κοινωνικές υπηρεσίες και επηρεάζοντας την παραγωγή εισοδήματος. Η αντιμετώπιση της απώλειας των μέσων διαβίωσης λόγω του κλίματος συμβάλλει σε συνθήκες όπου η απειλή της βίας είναι αυξημένη, ιδίως για τις γυναίκες και τα κορίτσια⁷⁷. Σε μελέτη που έλαβε χώρα στην Ουγκάντα διαπιστώθηκε ότι μετά από μακροχρόνια ξηρασία που οδήγησε σε απώλεια εισοδήματος για τους άντρες, οι τελευταίοι πήραν τον έλεγχο και πούλησαν τα χωράφια που οι γυναίκες καλλιεργούσαν για οικιακή χρήση. Αυτό οδήγησε σε εντάσεις, με ορισμένους άντρες να καταφεύγουν στην σωματική βία για να πάρουν τον έλεγχο των πόρων και της γης από τις συντρόφους τους⁷⁸. Μετά από κλιματικές καταστροφές, όπως καταιγίδες, σοβαρές πλημμύρες κ.α., οι γυναίκες και τα κορίτσια αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο έκθεσης σε όλες τις μορφές και τα είδη έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού, της σεξουαλικής παρενόχλησης, της συντροφικής βίας, του γάμου ανηλίκων, της εμπορίας ανθρώπων και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Για παράδειγμα, το Πουέρτο Ρίκο, μετά τον Τυφώνα Μαρία το 2017, τέθηκε σε κατάσταση έκτατης ανάγκης, χωρίς δίκτυο

75. Όπ. π., σελ. 3.

76. Όπ. π..

77. Owren. C. (2021). Understanding and addressing gender-based violence as part of the climate emergency, στο UN Women Expert Group Meeting. *Achieving gender equality and the empowerment of all women and girls in the context of climate change, environmental and disaster risk reduction policies and programmes*. EGM/ENV/EP.8. Ανακτήθηκε

από: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/66/EGM/Expert%20Papers/Cate%20OWREN_CS66%20Expert%20Paper.pdf

78. Ο.π.

ηλεκτροδότησης και χωρίς τηλεπικοινωνίες. Η Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση ESCAPE που παρείχε υπηρεσίες πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας και της παιδικής κακοποίησης σε διάφορες περιοχές, κατέγραψε αύξηση στα αιτήματα για παροχή υπηρεσιών σε επιζώσες κατά 62%. Το τραύμα που άφησε πίσω του ο τυφώνας σε συνδυασμό με την οικονομική κατάσταση πυροδότησε περισσότερη βία⁷⁹. Έρευνα πεδίου που διεξήχθη στοΜπαγκλαντές μετά τον κυκλώνα Sidr το 2007 κατέδειξε αυξημένο ποσοστό παράνομης διακίνησης ανθρώπων (trafficking in human beings) στις πληγείσες περιοχές⁸⁰. Στην ίδια περιοχή του κόσμου, σε ορισμένες περιπτώσεις μετά από ακραίες πλημμύρες, νεαρά κορίτσια αναγκάζονται να παντρευτούν επειδή «αυτό σημαίνει ότι θα έχουν ένα λιγότερο στόμα να ταΐσουν», εξηγεί ο Νιάζ Ασσαντουλά, οικονομολόγος στο Πανεπιστήμιο Monash της Μαλαισίας, σε ανάλυση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Nature και εστιάζει στο πως η κλιματική αλλαγή αυξάνει την Έμφυλη Βία⁸¹.

Ένα άλλο φαινόμενο είναι αυτό της επίθεσης στις περιβαλλοντικές ακτιβίστριες. Οργανώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών και γυναίκες που προασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον, αναλαμβάνουν ενεργό δράση για την προστασία της φύσης, των τοπικών κοινοτήτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις κλιματικές επιπτώσεις. Ωστόσο, οι γυναικείες αυτές οργανώσεις και οι γυναίκες οι ίδιες αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια στη δράση τους και είναι εκτεθειμένες σε απειλές βίας και σε βία λόγω του φύλου τους ενώ έχουν καταγραφεί και περιστατικά δολοφονιών γυναικών ακτιβιστριών στη προσπάθεια τους να προστατέψουν τους φυσικούς πόρους από την εκτεταμένη εκμετάλλευση. Για παράδειγμα, από 2016 έως το 2019, καταγράφηκαν 1.698 επιθέσεις εναντίον γυναικών υπερασπιστριών των περιβαλλοντικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Μεξικό και την Κεντρική Αμερική. Οι γυναίκες δεν εκτίθενται μόνο στους ίδιους κινδύνους και μορφές βίας με τους άνδρες υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, αλλά αντιμετωπίζουν κινδύνους και βία λόγω του φύλου τους, βίαιες εκδηλώσεις που έχουν τις ρίζες τους στον μισογυνισμό, στις κοινωνικές νόρμες, στις διακρίσεις λόγω φύλου και στην ανισότητα.

79. Gonzalez-Ramirez. A. (2018, September 19). *After Hurricane Maria, A Hidden Crisis of Violence Against Women In Puerto Rico*. Refinery29. Ανακτήθηκε από: <https://www.refinery29.com/en-us/2018/09/210051/domestic-violence-puerto-rico-hurricane-maria-effects-anniversary>

80. CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change. Summary*, όπ. π., σελ. 3.

81. Τσιριγωτάκη. Ε. (2022, July 16). Έρευνα: πως η κλιματική αλλαγή αυξάνει την Έμφυλη Βία. ERTNEWS. Ανακτήθηκε από: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/epistimi/ereyna-pos-i-klimatiki-allagi-ayxanei-tin-emfyli-via/>

Αυτό περιλαμβάνει βιασμούς και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας, ψυχολογική και διαδικτυακή βία για την υπονόμευση της αξιοπιστίας τους και τον περαιτέρω εκφοβισμό τους⁸².

Ενώ την τελευταία δεκαετία έχει αυξηθεί η διεθνής προσοχή στην κατανόηση και αντιμετώπιση των ζητημάτων φύλου-κλίματος σε πολιτικές και προγράμματα, ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής στη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών έχει λάβει λιγότερη προσοχή. Η Συμφωνία του Παρισιού στο πλαίσιο της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) και το Σύμφωνο της Γλασκώβης για το Κλίμα αναγνωρίζουν την κεντρική σημασία της ισότητας των φύλων και της ενδυνάμωσης των γυναικών, αλλά δεν αντιμετωπίζουν συγκεκριμένα την Βία κατά των γυναικών και των Κοριτσιών. Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά όσον αφορά στη σύνδεση της κλιματικής αλλαγής και της έμφυλης βίας στην έρευνα, τις πολιτικές, τα προγράμματα και τη δημιουργία δια τομεακών συνεργασιών στους τομείς της κλιματικής αλλαγής και του τερματισμού της Έμφυλης Βίας⁸³. Ανθρωπιστικές κρίσεις στην Ερυθραία, τη Ζάμπια, την Κένυα κ.α. όπου οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι αδιαμφισβήτητες, με παρατεταμένες περιόδους πλημμύρας και ξηρασίας, με αποτέλεσμα την φτώχεια και τον υποσιτισμό, με πρώτα θύματα τις γυναίκες και τα παιδιά, είναι υπό-αναφερόμενες μη λαμβάνοντας τη διεθνή προσοχή που τους αναλογεί⁸⁴.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι η εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη ενός βιώσιμου και πράσινου πλανήτη. Υπάρχει ανάγκη για (1) τη δημιουργία ενός ευνοϊκού πολιτικού περιβάλλοντος με την ενσωμάτωση της αντιμετώπισης της Έμφυλης βίας σε διεθνή, ευρωπαϊκά και εθνικά πλαίσια. (2) Προώθηση στρατηγικών διατομεακών συμπράξεων και συνεργασίας σε παγκόσμιο, περιφερειακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο σε όλους τους τομείς της κλιματικής αλλαγής και του τερματισμού της Βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών. (3) Διεξαγωγή ερευνών, παραγωγή δεδομένων που αποτυπώνουν τον

82. CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change. Strengthening the linkages between the climate change and VAWG sectors*, όπ. π. σελ. 7. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>.

83. CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change. Summary*, όπ. π. σελ. 5. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>

84. Σε έκθεση της το 2019 η Διεθνής Μη Κυβερνητική Οργάνωση CARE αποτυπώνει τις 10 πιο υποβαθμισμένες ανθρωπιστικές κρίσεις στον κόσμο. Η Έκθεση είναι διαθέσιμη: Bose Ratka, J.B. Katzer, K. Tasser. M.(n.d.) *Suffering In Silence. The 10 most under-reported humanitarian crises of 2019*. CARE International. Ανακτήθηκε από: https://www.care-international.org/sites/default/files/files/01202020_Report_SufferingInSilence2019_webversion.pdf

αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής στη βία κατά των γυναικών, με σκοπό την κατανόηση και περαιτέρω αντιμετώπιση του φαινομένου. (4) Χρηματοδότηση των γυναικείων οργανώσεων και των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών⁸⁵.

85. CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change, Recommendations for Action*, σελ.10. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>

Β' Μέρος

Κεφάλαιο 9:Ενημέρωση, Εκπαίδευση, Πληροφόρηση και Τεκμηρίωση: Κλειδιά για την Ενεργοποίηση των Γυναικών στην Αντιμετώπιση της Κλιματικής Κρίσης

Η γνώση και η κατανόηση εννοιών που σχετίζονται με την κλιματική κρίση και τη βιώσιμη ανάπτυξη κρίνονται ως ένα πρώτο και ιδιαίτερα σημαντικό βήμα για την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση οποιουδήποτε πληθυσμού -άρα και των γυναικών- στα θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον.

Η διάσταση αυτή αναδεικνύεται σε πληθώρα επίσημων κειμένων και αποφάσεων ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών, που τονίζουν τη σημασία της εκπαίδευσης, της κατάρτισης ή/και της ενημέρωσης των γυναικών για την ισότιμη συμμετοχή τους στην καταπολέμηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) υπογραμμίζει την ανάγκη για πολιτικές και δράσεις για το κλίμα οι οποίες ανταποκρίνονται στο φύλο και περιλαμβάνουν την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη διάδοση πληροφοριών προς όφελος των γυναικών. Για παράδειγμα, η απόφαση 23/CP.18⁸⁶ ενθαρρύνει τα μέρη να προωθήσουν την ισόρροπη εκπροσώπηση και να ενσωματώσουν τη διάσταση του φύλου στην πολιτική και τη δράση για το κλίμα, η οποία περιλαμβάνει τη διασφάλιση της πρόσβασης των γυναικών στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τις πληροφορίες που σχετίζονται με κλιματική αλλαγή.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υιοθετήσει ποικίλες στρατηγικές και πολιτικές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της ισότητας των φύλων. Το σχέδιο δράσης III της ΕΕ για το φύλο (2021-2025)⁸⁷ περιλαμβάνει δράσεις που σχετίζονται με την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις πολιτικές για το κλίμα και προωθεί έμμεσα πρωτοβουλίες που

86. UNFCCC. Decision 23/CP.18.Promoting gender balance and improving the participation of women in UNFCCC negotiations and in the representation of Parties in bodies established pursuant to the Convention or the Kyoto Protocol. Ανακτήθηκε από: https://unfccc.int/sites/default/files/cop18_gender_balance.pdf

87. EU's Action Plan on Gender Equality and Women's Empowerment in External Action 2021–2025 (GAP III). Ανακτήθηκε από: <https://ecdpm.org/application/files/7116/5546/8451/EU-Gender-Action-Plan-Principles-Practice-ECDPM-Briefing-Note-139-2021.pdf>

στοχεύουν στην ενίσχυση της γνώσης και των δεξιοτήτων των γυναικών στην προσαρμογή και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής.

Το UN Women τονίζει τη σημασία της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της πρόσβασης των γυναικών σε πληροφορίες για την κλιματική προσαρμογή και τη διαχείριση της κλιματικής αλλαγής. Για παράδειγμα, η έκθεση "Feminist climate justice: A framework for action"⁸⁸ τονίζει την ανάγκη για επένδυση στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη ικανοτήτων των γυναικών ώστε να ενισχυθεί η ανθεκτικότητά τους στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και να επιτραπεί η ουσιαστική συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων σχετικά με το κλίμα.

Τέλος, η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC)⁸⁹ αναγνωρίζει τον ρόλο της εκπαίδευσης στην ενδυνάμωση των γυναικών να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων και τις στρατηγικές προσαρμογής που σχετίζονται με το κλίμα.

Παρόλ' αυτά στο Α' μέρος της έρευνας του WomenOnTop για την κλιματική αλλαγή και την έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και την Ελλάδα⁹⁰, διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες είναι περισσότερο απομονωμένες, δεν έχουν δηλαδή επαρκή πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης έκτακτης ανάγκης λόγω φυσικών καταστροφών, αλλά και σε προγράμματα ετοιμότητας που διδάσκονται σε σχολεία, ιδρύματα κ.λπ.

Επίσης, όπως διαφαίνεται από την ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση που υλοποίησε το WomenOnTop σε συνεργασία με τη SustainableWe στο Β' μέρος της έρευνάς τους⁹¹, το 2022, το 75% των γυναικών στην Ελλάδα είναι μέτρια ή πολύ ενημερωμένες για την κλιματική αλλαγή, με το υψηλότερο ποσοστό ενημέρωσης να καταγράφεται στην Αθήνα και το χαμηλότερο στα μη αστικά κέντρα. Σε ό,τι αφορά τις ηλικιακές ομάδες, περισσότερο ενημερωμένες δείχνουν να είναι οι γυναίκες 18-24 και 45-54 ετών, με τις γυναίκες από 55+ να αναφέρουν τα χαμηλότερα ποσοστά ενημέρωσης. Το ίντερνετ φαίνεται να είναι το ισχυρότερο μέσο ενημέρωσης από το οποίο λαμβάνουν οι γυναίκες πληροφορίες σε σχέση με την κλιματική αλλαγή, ενώ η τηλεόραση έχει τη

88. UN Women. (2023). *Feminist climate justice: A framework for action*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/11/feminist-climate-justice-a-framework-for-action>

89. IPCC. (2018). Gender. Forty-Seventh Session of the IPCC, Paris, France. 13 – 16 March 2018. Ανακτήθηκε από: <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/04/130220180354-Doc.-7-Gender.pdf>

90. Τσάλτας, Γρ. Ι. Δημαδάμα, Ζ. et al. (2022). *Κλιματική αλλαγή και έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Όπ. π..

91. Τσάλτας, Γρ. Ι. Δημαδάμα, Ζ. et al. (2023). *Κλιματική αλλαγή και έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Women On Top. ΕΚεΠΕΚ. Sustainable We.B' Μέρος. Ανακτήθηκε από: https://womenontop.gr/wp-content/uploads/2023/04/Sustainability_Report_B_finGR.pdf

δεύτερη μεγαλύτερη ενημερωτική ισχύ, ιδιαίτερα στα μικρά αστικά και τα μη αστικά κέντρα και στις μεγαλύτερες ηλικίες. Τα social media φαίνεται να έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ενημέρωση των γυναικών ηλικίας 18-24 ετών.

Οι γυναίκες στην Ελλάδα φαίνεται να είναι αρκετά εξοικειωμένες με ορισμένες φράσεις που σχετίζονται με το περιβάλλον, όπως “φυσικές καταστροφές”, “κλιματική αλλαγή”, “οικολογικά προϊόντα”, “ανανεώσιμες πηγές ενέργειας” και “ενεργειακή φτώχεια”. Μικρότερη είναι η κατανόηση εννοιών που σχετικά πρόσφατα έχουν αρχίσει να εδραιώνονται στο λεξιλόγιο γύρω από την κλιματική κρίση. Για παράδειγμα, το 14%-32% των γυναικών στην Ελλάδα δεν γνωρίζουν καθόλου έννοιες όπως “βιώσιμη ανάπτυξη”, “κλιματική προσαρμογή”, “ενεργειακή μετάβαση”, “πράσινες θέσεις εργασίας”, “κυκλική οικονομία”.

Η μειωμένη κατανόηση συγκεκριμένων περιβαλλοντικών εννοιών από τις γυναίκες μπορεί να λειτουργεί ως επιβραδυντικός παράγοντας ως προς την ένταξη καλών πρακτικών στην καθημερινότητα, τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και τη συνολική ενεργοποίησή τους σε σχέση με το περιβάλλον⁹². Δεδομένου ότι, σύμφωνα με την παραπάνω μελέτη, το 40% των γυναικών στην Ελλάδα θεωρούν ότι δεν συμμετέχουν καθόλου στη λήψη περιβαλλοντικών αποφάσεων και μόνο το 5% θεωρούν ότι συμμετέχουν πολύ, η ενίσχυση της ενημέρωσης και της εκπαίδευσής τους γύρω από τα θέματα αυτά κρίνεται καίριας σημασίας.

Λόγω της έλλειψης σφαιρικής και σε βάθος ενημέρωσης των γυναικών χάνουμε επίσης, ως κοινωνία, μια σημαντική ευκαιρία ευρύτερης μετάδοσης πληροφοριών, υγιών πεποιθήσεων και συνηθειών: όπως υπογραμμίζεται στην έρευνα του WomenOnTop, οι γυναίκες, λόγω του κεντρικού ρόλου τους στην οικογένεια και την ανατροφή των παιδιών, αναγνωρίζονται ως κατεξοχήν φορείς ενημέρωσης και αλλαγής για όλα συνολικά τα μέλη της κοινότητάς τους. Εξ ου και αναδεικνύεται σαφώς η ανάγκη να δοθεί έμφαση στην ενημέρωση για τις πτυχές της κλιματικής αλλαγής αλλά και της προσαρμογής των κοινωνιών στις επιπτώσεις της, τα επόμενα χρόνια.

Στην έρευνα αναφέρεται επίσης ότι, σε ό,τι αφορά την ενημέρωση, οι άνδρες βρίσκονται συνήθως «πιο κοντά» στα τεχνικά ζητήματα, ενώ οι γυναίκες είναι πιο ευαισθητοποιημένες σε

92. Kellstedt. P.M. Zahran. S. & Vedlitz. A. (2008). *Personal efficacy, the information environment, and attitudes toward global warming and climate change in the United States*. Risk Analysis.No. 28.Ανακτήθηκε από: https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_4800/kellstedt_etal_2008.pdf

σχέση με τη μεγάλη εικόνα. Άλλωστε, σύμφωνα με εκτιμήσεις, υπάρχει μειωμένο ενδιαφέρον των γυναικών για απασχόληση στον τομέα των τεχνολογικών επιστημών, που είναι χρήσιμος σύμμαχος στον τομέα της πρόληψης των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, της παρακολούθησης των εφαρμοζόμενων πολιτικών αλλά και της προσαρμογής με έξυπνα συστήματα αξιοποίησης των φυσικών πόρων με βιώσιμο τρόπο⁹³. Αυτό δημιουργεί αρνητικές προοπτικές στη συμβολή τους κατά του φαινομένου, καθώς μένουν πίσω στις νέες πράσινες θέσεις εργασίες που δημιουργούνται, με συνέπεια να μην καταφέρνουν να ενσωματώσουν τις ανάγκες τους σε ένα σημαντικό εύρος δράσεων.

Αναδεικνύεται, λοιπόν, ανάγλυφα η σημασία και αναγκαιότητα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τις γυναίκες, οι οποίες έχουν παραδοσιακά λιγότερες ευκαιρίες και κίνητρα πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης, παρότι θα ωφελούνταν εκθετικά από αυτές. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό να δοθεί έμφαση σε πρωτοβουλίες για την ενημέρωση και εκπαίδευση των γυναικών κάθε ηλικίας, μέσα από:

- Τη συστηματική εκλαΐκευση και διάδοση (μέσω των ΜΜΕ αλλά και κρατικών και ιδιωτικών δράσεων επικοινωνίας) σύνθετων εννοιών και ζητημάτων που σχετίζονται με την κλιματική κρίση και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα.
- Την ένταξη των παραπάνω θεματικών σε όλες τις βαθμίδες της τυπικής εκπαίδευσης.
- Τον σχεδιασμό και υλοποίηση πρωτοβουλιών επιμόρφωσης και άτυπης εκπαίδευσης για ενήλικες γυναίκες κάθε ηλικίας, με έμφαση σε εκείνες που πλήττονται περισσότερο από τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης και της ενεργειακής μετάβασης.
- Την ένταξη της έμφυλης διάστασης της κλιματικής κρίσης στον δημόσιο διάλογο (Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, πολιτικός λόγος, συνέδρια, έργα πολιτιστικής παραγωγής).
- Την αύξηση της ενημέρωσης των γυναικών για τη σημασία αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και η παροχή κινήτρων για επαγγελματική ενασχόληση των γυναικών σε αυτές τις επιστήμες.

Από τα παραπάνω, προκύπτει με σαφήνεια η ανάγκη λήψης πολυεπίπεδων μέτρων για την ευρεία ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των γυναικών σε θέματα περιβαλλοντικής βιωσιμότητας,

93. Gomar. V. (2021, September 17). *Women In Climate: An Opportunity to Bridge the Tech Gender Gap and accelerate the Green Transition*. Women's Forum for the Economy and Society. Ανακτήθηκε από: www.womensforum.com/2021/09/17/women-in-climate-an-opportunityto-bridge-the-tech-gender-gap-andaccelerate-the-green-transition/

την εκπαίδευσή τους σε αποτελεσματικές πρακτικές ενεργοποίησης και την σε βάθος τεκμηρίωση της έμφυλης διάστασης των στρατηγικών αυτών στη χώρα μας και την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου.

Οι αλλαγές αυτές θα επιτρέψουν στις γυναίκες της χώρας μας, που υπερεκπροσωπούνται στους ευάλωτους πληθυσμούς, οι οποίοι πλήττονται διαφορετικά και, συχνά, πιο έντονα από την κλιματική κρίση, να ενισχύσουν τον κλιματικό εγγραμματισμό τους, να χτίσουν δεξιότητες προς την κατεύθυνση της κλιματικής προσαρμοστικότητας και βέβαια να συνεισφέρουν συνειδητά και ενεργά στη διαμόρφωση μέτρων, πολιτικών και έργων υποδομής που θα επηρεάσουν και τη δική τους υγεία, εργασία, ευζωία και καθημερινότητα τις επόμενες δεκαετίες.

Κεφάλαιο 10:Κλιματική Κρίση και Μετάβαση, Κίνδυνοι και Ευκαιρίες, μία Ποιοτική Προσέγγιση με Άξονα το Φύλο

Η κλιματική κρίση αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας. Η μετάβαση σε μια βιώσιμη και ανθεκτική οικονομία προσφέρει τόσο κινδύνους, όσο και ευκαιρίες, ειδικά όταν εξετάζεται η ποιότητα ζωής και οι δυνατότητες που παρέχονται στα διαφορετικά φύλα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι τεχνολογίες αιχμής παίζουν κρίσιμο ρόλο, ενώ τα ψηφιακά στερεότυπα και οι ανισότητες στην απόκτηση δεξιοτήτων υπογραμμίζουν την ανάγκη για μια πιο δίκαιη προσέγγιση στην κατανομή πόρων και ευκαιριών.

Η κλιματική δικαιοσύνη απαιτεί την αναγνώριση των διαφορετικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στα φύλα και την ανάπτυξη πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις προτεραιότητες των γυναικών. Η διαφοροποίηση στον προσανατολισμό δεξιοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών υπογραμμίζει την άνιση κατανομή των ευκαιριών, με τους άνδρες να έχουν συχνά περισσότερες ευκαιρίες για την απόκτηση δεξιοτήτων σε τομείς τεχνολογίας και μηχανικής.

Η έμφυλη διάσταση της τεχνολογίας και της κλιματικής δικαιοσύνης αναδεικνύει την ανάγκη για πολιτικές που προωθούν την ισότητα των φύλων και ενισχύουν τις δεξιότητες των γυναικών σε αυτούς τους τομείς. Η ενίσχυση των γυναικών με ψηφιακές δεξιότητες και η εξάλειψη των στερεοτύπων που περιορίζουν την πρόσβασή τους σε τεχνολογίες αιχμής είναι απαραίτητα βήματα προς μια πιο ισότιμη και βιώσιμη κοινωνία.

Ψηφιακά Στερεότυπα- Δεξιότητες και Φύλο

Η έμφυλη διάσταση της τεχνολογίας δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Οι γυναίκες έχουν ιστορικά απομακρυνθεί από τους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών (STEM). Αυτό έχει δημιουργήσει μια ανισότητα στην πρόσβαση και τη χρήση των τεχνολογιών αιχμής. Τα ψηφιακά στερεότυπα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτή την ανισότητα. Για παράδειγμα, οι γυναίκες συχνά αντιμετωπίζονται ως λιγότερο ικανές ή ενδιαφερόμενες για την τεχνολογία σε σύγκριση με τους άνδρες, κάτι που επηρεάζει την αυτοπεποίθησή τους και την επιθυμία τους να εισέλθουν σε αυτούς τους τομείς. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν εμπόδια στην εκπαίδευση και την επαγγελματική τους ανάπτυξη στους τομείς των τεχνολογιών αιχμής, κυρίως λόγω των στερεοτύπων που επικρατούν

σε αυτούς τους τομείς. Για παράδειγμα, είναι συχνά υποεκπροσωπούμενες σε προγράμματα σπουδών και θέσεις εργασίας που σχετίζονται με την πληροφορική και τη μηχανική με αποτέλεσμα τη μείωση των ευκαιριών απασχόλησης σε αυτούς τους τομείς⁹⁴.

Η ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων είναι κρίσιμη για την επιτυχία στον σύγχρονο κόσμο της τεχνολογίας. Ωστόσο, οι ευκαιρίες για την απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων δεν είναι ίσες για όλους. Οι άνδρες συχνά έχουν περισσότερες ευκαιρίες να αποκτήσουν ψηφιακές δεξιότητες λόγω της μεγαλύτερης συμμετοχής τους σε σχετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες και επαγγελματικά δίκτυα.

Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσβαση σε αυτές τις ευκαιρίες. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε κοινωνικά και πολιτιστικά εμπόδια, όπως οι προσδοκίες για τους ρόλους των φύλων και οι οικογενειακές υποχρεώσεις που επιβαρύνουν περισσότερο τις γυναίκες. Επιπλέον, συχνά έρχονται αντιμέτωπες με έλλειψη υποστήριξης και καθοδήγησης στους τομείς της τεχνολογίας, κάτι που μειώνει τις ευκαιρίες τους για ανάπτυξη δεξιοτήτων και επαγγελματική πρόοδο⁹⁵.

Κλιματική Δικαιοσύνη και Διαφοροποίηση γυναικών στον προσανατολισμό δεξιοτήτων σε σχέση με τους άνδρες

Η κλιματική δικαιοσύνη αποτελεί έναν άλλο σημαντικό τομέα όπου η έμφυλη διάσταση είναι κρίσιμη. Οι γυναίκες και οι άνδρες βιώνουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής με διαφορετικούς τρόπους, κυρίως λόγω των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων που υπάρχουν μεταξύ τους. Η προώθηση της συμμετοχής των γυναικών σε επιστημονικούς και τεχνολογικούς τομείς που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, καθώς και η ενίσχυση των δεξιοτήτων τους για την ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων θα μπορούσαν να «δώσουν φωνή» στις γυναίκες στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που αφορούν την κλιματική αλλαγή και την ανάπτυξη τεχνολογιών που θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των επιπτώσεών της⁹⁶.

94. Kasibante. R. Rubegni. E. & Jaccheri. M. L. (2022). Designing a Digital StoryTelling platform to detect gender stereotypes. *Proceedings of the 21st Annual ACM Interaction Design and Children Conference*. IDC. New York: ACM, σελ. 611-616. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1145/3501712.3535292>

95. Antonowicz. P. Podpora. M. & Rut. J. (2022). Digital Stereotypes in HMI—The Influence of Feature Quantity Distribution in Deep Learning Models Training. *Sensors*. Vol.22, Is. 18. 6739. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/s22186739>

96. Mikulewicz. M. Caretta. M et al. (2023). Intersectionality & Climate Justice: A call for synergy in climate change scholarship. *Environmental Politics*. Vol. 32. Is.7. Ανακτήθηκε από: <https://experts.syr.edu/en/publications/intersectionality-amp-climate-justice-a-call-for-synergy-in-clima-3>

Η διαφοροποίηση των γυναικών στον προσανατολισμό δεξιοτήτων είναι ένα ζήτημα που σχετίζεται άμεσα με τα ψηφιακά στερεότυπα και τις ευκαιρίες που έχουν για την απόκτηση δεξιοτήτων. Οι γυναίκες συχνά προσανατολίζονται προς τομείς που θεωρούνται πιο «γυναικείοι», όπως η εκπαίδευση και η υγεία, ενώ οι άνδρες προσανατολίζονται προς τομείς τεχνολογίας και μηχανικής. Η εκπαιδευτική κατάρτιση στους τομείς της τεχνολογίας συχνά ευνοεί τους άνδρες· σε σχολεία και πανεπιστήμια, τα προγράμματα STEM (Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική και Μαθηματικά) είναι πιο προσιτά και ελκυστικά για τους άνδρες, λόγω των υπάρχοντων στερεοτύπων και της έλλειψης γυναικείων προτύπων στους τομείς αυτούς⁹⁷. Αυτό, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας επιπρόσθετης ανισορροπίας στις δεξιότητες και τις ευκαιρίες που έχουν οι γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες εισάγοντας νέες μορφές κοινωνικής και οικονομικής αδικίας. Οι άνδρες, όπως αναφέρθηκε, διαθέτουν συχνά πιο ισχυρά επαγγελματικά δίκτυα και υποστήριξη στους τομείς της τεχνολογίας. Αυτά τα δίκτυα παρέχουν πρόσβαση σε πληροφορίες, πόρους και ευκαιρίες που δεν είναι εξίσου διαθέσιμα προς τις γυναίκες, είναι επίσης πιο πιθανό να έχουν μέντορες και καθοδηγητές που μπορούν να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να προωθήσουν την καριέρα τους στους τεχνολογικούς τομείς περισσότερο από τις γυναίκες⁹⁸. Οι θεσμικές πολιτικές και η υποστήριξη από τις εταιρείες και τις κυβερνήσεις συχνά προωθούν την ανδρική συμμετοχή στις τεχνολογίες αιχμής δίδοντας περισσότερες ευκαιρίες για χρηματοδότηση και υποτροφίες, ενώ οι γυναίκες αντιμετωπίζουν συχνά γραφειοκρατικά εμπόδια και περιορισμούς στην πρόσβαση σε αντίστοιχους πόρους.

Ωστόσο, κλιματική δικαιοσύνη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να ληφθούν υπόψη οι φύλο-σχετικές διαφορές και οι ειδικές ανάγκες των γυναικών. Η διαφοροποίηση στις δεξιότητες επηρεάζει την ικανότητα των γυναικών να συμμετέχουν ενεργά σε τομείς κρίσιμους για την κλιματική αλλαγή και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Για να επιτευχθεί η κλιματική δικαιοσύνη και να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες, πρέπει να αναπτυχθούν πολιτικές και προγράμματα που θα προωθούν την ισότητα των φύλων. Αυτά τα προγράμματα πρέπει να περιλαμβάνουν:

97. Campos, D. G. & Scherer, R. (2023). Digital gender gaps in Students' knowledge, attitudes and skills: an integrative data analysis across 32 countries. *Education and Information Technologies*. Vol. 29. Is. 5. Ανακτήθηκε: https://www.researchgate.net/publication/375607890_Digital_gender_gaps_in_Students'_knowledge_and_attitudes_and_skills_an_integrative_data_analysis_across_32_Countries

98. Kwauk, C. T. & Wyss, N. (2022). Gender equality and climate justice programming for youth in low- and middle-income countries: an analysis of gaps and opportunities. *Environmental Education Research*. Vol. 29. No. 11. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13504622.2022.2123894>

➤ **Εκπαίδευση και Κατάρτιση:** Ενίσχυση της εκπαίδευσης των γυναικών σε τομείς STEM (Επιστήμη, Τεχνολογία, Μηχανική, Μαθηματικά) από νεαρή ηλικία για να αυξηθεί η συμμετοχή τους στους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Οι γυναίκες πρέπει να ενθαρρύνονται να επιλέγουν μαθήματα και καριέρες στους τομείς της τεχνολογίας και της επιστήμης, και να υποστηρίζονται καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους⁹⁹.

➤ **Προγράμματα Mentoring και Καθοδήγησης:** Αυτά τα προγράμματα μπορούν να βοηθήσουν τις γυναίκες να αναπτύξουν τις δεξιότητες και την αυτοπεποίθηση που χρειάζονται για να επιτύχουν σε αυτούς τους τομείς. Επιπλέον, η προώθηση της συμμετοχής των γυναικών σε τεχνολογικά προγράμματα και εκδηλώσεις μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός πιο ισότιμου και υποστηρικτικού περιβάλλοντος¹⁰⁰.

➤ **Ενίσχυση της Συμμετοχής στις Πολιτικές Αποφάσεις:** Προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στη λήψη αποφάσεων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο για να διασφαλιστεί ότι οι πολιτικές κλιματικής δικαιοσύνης λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις προτεραιότητές τους.

➤ **Αλλαγή Κοινωνικών και Πολιτιστικών Προτύπων:** Αντιμετώπιση των κοινωνικών και πολιτιστικών προτύπων που περιορίζουν τις γυναίκες και προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της ζωής¹⁰¹.

Η επίτευξη της κλιματικής δικαιοσύνης και η αντιμετώπιση έμφυλων ανισοτήτων στις δεξιότητες και τις ευκαιρίες αποτελούν κρίσιμα ζητήματα που απαιτούν συντονισμένες και ολοκληρωμένες προσπάθειες από διάφορους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των επιχειρήσεων και των κοινωνικών οργανώσεων. Οι άνδρες, λόγω των κοινωνικών, πολιτιστικών και θεσμικών παραγόντων, έχουν περισσότερες ευκαιρίες να αναπτύξουν και να χρησιμοποιήσουν τεχνολογικές δεξιότητες, γεγονός που τους δίνει προβάδισμα

99. Blaique, L. Pinnington, A. et al. (2022). The influence of personal skills development and coping self-efficacy on the affective occupational commitment of women in STEM fields. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*. Vol. 42. Is. 2. Ανακτήθηκε από: <https://www.semanticscholar.org/paper/5c62b5a6f2c0f98466ae5d38cf80e5b5caca178a>

100. Kwauk, C. T. & Wyss, N. (2022). Gender equality and climate justice programming for youth in low- and middle-income countries: an analysis of gaps and opportunities. *Environmental Education Research*. Όπ.π..

101. Suri, S. (2023). Ecofeminism through the lens of Vandana Shiva: seeding wave for gender equality at the heart of climate justice. *Review Journal Philosophy & Social Science*. Vol. 10. No. 3. Ανακτήθηκε από: <https://periodicos.ufes.br/simbiotica/article/view/41072>

σε τομείς αιχμής. Αυτή η ανισότητα εντείνεται από τα έμφυλα στερεότυπα και τις κοινωνικές προσδοκίες που προωθούν την ανδρική υπεροχή στις τεχνολογίες.

Οι γυναίκες, από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζουν πολυάριθμα εμπόδια στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν και να αξιοποιήσουν τεχνολογικές δεξιότητες. Αυτά τα εμπόδια περιλαμβάνουν την έλλειψη πρόσβασης σε εκπαιδευτικά προγράμματα και κατάρτιση, τις κοινωνικές και πολιτιστικές πιέσεις που αποτρέπουν την τεχνολογική εκπαίδευση, καθώς και την έλλειψη προτύπων και υποστήριξης. Η αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος όπου οι γυναίκες μπορούν να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να συνεισφέρουν ενεργά στους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας.

Η ισότητα των φύλων δεν είναι μόνο ένα ζήτημα δικαιοσύνης αλλά και μια αναγκαιότητα για τη δημιουργία ενός βιώσιμου και ανθεκτικού μέλλοντος για όλους. Με τον τρόπο αυτό, η κλιματική μετάβαση μπορεί να αποτελέσει ευκαιρία για την αναμόρφωση των κοινωνικών δομών και την προώθηση της ισότητας των φύλων, δημιουργώντας ένα πιο δίκαιο και ισότιμο μέλλον για όλους.

Κεφάλαιο 11: Συμμετοχή των Γυναικών στα Κέντρα και τις Διαδικασίες Λήψης Αποφάσεων

Η κλιματική κρίση σε ολόκληρο τον πλανήτη, τα προβλήματα της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων, έπληξαν με ιδιαίτερη σφοδρότητα και την χώρα μας το 2023, με καταστρεπτικές επιπτώσεις στην ζωή των πολιτών.

Ιδιαίτερα οι γυναίκες για μια σειρά από λόγους, βιώνουν τις οδυνηρές αυτές συνέπειες κατά τρόπο άνισο και άδικο.

Συγχρόνως, παρότι είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένες στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και στην ατομική και συλλογική δράση, για την προστασία του, υποεκπροσωπούνται στα κέντρα λήψεως των αποφάσεων γενικά αλλά και ειδικότερα στα ζητήματα της κλιματικής κρίσης.

Αυτό το έλλειμμα Δημοκρατίας, εν μέσω προκλήσεων, δημιουργεί τεράστια προβλήματα.

Παρότι οι γυναίκες κατάφεραν, με τεράστιους αγώνες και την συμβολή των γυναικείων Οργανώσεων, να πετύχουν θεσμική πρόοδο σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, η παρούσα κρίση, υγειονομική, κλιματική, οι εν εξελίξει πόλεμοι, οι διώξεις και σφαγές αμάχων, τις πλήττουν άνισα και με ιδιαίτερη σφοδρότητα.

Η Ελληνική Αντιπροσωπεία του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών, ως η μεγαλύτερη Συνομοσπονδία Γυναικείων Οργανώσεων, με 50 σημαντικότερες Γυναικείες Οργανώσεις σε Εθνικό και περισσότερες από 2000 Οργανώσεις Μέλη σε Ευρωπαϊκό επίπεδο έχει αναλάβει σειρά δράσεων για την προώθηση των Γυναικών και την ίση μεταχείριση σε όλους τους τομείς.

Στην πρόσφατη Διακήρυξη του 2023, στην οποία η Ελληνική Αντιπροσωπεία είχε ενεργό ρόλο, με τίτλο «Η ΕΥΡΩΠΗ ΣΕ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ» και μετά από συλλογή των πλέον αξιόπιστων στοιχείων, αποδεικνύεται ότι σήμερα εξακολουθεί να υφίσταται άνιση και άδικη μεταχείριση των Γυναικών.

Η Ευρώπη έχει αρχίσει να οδεύει σε μια οπισθοδρομική πορεία που προκαλεί τρόμο. Τα έμφυλα στερεότυπα και οι πατριαρχικές αξίες εξακολουθούν να ευδοκιμούν στις κοινωνίες μας. Οι γυναίκες υποβιβάζονται σε ρόλους παρόχου φροντίδας με μηδενική ή ελάχιστη αμοιβή και χωρίς καμία αναγνώριση, ο ανεξέλεγκτος σεξισμός στερεί από τις γυναίκες τις ίσες ευκαιρίες και

τη χειραφέτηση σε όλους τους τομείς της ζωής. Γυναίκες και κορίτσια έχουν χάσει μερικά από τα πλέον θεμελιώδη δικαιώματα που είχαν κερδίσει με κόπο.

Παρά τις σημαντικές νίκες για τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών στην Ευρώπη, οι πρόσφατες προκλήσεις έδειξαν ξανά ότι οι κρίσεις έχουν δυσανάλογο αντίκτυπο στις γυναίκες, τα κορίτσια και τις οργανώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών. Θέλουμε μια Ευρώπη, όπου οι γυναίκες και τα κορίτσια με όλη τους την πολυμορφία έχουν ίσα δικαιώματα και συμμετέχουν σε κάθε τομέα και σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας και όπου είναι ελεύθερες από όλες τις μορφές καταπίεσης και εκμετάλλευσης. Στην ΕΕ, μία στις τρεις γυναίκες έχουν υποστεί σωματική ή/και σεξουαλική βία και μία στις δύο γυναίκες έχουν βιώσει σεξουαλική παρενόχληση από την ηλικία των 15 ετών.

Το μέσο συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των δύο φύλων είναι 30% .Οι γυναίκες Υπουργοί είναι το ένα τρίτο των ανδρών Υπουργών. Στην Ελληνική Βουλή οι γυναίκες αποτελούν μόλις το 23%, ενώ στη Ευρωβουλή οι Ελληνίδες Ευρωβουλευτές είναι 5 και οι άνδρες 16.

Μετά τις ευρωεκλογές του 2019, οι γυναίκες ευρωβουλευτές από εθνικές μειονότητες ήταν μόλις 17 , σύνολο το οποίο αντιστοιχεί μόλις σε 2,4%. Κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος της πανδημίας COVID-19, οι γυναίκες αφιέρωναν 18,6 ώρες την εβδομάδα στις οικιακές δουλειές και στο μαγείρεμα σε σύγκριση με 12,1 ώρες που αφιέρωναν οι άνδρες των συνολικών ευρωβουλευτών.

Οι γυναίκες, όταν μετέχουν σε θέσεις ευθύνης, δείχνουν, στην πλειοψηφία τους, τεράστιο ενδιαφέρον και αναλαμβάνουν πολιτική δράση για τα ζητήματα της κλιματικής κρίσης και της αντιμετώπισης των φυσικών καταστροφών.

Ήδη από το 1979 η Πλατφόρμα του Πεκίνου αναφέρεται στη ανάγκη ενδυνάμωσης του ρόλου των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων για τη διαχείριση του περιβάλλοντος, ενώ σειρά άλλων Διεθνών και Ευρωπαϊκών κειμένων και Διασκέψεων επικεντρώνεται στην κρισιμότητα της κατάστασης.

Στην 66η Συνδιάσκεψη των Ην Εθνών το Ευρωπαϊκό Λόμπυ Γυναικών με ειδική Έκθεση ζήτησε την επείγουσα λήψη συγκεκριμένων μέτρων και υπέβαλε προτάσεις ενδυνάμωσης των Γυναικών ενόψει της κλιματικής κρίσης και της πράσινης μετάβασης.

Εν μέσω μιας πληθώρας προκλήσεων, όπως η πανδημία COVID-19, η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η ενεργειακή κρίση, η κλιματική κρίση και οι φυσικές καταστροφές, ο πληθωρισμός που καλπάζει, ο συρρικνωμένος χώρος και οι περιορισμένοι πόροι για τα δικαιώματα των γυναικών, οι γυναίκες και οι οργανώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών επλήγησαν σε μεγαλύτερο και πιο δυσανάλογο βαθμό και γίναμε μάρτυρες της μείωσης των γυναικών ως ειδικά πολιτικά υποκείμενα. Απαιτείται μια ισχυρή δέσμευση που θα θέσει τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών στο επίκεντρο των ευρωπαϊκών πολιτικών. Η πρώτη γυναίκα πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο διορισμός επιτρόπου αρμόδιου για την ισότητα, η έγκριση της πολυαναμενόμενης οδηγίας για τη συμμετοχή των γυναικών στα διοικητικά συμβούλια, η οδηγία για τη μισθολογική διαφάνεια, καθώς και η πρόταση οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας: αυτές είναι μερικές από τις πρόσφατες σημαντικές νίκες για τα δικαιώματα των γυναικών και για όλους τους ανθρώπους στην Ευρώπη. Οι παραδοσιακοί ρόλοι που βασίζονται σε έμφυλα στερεότυπα και πατριαρχικές αξίες γνωρίζουν άνοδο στις κοινωνίες μας, υποβαθμίζοντας τις γυναίκες σε ρόλους παρόχου φροντίδας με μηδενική ή χαμηλή αμοιβή και χωρίς αναγνώριση και επιβαρύνοντας ιδιαίτερα την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στο πολιτικό πεδίο και στην επίσημη αγορά εργασίας. Η επικράτηση του σεξισμού εξακολουθεί να καταπνίγει και να καταπιέζει τις γυναίκες και τα κορίτσια, να τις διατηρεί σε κατώτερη θέση και να θέτει εμπόδια στις ίσες ευκαιρίες και τη χειραφέτηση γυναικών και κοριτσιών σε κάθε τομέα. Καθώς οι ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ αυξήθηκαν σε ανησυχητικό βαθμό, η Ευρώπη έχει αρχίσει να οδεύει σε μια οπισθοδρομική πορεία που προκαλεί τρόμο. Γυναίκες και κορίτσια έχουν χάσει μερικά από τα πλέον θεμελιώδη δικαιώματα που είχαν κερδίσει με κόπο. Καμία χώρα δεν έχει μείνει ανεπηρέαστη μπροστά σε αυτή την οπισθοδρόμηση στα δικαιώματα των γυναικών. Παραδείγματος χάρη, στη Γαλλία 113 γυναίκες σκοτώθηκαν από τον (πρώην) σύντροφό τους τους 2021 και στην Ευρώπη, περίπου 2600 γυναίκες σκοτώθηκαν από τους συντρόφους ή μέλη της οικογένειάς τους το 2020. Παρά τη νομική υποχρέωση της ΕΕ να παρέχει ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου, δηλαδή την εφαρμογή της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές, τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών δεν έχουν γίνει ακόμα πράξη.

- Θέλουμε μια Ευρώπη, όπου οι γυναίκες και τα κορίτσια με όλη τους την πολυμορφία έχουν ίσα δικαιώματα και συμμετέχουν σε κάθε τομέα και σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, και όπου είναι ελεύθερες από όλες τις μορφές καταπίεσης και εκμετάλλευσης.
- Η τοποθέτηση των δικαιωμάτων των γυναικών και των κοριτσιών στο επίκεντρο των ευρωπαϊκών πολιτικών είναι υποχρεωτική για να υλοποιηθεί το ευρωπαϊκό εγχείρημα της ειρήνης, της δημοκρατίας, της συμπερίληψης, της ισότητας και της αλληλεγγύης.

Καλούμε τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο

- Να προσφέρουν χρηματοδότηση και να λάβουν δεσμευτικά μέτρα με στόχο:
- Να επιτύχουν τη δημοκρατία της ισότητας και την ίση εκπροσώπηση των γυναικών.
- Να υποστηρίξουν την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών προς την κατεύθυνση ενός φεμινιστικού οικονομικού μοντέλου.
- Να θέσουν τέλος σε όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών και των κοριτσιών που διαιωνίζονται από το πατριαρχικό σύστημα.
- Να εγγυηθούν τη σωματική αυτονομία των γυναικών.
- Να συμπεριλάβουν τη φωνή των γυναικών στην οικοδόμηση της ειρήνης.
- Να καταστήσουν τις γυναίκες αναπόσπαστο μέρος της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης και να τις τοποθετήσουν αξιοκρατικά σε θέσεις ευθύνης και λήψης αποφάσεων σε θέματα κλιματικής αλλαγής και φυσικών καταστροφών.

Οι εκκλήσεις μας προς την ΕΕ:

- Να εφαρμόσει συστηματικά την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου.
- Να ακολουθήσει μια διατομεακή προσέγγιση όσον αφορά την πλαισίωση πολιτικών και κανονισμών για το κλίμα.
- Να εφαρμόσει τη συνεκτίμηση της διάστασης του φύλου κατά την κατάρτιση των προϋπολογισμών και τη βιώσιμη χρηματοδότηση.

Οι εκκλήσεις μας προς τα κράτη μέλη της ΕΕ:

- Να αυξήσουν την εκπροσώπηση των γυναικών κατά τη λήψη αποφάσεων και στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και στα υπουργεία που είναι αρμόδια για το κλίμα.

- Να δράσουν προληπτικά για να αποτρέψουν την κλιμάκωση της ενεργειακής φτώχειας που πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες.
- Να αδράξουν την ευκαιρία της πράσινης μετάβασης για να καταπολεμήσουν το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων, μακροπρόθεσμες αποδοχές και τις συντάξεις και να εγγυηθούν την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών.
- Να διασφαλίσουν την άμεση εφαρμογή της οδηγίας για τη συμμετοχή γυναικών στα διοικητικά συμβούλια προκειμένου να βελτιωθεί η ίση εκπροσώπηση των γυναικών σε θέσεις λήψης αποφάσεων στον οικονομικό τομέα.
- Να εφαρμόσουν πλήρως τα συμφωνηθέντα συμπεράσματα για τις γυναίκες, το φύλο και το κλίμα της Επιτροπής για το καθεστώς των γυναικών.
- Να υιοθετήσουν μια στρατηγική ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου, συμπεριλαμβανομένης της συνεκτίμησης της διάστασης του φύλου κατά την κατάρτιση των προϋπολογισμών, που θα εφαρμοστεί σε όλα τα πολιτικά όργανα της ΕΕ, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή σε σημαντικές αλλαγές όπως η ψηφιακή και η πράσινη μετάβαση.
- Να παρέχουν ενεργή υποστήριξη στις οργανώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών, η οποία θα περιλαμβάνει δημοσιονομικούς πόρους και ασφαλείς χώρους.
- Να αξιολογήσουν τη στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025, να ενσωματώσουν τα αποτελέσματα στη στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2.0 για την περίοδο 2025–2030, και να συμπεριλάβουν έναν ειδικό προϋπολογισμό σε αυτή τη στρατηγική.
- Να εξασφαλίσουν την ενίσχυση των δικαιωμάτων των γυναικών μέσω θεσμοθετημένων μηχανισμών.
- Να θεσπίσουν την υποχρεωτική ισότητα στους συνδυασμούς των υποψηφίων για τις ευρωεκλογές.
- Να διασφαλίσουν και να θεσπίσουν ότι οι γυναίκες υποψήφιοι τοποθετούνται σε εκλέξιμες θέσεις στους συνδυασμούς για τις ευρωεκλογές καθιστώντας υποχρεωτική τη χρήση ποσοστώσεων και μεθόδων εναλλαγής γυναικών και ανδρών υποψηφίων, όπως με ψηφοδέλτια εναλλαγής ανδρών/ γυναικών.

Κεφάλαιο 12: Εξάλειψη Έμφυλων Στερεοτύπων στην Ιδιωτική και Δημόσια Ζωή.Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις στη Μεσόγειο και ο Ρόλος του Φεμινιστικού Κινήματος

Η κλιματική κρίση αποτελεί ένα από τα πλέον επιτακτικά ζητήματα της εποχής, επιφέροντας καταστροφικές συνέπειες για το φυσικό περιβάλλον, την οικονομία και τις ανθρώπινες κοινωνίες. Ταυτόχρονα, οι έμφυλες διακρίσεις και τα στερεότυπα συνεχίζουν να υπονομεύουν τις προσπάθειες για την επίτευξη της ισότητας των φύλων και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Στην περιοχή της Μεσογείου, όπου οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης είναι ιδιαίτερα έντονες¹⁰², η πρόσβαση σε πόρους, ευκαιρίες και εξουσία διαιωνίζει την ανισότητα και υπονομεύει τις προσπάθειες για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη.

Στο κομβικό αυτό σημείο, το φεμινιστικό κίνημα διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και στην προώθηση της ισότητας των φύλων, συμβάλλοντας καίρια στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης με τη συμμετοχή των φεμινιστικών οργανώσεων στην ανάπτυξη και προώθηση πολιτικών για την κλιματική δικαιοσύνη, διασφαλίζοντας ως προτεραιοποίηση τις ανάγκες των γυναικών, αναδεικνύοντας την έμφυλη διάσταση της κλιματικής κρίσης και επισημαίνοντας τις ανισότητες και τις αδικίες που επιδεινώνονται από τις περιβαλλοντικές αλλαγές¹⁰³.

Ήδη, στην περιοχή της Μεσογείου, έχει αναπτύξει σημαντικές δράσεις τα τελευταία πέντε χρόνια (2018-2023) για την αντιμετώπιση των έμφυλων στερεοτύπων και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης.

1. Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση-Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση είναι από τις βασικές στρατηγικές του φεμινιστικού κινήματος για την εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων και την ενδυνάμωση των γυναικών. Πολλές φεμινιστικές οργανώσεις στη Μεσόγειο υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα που στοχεύουν στην ενημέρωση των γυναικών για την κλιματική αλλαγή και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις παρέχοντας γνώσεις για βιώσιμες πρακτικές και τεχνολογίες, ενδυναμώνοντας τις γυναίκες να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαχείριση των

102. Τσάλτας, Γρ. Ι. Δημαδάμα. etal. Ζ. (2022). *Κλιματική Αλλαγή και Έμφυλη Ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Όπ. π..

103. Gaard. G. (2015). Ecofeminism and climate change. *Women's Studies International Forum*. Vol. 49, σελ. 20-33. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2015.02.004>

φυσικών πόρων¹⁰⁴, ενώ μέσω εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, το φεμινιστικό κίνημα προσπαθεί να αναδείξει τη σχέση μεταξύ έμφυλων διακρίσεων και κλιματικής κρίσης στοχεύοντας τόσο στη γενική κοινή γνώμη όσο και στους φορείς λήψης αποφάσεων, προωθώντας την ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης στις κλιματικές πολιτικές.¹⁰⁵Ειδικότερα:

- Το MediterraneanInstituteofGenderStudies (MIGS)¹⁰⁶: Το MIGS, με έδρα την Κύπρο, υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα και εκστρατείες ευαισθητοποίησης σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τις έμφυλες διακρίσεις. Στο διάστημα 2018-2023, έχει οργανώσει σεμινάρια και εργαστήρια που επικεντρώνονται στην ενδυνάμωση των γυναικών και στην προώθηση βιώσιμων πρακτικών στις τοπικές κοινότητες.
- Η GenderCC – WomenforClimateJustice¹⁰⁷: Η διεθνής οργάνωση έχει ενεργή παρουσία στη Μεσόγειο, προωθώντας την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση για την έμφυλη διάσταση της κλιματικής αλλαγής. Τα τελευταία πέντε χρόνια, έχει διοργανώσει διάφορες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες στην Ισπανία, την Ιταλία και την Ελλάδα, εστιάζοντας στην ανάπτυξη ηγετικών δεξιοτήτων για τις γυναίκες στον τομέα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.

2. Συνηγορία και Πολιτική Πίεση-Οι φεμινιστικές οργανώσεις συμμετέχουν ενεργά σε διεθνή συνέδρια και φόρα για την κλιματική αλλαγή, όπως οι Συνδιασκέψεις των Ηνωμένων Εθνών για το Κλίμα (COP), προωθώντας την έμφυλη διάσταση στις διαπραγματεύσεις και τις αποφάσεις για την κλιματική πολιτική και παράλληλα εργάζονται για την προώθηση πολιτικών που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση των γυναικών σε πόρους και ευκαιρίες. Έτσι:

- Το MediterraneanWomen'sFund¹⁰⁸: χρηματοδοτεί και υποστηρίζει γυναικείες οργανώσεις σε όλη τη Μεσόγειο, με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων και της κλιματικής δικαιοσύνης. Από το 2018 έως το 2023, έχει υποστηρίξει πολλές πρωτοβουλίες που

104. Djoudi. H. Locatelli. B. et al. (2016). Beyond dichotomies: Gender and intersecting inequalities in climate change studies. *Ambio*. Vol. 45. Is. 3,σελ. 248-262. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-016-0825-2>

105. Dankelman. I. (2010). *Gender and Climate Change: An Introduction*. London-Sterling: Earthscan. Ανακτήθηκε από: <https://www.routledge.com/Gender-and-Climate-Change-An-Introduction/Dankelman/p/book/9781844078653>

106. MediterraneanInstitute of Gender Studies. Ανακτήθηκε από: <https://medinstgenderstudies.org/>

107. GenderCC- Womenfor Climate Justice. Ανακτήθηκε από: <https://www.gendercc.net/who-are-we.html>

108. MediterraneanWomen's Fund. Ανακτήθηκε από: <https://www.medwomensfund.org/our-vision.html>

ασκούν πίεση στις κυβερνήσεις για την υιοθέτηση πολιτικών που λαμβάνουν υπόψη την έμφυλη διάσταση της κλιματικής αλλαγής.

➤ Η Women's Environment and Development Organization (WEDO)¹⁰⁹: Αν και διεθνής οργάνωση, η WEDO έχει συνεργαστεί με τοπικές φεμινιστικές οργανώσεις στη Μεσόγειο για την προώθηση της έμφυλης διάστασης στις κλιματικές διαπραγματεύσεις. Έχει συμμετάσχει ενεργά στις Συνδιασκέψεις των Ηνωμένων Εθνών για το Κλίμα (COP), προωθώντας την ισότητα των φύλων στις κλιματικές πολιτικές.

3. Δίκτυα και Συμμαχίες-Η ανάπτυξη δικτύων και συμμαχιών είναι καίριας σημασίας για την ενίσχυση της δράσης του φεμινιστικού κινήματος, για την ανταλλαγή γνώσεων, την υποστήριξη των γυναικών στις κοινότητες και την ενίσχυση της κοινής δράσης. Αυτά τα δίκτυα διευκολύνουν τη συνεργασία και την ενίσχυση της φωνής των γυναικών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Συγκεκριμένα:

- Το European Women's Lobby (EWL)¹¹⁰: έχει αναπτύξει ισχυρά δίκτυα και συνεργασίες με τοπικές φεμινιστικές οργανώσεις στη Μεσόγειο. Από το 2018 έως το 2023, το EWL έχει συντονίσει δράσεις και εκστρατείες που στοχεύουν στην ενδυνάμωση των γυναικών και στην αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων σε σχέση με την κλιματική κρίση.
- Η Alliance of Mediterranean Women's Organizations¹¹¹: Αυτή η συμμαχία περιλαμβάνει οργανώσεις από διάφορες χώρες της Μεσογείου και προωθεί τη συνεργασία για την κλιματική δικαιοσύνη και την ισότητα των φύλων. Έχει διοργανώσει διάφορες διασυνοριακές συναντήσεις και συνέδρια για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των μελών της.

4. Υποστήριξη της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας- Οι φεμινιστικές οργανώσεις προωθούν και στηρίζουν την πράσινη επιχειρηματικότητα γυναικών, βοηθώντας τις να αναπτύξουν επιχειρηματικές δραστηριότητες στους τομείς της ανανεώσιμης ενέργειας, της βιώσιμης γεωργίας και της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Μέσω διαφόρων χρηματοδοτικών προγραμμάτων και

109. Women's Environment & Development Organization. Ανακτήθηκε από: <https://wedo.org/>

110. European Women's Lobby. Ανακτήθηκε από: <https://womenlobby.org/>

111. Mediterranean Women Mediators Network. Ανακτήθηκε από: <https://womenmediators.net/>

πρωτοβουλιών, εξασφαλίζουν τη χρηματοδότηση για τις γυναικείες επιχειρήσεις, ενισχύοντας την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών και προάγοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη. Χαρακτηριστικά:

- Η FondazionePangeaOnlus¹¹²: Αυτή η ιταλική οργάνωση υποστηρίζει τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, ιδιαίτερα στους τομείς της βιώσιμης ανάπτυξης και της πράσινης οικονομίας. Από το 2018 έως το 2023, έχει προσφέρει εκπαίδευση και χρηματοδότηση σε γυναίκες επιχειρηματίες στην Ιταλία και στις μεσογειακές χώρες, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και την περιβαλλοντική διαχείριση.
- Η AssociationforWomen'sRightsinDevelopment (AWID)¹¹³: Η AWID υποστηρίζει τις γυναίκες στις αγροτικές και παράκτιες κοινότητες της Μεσογείου μέσω εκπαιδευτικών και χρηματοδοτικών προγραμμάτων. Από το 2018 έως το 2023, η AWID έχει εστιάσει στην ενδυνάμωση των γυναικών στη διαχείριση των φυσικών πόρων και στην προώθηση βιώσιμων γεωργικών πρακτικών.
- Το MediterraneanInformationOfficeforEnvironment, CultureandSustainableDevelopment (MIO-ECSDE):¹¹⁴Το MIO-ECSDE συνεργάζεται με τοπικές κοινότητες στη Μεσόγειο για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της προστασίας των φυσικών πόρων. Υποστηρίζει ειδικά προγράμματα που ενδυναμώνουν τις γυναίκες στις παράκτιες περιοχές, παρέχοντας εκπαίδευση και τεχνική υποστήριξη για βιώσιμες πρακτικές.

Προκλήσεις:Η εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων είναι αναμφίβολα κρίσιμη για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Οι προσπάθειες του φεμινιστικού κινήματος στην περιοχή της Μεσογείου έχουν ήδη αφήσει ένα σημαντικό αποτύπωμα, δείχνοντας τον δρόμο προς μια πιο ισότιμη και περιβαλλοντικά υπεύθυνη κοινωνία. Ωστόσο, η συνέχιση και η ενίσχυση αυτών των προσπαθειών είναι απαραίτητες για την επίτευξη μιας δίκαιης και βιώσιμης ανάπτυξης. Είναι πλέον επιτακτική ανάγκη να αναγνωριστεί ότι η κλιματική αλλαγή και τα κοινωνικά ζητήματα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, διεθνών οργανισμών, ΜΚΟ, ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και της κοινωνίας των πολιτών πρέπει να εντατικοποιηθεί. Αυτή η συνεργασία είναι απαραίτητη για την

112. Pangea. Ανακτήθηκε από: <https://pangeaonlus.org/>

113. Association for Women's Rights in Development. Ανακτήθηκε από: <https://www.awid.org/>

114. Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. Ανακτήθηκε από: <https://mio-ecsde>

ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης στις κλιματικές πολιτικές και πρακτικές. Μόνο έτσι μπορεί να διασφαλιστεί η κοινωνική δικαιοσύνη και η περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Η προώθηση της έμφυλης ισότητας στην κλιματική πολιτική δεν είναι απλά θέμα δικαιοσύνης, αλλά και αποτελεσματικότητας. Η ενδυνάμωση των γυναικών και η παροχή ισότιμων ευκαιριών σε όλους τους πολίτες βελτιώνει τη συνολική απόκριση της κοινωνίας στις περιβαλλοντικές κρίσεις. Μόνο μέσω της συντονισμένης δράσης και της συνεργασίας μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι οι κλιματικές πολιτικές θα συμβάλουν στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην προστασία του πλανήτη για τις μελλοντικές γενιές.

Κεφάλαιο 13: Ευρωπαϊκή Πραγματικότητα: Έμφυλη Ισότητα και Κλιματική Κρίση

Η κλιματική κρίση αλλάζει τις ζωές όλων μας, ανεξαιρέτως. Στον πυρήνα αυτής της παγκόσμιας πρόκλησης βρίσκεται μία εξαιρετικά σύνθετη αλληλεπίδραση διαρθρωτικών ανισοτήτων που επηρεάζει την αντοχή και την ανθεκτικότητα των φύλων¹¹⁵ απέναντι στις εκτεταμένες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έμφυλες ανισότητες απαντώνται σε τομείς όπως η πρόσβαση σε πόρους, πληροφορίες και χρηματοδότηση αναδεικνύοντας την επείγουσα ανάγκη για την υιοθέτηση πολιτικών για το κλίμα, που όχι μόνο δεν αγνοούν την έμφυλη διάσταση, αλλά που ενσωματώνουν ενεργά στρατηγικές για την ενίσχυση της ισότητας των φύλων, εξασφαλίζοντας ότι οι γυναίκες διαθέτουν ίση πρόσβαση και συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, στη διαχείριση των πόρων και στα οφέλη που προκύπτουν από τις κλιματικές δράσεις και πρωτοβουλίες. Χωρίς ευαίσθητες προς το φύλο πολιτικές υπάρχει ο κίνδυνος όξυνσης υφιστάμενων ανισοτήτων, καθώς οι γυναίκες θα αδυνατούν να επωφεληθούν ισότιμα από τις προτάσεις και τις δράσεις που αφορούν το κλίμα.

Πριν από το 1970 δεν υφίσταται ορισμένη διασύνδεση μεταξύ φύλου και περιβάλλοντος στη διεθνή κοινότητα. Οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά σε περιβαλλοντικά ζητήματα μέσω κοινοτικών και τοπικών δράσεων, αλλά αυτή η εμπλοκή δεν αναγνωρίζεται στα επίσημα πολιτικά έγγραφα ή τις συζητήσεις. Ιδιαίτερη πρόοδος σημειώνεται κατά την Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις Γυναίκες στο Πεκίνο το 1995, όπου γίνονται σαφείς αναφορές στην ανάγκη σχεδιασμού περιβαλλοντικών προγραμμάτων με επίκεντρο το φύλο, ώστε να αυξηθεί η πρόσβαση και ο έλεγχος των γυναικών σε πόρους, καθώς και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών¹¹⁶. Παράλληλα, εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια της οριζόντιας ενσωμάτωσης της έμφυλης διάστασης στο σύνολο των πολιτικών (gendermainstreaming) ως παγκόσμια στρατηγική και εργαλείο για την προώθηση της ισότητας

115. Σύμφωνα με το άρθρο 3 (γ) της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (2011), ως «φύλο» νοούνται οι κοινωνικά δημιουργημένοι ρόλοι, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλα για τους άνδρες και τις γυναίκες. Βλ. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. (2011). Ανακτήθηκε από: <https://rm.coe.int/1680462536>

116. Το περιβάλλον χαρακτηρίστηκε ως ένας από τους 12 κρίσιμους τομείς για τις γυναίκες. Ο τομέας Κ της Πλατφόρμας Δράσης του Πεκίνου (BPfA), σχετικά με τις γυναίκες και το περιβάλλον, υποστήριξε ότι "οι γυναίκες πρέπει να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο στην ανάπτυξη βιώσιμων και οικολογικά ορθών προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής, καθώς και προσεγγίσεων για τη διαχείριση των φυσικών πόρων". Βλ. Beijing Declaration and Platform for Action. (1995). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

των φύλων. Σε ανακοίνωσή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μόλις ένα χρόνο αργότερα, κάνει λόγο για μια «διπλή προσέγγιση» για την επίτευξη της ισότητας των φύλων, η οποία «...δεν περιλαμβάνει τον περιορισμό των προσπαθειών για την προώθηση της ισότητας στην εφαρμογή ειδικών μέτρων υπέρ των γυναικών, αλλά την κινητοποίηση όλων των γενικών πολιτικών και δράσεων ειδικά για την επίτευξη της ισότητας»¹¹⁷. Τον Ιούλιο του 1997, το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών (ECOSOC) όρισε την έννοια του *gendermainstreaming* περαιτέρω ως «...μια στρατηγική για να γίνουν οι ανησυχίες και οι εμπειρίες των γυναικών καθώς και των ανδρών αναπόσπαστο μέρος του σχεδιασμού, της εφαρμογής, της παρακολούθησης και της αξιολόγησης των πολιτικών και των προγραμμάτων σε όλους τους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς, έτσι ώστε οι γυναίκες και οι άνδρες να επωφελούνται εξίσου και να μην διαιωνίζεται η ανισότητα»¹¹⁸.

Η ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις πολιτικές αποτελεί σήμερα κύριο εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα στάδια που περιλαμβάνει είναι τα ακόλουθα:

- Εντοπισμός των κενών στην ισότητα μέσω της χρήσης δεδομένων κατανεμημένων ανά φύλο (**sex-disaggregated/genderdata**).
- Ανάπτυξη στρατηγικών και πολιτικών για την κάλυψη αυτών των κενών (**gender-responsive**).
- Αφιέρωση χρηματοδότησης και εμπειρογνωμοσύνης για την υλοποίηση τέτοιων στρατηγικών (**genderbudgeting**).
- Εντατική παρακολούθηση των αποτελεσμάτων και καταλογιστική ευθύνη των ατόμων και των ιδρυμάτων για τα αποτελέσματα που προάγουν την ισότητα των φύλων (**genderimpactassessment**).

Είναι κρίσιμο, λοιπόν, να εντοπίσουμε με ποιο τρόπο και σε τι βαθμό η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετεί μία οριζόντια, ολιστική προσέγγιση στις περιβαλλοντικές της πολιτικές, διαφυλάσσοντας μία δίκαιη πράσινη μετάβαση. Η ετήσια Έκθεση Ισότητας από το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την

117. Commission of the European Communities.(1996). Communication from the Commission: Incorporating Equal Opportunities for Women and Men into All Community Policies and Activities.COM(96)67 final of 21.02.1996. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0067:FIN:EN:PDF>

118. ECOSOC. AC. (1997),2. Concepts and Principles. A/52/3. Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>

Ισότητα των Φύλων¹¹⁹ στοχεύει ακριβώς στη συλλογή **δεδομένων κατανεμημένων ανά φύλο** και λειτουργεί ως δείκτης προόδου σε ποικίλους τομείς. Η έκθεση του 2023 για τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων¹²⁰ καταδεικνύει την έμφυλη διάσταση της πράσινης μετάβασης, με τις γυναίκες να δείχνουν μεγαλύτερη προθυμία από τους άνδρες στην υιοθέτηση οικολογικά υπεύθυνων συμπεριφορών. Ενδεικτικά, το 31% των γυναικών έναντι 23% των ανδρών αποφεύγουν τακτικά τα προϊόντα ζωικής προέλευσης, ενώ το 49% των γυναικών και το 42% των ανδρών αποφεύγουν τα πλαστικά ή/και τα τα μίας χρήσης προϊόντα. Αυτή η τάση επεκτείνεται, σε μικρότερο βαθμό, και στις μεταφορές, με τις γυναίκες να προτιμούν συχνότερα μέσα μεταφοράς με χαμηλές εκπομπές άνθρακα. Παρά τον ισχυρό τους ρόλο στην προώθηση της περιβαλλοντικής αλλαγής, οι γυναίκες παραμένουν υποεκπροσωπούμενες στις βιομηχανίες ενέργειας και μεταφορών, καθώς και σε ρόλους λήψης αποφάσεων. Στον ενεργειακό τομέα της ΕΕ, το 24% του εργατικού δυναμικού αποτελείται από γυναίκες και στον τομέα των μεταφορών το 22%, ενώ μόνο το 30% των μελών σε κοινοβουλευτικές επιτροπές που ασχολούνται με θέματα περιβάλλοντος και κλιματικής αλλαγής είναι γυναίκες. Τέλος, οι γυναίκες κατέχουν το 44% των ανώτερων διοικητικών θέσεων σε εθνικά υπουργεία που ασχολούνται ειδικά με θέματα περιβάλλοντος και κλιματικής αλλαγής.

Αναφορικά με την **υιοθέτηση πολιτικών** από την Ευρωπαϊκή Ένωση ορόσημο αποτελεί η Συμφωνία του Παρισιού που επικυρώθηκε από την ΕΕ το 2016, σύμφωνα με την οποία «τα μέρη αναγνωρίζουν ότι οι δράσεις προσαρμογής θα πρέπει να ακολουθούν μια προσέγγιση ανά χώρα, ευαισθητοποιημένη ως προς τη διάσταση του φύλου»¹²¹. Περαιτέρω, η στρατηγική της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή που εγκρίθηκε από το Ευρωκοινοβούλιο το 2020 επιμένει σε «μια προοπτική για το φύλο που θα λαμβάνει πλήρως υπόψη την ευάλωτη θέση των γυναικών και των κοριτσιών και θα προάγει επίσης την ισότιμη συμμετοχή των φύλων», καθώς και τονίζει την ανάγκη για μία **ευαισθητοποιημένη προς το φύλο χρηματοδότηση**¹²². Σε επίπεδο εξωτερικής

119. European Institute for Gender Equality (EIGE). Ανακτήθηκε από: <https://eige.europa.eu/>

120. EIGE. (2023). *Gender Equality Index 2023: Towards a green transition in transport and energy*. Thematic focus: European Green Deal. Ανακτήθηκε από: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2023-towards-green-transition-transport-and-energy?language_content_entity=en

121. Σύμφωνα με το Άρθρο 7 παρ. 5 της Συμφωνίας. Βλ. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2016). Συμφωνία του Παρισιού. ΕΕ L 282 της 19.10.2016, σελ. 4–18. Ανακτήθηκε από: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019(01))

122. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2020 σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. (2020/2532(RSP)). Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0382_EL.html

δράσης, η ΕΕ μέσω του Σχεδίου Δράσης για το Φύλο (GenderActionPlanIII 2020-2025¹²³) τονίζει την επιτακτική ανάγκη γυναικείας συμμετοχής και ηγεσίας. Παράλληλα, αντιμετωπίζει τις γυναίκες όχι μόνο ως μία ενιαία κατηγορία με κοινές ανάγκες, αλλά λαμβάνοντας υπόψη τις εν δυνάμει πολλαπλές διακρίσεις (για παράδειγμα γυναίκες με αναπηρία, μετανάστριες).

Στον αντίποδα των ως άνω παραδειγμάτων βρίσκεται – παραδόξως– η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η οποία αποτελεί κεντρικό κείμενο για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αν και η συμφωνία επιδιώκει την κοινωνική δικαιοσύνη και επιχειρεί να υποστηρίξει ανθρώπους που επηρεάζονται άμεσα από την οικολογική μετάβαση –υιοθετώντας τη φιλοσοφία «να μη μείνει κανείς πίσω»¹²⁴– η απουσία ενός στοχευμένου πλαισίου που να συμπεριλαμβάνει την έμφυλη προοπτική, ενδέχεται να περιορίσει την ικανότητα των γυναικών να ανταποκριθούν και να επωφεληθούν ισομερώς από αυτές τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες προσαρμογής. Η έλλειψη ενός ξεκάθਾਰου, ευαίσθητου προς το φύλο πλαισίου, θέτει τον κίνδυνο να μην ληφθούν υπόψη οι διακριτές ανάγκες των γυναικών, καθιστώντας τις προσπάθειες για δίκαιη μετάβαση ενδεχομένως ανεπαρκείς. Οι πράσινες θέσεις εργασίας συχνά απαιτούν δεξιότητες και προσόντα σε τομείς όπου οι γυναίκες παραδοσιακά υποεκπροσωπούνται, όπως οι επιστήμες, η τεχνολογία, η μηχανική και τα μαθηματικά (STEM). Η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες στην εκπαίδευση και την κατάρτιση είναι ζωτικής σημασίας για την πλήρη συμμετοχή τους στην αναδυόμενη πράσινη οικονομία. Έτσι, ενώ η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου έχει μετασχηματιστικές δυνατότητες, συχνά δεν εφαρμόζεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Εμπόδια, όπως η έλλειψη πολιτικής βούλησης, οι θεσμικές προκαταλήψεις και η απουσία εμπειρογνομosύνης σε θέματα φύλου, εμποδίζουν την πρόοδο.

Σε εθνικό επίπεδο, ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν υιοθετήσει καινοτόμες πρακτικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων και την ενσωμάτωσή της στις κλιματικές πολιτικές. Η συνεργασία των Βορείων χωρών στα πλαίσια του Συμβουλίου Υπουργών της Βόρειας Ευρώπης επικεντρώνεται στην ένταξη της ισότητας των φύλων στην κλιματική δράση¹²⁵. Πρόκειται για μία

123. European Commission. Joint Communication to the European Parliament and the Council. EU Gender Action Plan (Gap) III. Brussels, 25.11.2020. JOIN(2020). 17 final. Ανακτήθηκε από: https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2021-01/join-2020-17-final_en.pdf

124. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. (2019). COM/2019/640 final. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52019DC0640>

125. Nordic Council of Ministers. (2022). *A Green and Equal Nordic Region*. Ανακτήθηκε από: <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1644700/FULLTEXT02.pdf>

εκτεταμένη συνεργασία μεταξύ των κρατών της Βορείου Ευρώπης που στοχεύει σε μία δομημένη προσέγγιση σε οριζόντιο και κάθετο άξονα, στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση και το χώρο εργασίας, καθώς και στη **συλλογή δεδομένων** με έμφαση στις διαφορετικές συνήθειες που αναπτύσσουν δύο φύλα. Ένα ακόμα παράδειγμα είναι αυτό της Ισπανίας, όπου το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή¹²⁶ αναπτύσσει ένα σύστημα διαφανούς **παρακολούθησης και αξιολόγησης** με το σχεδιασμό συγκεκριμένων δεικτών προσαρμογής και ενσωμάτωσης της έμφυλης διάστασης. Συγκεκριμένα, προβλέπει ειδικούς δείκτες για την κατανόηση των έμφυλων ανισοτήτων, την ευπάθεια και τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε κάθε φύλο και προτείνει συγκεκριμένες δράσεις για την εξάλειψη των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην πλήρη, ισότιμη και ουσιαστική συμμετοχή σε στρατηγικές προσαρμογής.

Σε τοπικό επίπεδο, το Συμβούλιο Ευρωπαϊκών Δήμων και Περιφερειών¹²⁷, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εκπόνησε την Ευρωπαϊκή Χάρτα για την Ισότητα των γυναικών και των ανδρών στην τοπική ζωή¹²⁸, η οποία και τροποποιήθηκε εκ νέου το 2022. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για δράση ενάντια στην κλιματική κρίση, η Χάρτα καταδεικνύει ότι η προώθηση της ισότητας των φύλων είναι θεμελιώδης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα, τα άρθρα 24, 25, 26 και 28 επισημαίνουν τη σημασία της ενσωμάτωσης της προοπτικής του φύλου στον χωροταξικό σχεδιασμό, τις μεταφορές, τις πολιτικές για το περιβάλλον και τις στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης. Η Χάρτα λειτουργεί ως ένα σαφές πλαίσιο δράσης που ενθαρρύνει, χωρίς να δεσμεύει νομικά, τις υπογράφουσες Αρχές να αναπτύξουν σχέδια δράσεις για την ισότητα των φύλων, προσφέροντας συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές και δημιουργώντας μία δεξαμενή καλών πρακτικών. Μέχρι τον Ιανουάριο του 2023, 157 Δήμοι και Περιφέρειες της Ελλάδας έχουν υπογράψει τη

126. Ministry for the Ecological Transition and the Demographic Challenge. (2020). *Spain: National Climate Change Adaptation Plan 2021-2030*. Ανακτήθηκε από: https://www.miteco.gob.es/content/dam/mitco/es/cambio-climatico/temas/impactos-vulnerabilidad-y-adaptacion/pnacc-2021-2030-en_tcm30-530300.pdf

127. Ιδρυθέν το 1951 στη Γενεύη της Ελβετίας. Συμμετέχουν Δήμοι και Περιφέρειες από 41 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βλ. Council of European Municipalities and Regions. Ανακτήθηκε από: <https://www.ccre.org>

128. CEMR. (2006). *European Charter of Equality of women and men in local life*. Ανακτήθηκε από: https://www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf

Χάρτα¹²⁹. Δυστυχώς σε αρκετές περιπτώσεις, εξαιτίας απουσίας θεσμικής μνήμης, οι Αρχές αγνοούν τη συμμετοχή τους στις δεσμεύσεις της Χάρτας ή αδρανούν στη σύσταση οργάνων και ειδικών ισότητας¹³⁰. Σε συνδυασμό με την ελλιπή ενημέρωση, αναφορικά με το μετριασμό της κλιματικής κρίσης, τα υφιστάμενα Σχέδια Δράσης κρίνονται το λιγότερο ανεπαρκή.

Προκειμένου να οδηγηθούμε προς τον σχεδιασμό και την εφαρμογή περιβαλλοντικών και συμπεριληπτικών πολιτικών κρίνεται αναγκαία η αναγνώριση των γυναικών όχι μόνο ως θύματα της κλιματικής κρίσης, αλλά και ως παράγοντες αλλαγής που μπορούν να προσφέρουν μοναδικές προοπτικές και λύσεις. Χώρες με περισσότερες γυναίκες στο κοινοβούλιο είναι πιο πιθανό να επικυρώσουν διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες¹³¹. Μελέτες δείχνουν επίσης ότι η εκπροσώπηση των γυναικών στα όργανα λήψης αποφάσεων οδηγεί στην υιοθέτηση αυστηρότερων πολιτικών για το κλίμα, με αποτέλεσμα χαμηλότερες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα¹³². Παράλληλα, κατά τις διεθνείς κλιματικές διαπραγματεύσεις, υποστηρίζουν μία ολιστική προσέγγιση, όπου τα ζητήματα φυλής, οικονομικής ανισότητας και φύλου είναι αλληλένδετα με τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Οι γυναίκες έχουν πράγματι βρεθεί στην πρώτη γραμμή των κινημάτων για τη δικαιοσύνη στο κλίμα σε όλο τον κόσμο, διαδραματίζοντας καίριους ρόλους στην υπεράσπιση της προστασίας του περιβάλλοντος και την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών. Συνεπώς, η συμμετοχή τους κρίνεται κρίσιμη σε όλα τα επίπεδα της δράσης κατά της κλιματικής αλλαγής, από τοπικές έως παγκόσμιες πρωτοβουλίες.

Κατόπιν εξέτασης της Ευρωπαϊκής πραγματικότητας συνοψίζονται οι εξής συστάσεις για μια ισότιμη ως προς τα φύλα κλιματική μετάβαση:

129. Η λίστα με τους Δήμους και τις Περιφέρειες που έχουν υπογράψει τη Χάρτα μπορεί να ανακτηθεί εδώ: CEMR.(2022). *European Charter for Equality of Women and Men in Local Life. List of signatories – updated January 2023*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ccre.org/bibliotheques/getFile/666986d5231dc43ac7f185ab1149ac975efc2c9c>

130. Η Εφαρμογή των Πολιτικών Ισότητας στους Δήμους και στις Περιφέρειες (Ετήσια Έκθεση 2022). Βλ. Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. *Η Εφαρμογή των Πολιτικών Ισότητας των Φύλων στους Δήμους και τις Περιφέρειες*. Ετήσια Έκθεσή 2022. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2023/10/Etisias-Ekthesi-2022-Dimoi-kia-Perifereies.pdf>

131. Norgaard. K. & York. R. (2005). Gender Equality and State Environmentalism. *Gender & Society*. Vol. 19. Is. 4,σελ. 506-522. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/0891243204273612>

132. Mavisakalyan. A. & Tarverdi. Y. (2019). Gender and climate change: Do female parliamentarians make difference? *European Journal of Political Economy*. Vol. 56, σελ. 151-164. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.001>

Ένταξη της διάστασης του φύλου στις πολιτικές για το κλίμα σε όλα τα στάδια ανάπτυξης της πολιτικής, διασφαλίζοντας ότι οι εκτιμήσεις των επιπτώσεων του φύλου θα ληφθούν υπόψη με την εγκαθίδρυση μετρήσιμων φυλοευαίσθητων δεικτών.

Ενίσχυση της κατάρτισης του προϋπολογισμού με γνώμονα το φύλο με την πρόβλεψη ειδικής χρηματοδότησης στο πλαίσιο των προϋπολογισμών, διασφαλίζοντας ότι οι οικονομικοί πόροι προωθούν τόσο τη δράση για το κλίμα όσο και την ισότητα των φύλων.

Προώθηση της λήψης αποφάσεων χωρίς αποκλεισμούς με την εξασφάλιση ίσης εκπροσώπησης των γυναικών στα φόρουμ λήψης αποφάσεων για το κλίμα σε όλα τα θεσμικά επίπεδα.

Αντιμετώπιση των πολλαπλών ανισοτήτων με την υιοθέτηση ενός διατομεακού φακού στις πολιτικές για το κλίμα για την αντιμετώπιση των αυξημένων τρωτών σημείων που αντιμετωπίζουν οι περιθωριοποιημένες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής.

Προώθηση της ισότητας των φύλων στις πράσινες θέσεις εργασίας με την υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών στην πράσινη οικονομία μέσω στοχευμένης κατάρτισης, εκπαίδευσης και ευκαιριών απασχόλησης, αντιμετωπίζοντας τα εμπόδια εισόδου σε τομείς κρίσιμης σημασίας για τη δράση για το κλίμα.

Η ισότητα των φύλων δεν συνεπάγεται την εξομοίωση ανδρών και γυναικών, αλλά υποδηλώνει την ίση μεταχείριση και πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες σε νομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε έναν κόσμο που η κλιματική κρίση απαιτεί άμεσες λύσεις, η ισότητα των φύλων αποτελεί θεμελιώδη αναγκαιότητα για μια δίκαιη και βιώσιμη μετάβαση. Μόνο μέσω της πραγματικής αναγνώρισης και ενσωμάτωσης της ισότητας των φύλων στις πολιτικές και δράσεις μας, μπορούμε να καταστρώσουμε ένα πλαίσιο που να ανταποκρίνεται δυναμικά στις αλληλένδετες προκλήσεις της εποχής μας.

Κεφάλαιο 14: Συμπεράσματα-Επίλογος

Η εξετάση επιμέρους ζητημάτων που επηρεάζονται από την κλιματική κρίση ανέδειξε την έμφυλη διάστασή τους. Καθίσταται σαφές ότι οι γυναίκες επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό στον κοινωνικό, οικονομικό και τον περιβαλλοντικό τομέα από την Κλιματική Αλλαγή, η οποία εντείνει υπάρχουσες ανισότητες. Ωστόσο, αν και η συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων κρίνεται απαραίτητη, δεδομένης και της ευαλωτότητάς τους στο φαινόμενο, στην πράξη αποδεικνύεται περιορισμένη, όπως και γενικότερα στην αντιπροσώπευση. Η πραγματικότητα είναι άκρως αποθαρρυντική, καθώς η απουσία τους δυσχεραίνει τον σχεδιασμό και την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών με βάση τις δικές τους προτεραιότητες, με συνέπεια να καλούνται να εφαρμόσουν πολιτικές που διαμορφώθηκαν από ανδροκεντρική σκοπιά.

Ειδικότερα, στον τομέα της υγείας διαπιστώνεται ότι η ευαλωτότητα σε ασθένειες μεγεθύνεται, με την άνοδο της μέσης θερμοκρασίας να ευνοεί την μετάδοση μολυσματικών ασθενειών, ενώ οι υφιστάμενες ανισότητες διευρύνονται. Ο κίνδυνος για την υγεία μεγεθύνεται, με τις φυσικές καταστροφές να απειλούν την επισιτιστική ασφάλεια και να προκαλούν ψυχολογικές διαταραχές, αυξάνοντας το άγχος και την πίεση για το μέλλον. Για τους λόγους αυτούς, αποτελεί αδήριτη ανάγκη ένα συμπεριληπτικό νομοθετικό πλαίσιο και πολιτικές που θα αυξάνουν την ανθεκτικότητα των γυναικών στις νέες κλιματικές συνθήκες, καθώς και δημόσιες επενδύσεις που θα καθιστούν προσβάσιμη την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη χωρίς αποκλεισμούς.

Η έρευνα του LeanIn για τις φυσικές καταστροφές στη Θεσσαλία και τον Έβρο που επισυνάπτεται στην παρούσα έκθεση καταδεικνύει τον αντίκτυπο των πλημμυρών και των πυρκαγιών στις γυναίκες με σημαντικότερες την απώλεια εργασίας, στέγης και οικονομικής σταθερότητας. Επιπλέον, οι επιπτώσεις στην υγεία δεν περιορίζονται μόνο στη σωματική αλλά επεκτείνονται και στην ψυχική υγεία. Παρόλα αυτά, η έρευνα δείχνει ότι οι γυναίκες που είχαν προετοιμαστεί για μια φυσική καταστροφή, μπόρεσαν να ανταποκριθούν καλύτερα μειώνοντας σημαντικά τις επιπτώσεις. Ακόμα, αποβλέπουν στη δομημένη υποστήριξη από κρατικούς, μη κρατικούς φορείς, με έμφαση στην ενημέρωση και στη στήριξη για να υπάρξει η μέγιστη δυνατή αποκατάσταση της καθημερινότητάς τους.

Αναφορικά με την εργασία,είναι φανερός ο αντίκτυπος στον τουρισμό, στα παράκτια επαγγέλματα και στον πρωτογενή τομέα που δυσχεραίνει περισσότερο την ήδη περιορισμένη πρόσβαση των γυναικών στους φυσικούς πόρους, με συνέπεια και σε αυτόν τον τομέα να οξύνονται οι υφιστάμενες ανισότητες. Μάλιστα, καθίσταται πιθανότερο το ενδεχόμενοαποχώρησης των γυναικών από το καθεστώς πλήρους απασχόλησης και πρόωρης διακοπής της εκπαίδευσης.Κατά συνέπεια, θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότηταγια τις γυναίκες τα πράσινα επαγγέλματα,μία από τις ευκαιρίες που δημιουργεί ηκλιματική μετάβαση, καθώς καιη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη προστασία των πληττόμενων επαγγελματιών.

Στον ενεργειακό τομέα, εντοπίστηκαν ελάχιστες έμφυλες προβλέψεις στις ενεργειακές πολιτικές, γεγονός που αναδεικνύει την αναγκαιότητα συμμετοχικών σχημάτων για την διατύπωση θέσεων και την προάσπιση αναγκών,με τις ηλικιωμένες και τις γυναίκες μονογονεϊκών γυναικών να είναι περισσότερο ευάλωτες λόγω και του χαμηλότερου εισοδήματος που καθιστά μη διαχειρίσιμο το ενεργειακό κόστος. Συνιστά επομένως εμπόδιο η άνιση πρόσβαση των γυναικών σε ενεργειακούς πόρους που καθιστά αναγκαία την οικονομική στήριξη.

Επίσης,διαπιστώθηκε ότι η κλιματική αλλαγή πολλαπλασιάζει τους κινδύνους και βεβαίως εντείνει περισσότερο τις ανισότητες, ειδικά για τις γυναίκες και τα κορίτσια που φροντίζουν ευάλωτα άτομα στις χώρες του Νότουαλλά και της ΕΕ και βρίσκονται εκτεθειμένες στις φυσικές καταστροφές. Η κατάσταση επιδεινώνεται από την περιορισμένη πρόσβαση στην υγεία, μολονότι η μακροχρόνια φροντίδα αποτελεί δικαίωμα πολιτών στην ΕΕ. Η αξιοποίηση της τοπικής γνώσηςκαι πρακτικών είναι αποφασιστική για την ισότιμη ένταξη και συμμετοχή των γυναικών και των ευάλωτων ατόμων,καθώς και στην πρόληψη και διαχείριση φυσικών καταστροφών.

Σχετικά με την επίδραση της κλιματικής κρίσης στη μετανάστευση, είναι σαφέςότι οι ευάλωτες ομάδες πλήττονται δυσανάλογα, μετον υψηλότερο ρυθμό αύξησης των εκτοπισθέντων να οφείλεται στις φυσικές καταστροφές και στον περιορισμό των φυσικών πόρων. Οι πολλές υποκατηγορίες της μετανάστευσης που προκαλείται από την περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι η αιτία του ευρύ ορισμού της, με την έλλειψη νομικής αναγνώρισης να δυσχεραίνει τη διαχείρισή της. Παρά την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η έμφυλη διάσταση δεν συνεκτιμάται στις πολιτικές διαχείρισης της κλιματικής μετανάστευσης,καθιστώντας επιβεβλημένη τη διατομεακή προσέγγιση με συμμετοχή και των γυναικών στη λήψη αποφάσεων.

Στο ζήτημα της έμφυλης βίας, η Κλιματική Αλλαγή αυξάνει την έκθεση των γυναικών καθώς είναι καταγεγραμμένη η αύξηση των περιστατικών βίας κατά των γυναικών σε περιόδους φυσικών καταστροφών, ενώ και οι περιβαλλοντικές ακτιβίστριες βρίσκονται σε κίνδυνο κατά την προσπάθεια προστασίας των φυσικών πόρων. Παρόλα αυτά, διεθνή κείμενα, όπως η Συμφωνία των Παρισίων, αναφέρονται στην ισότητα των φύλων, χωρίς όμως να κάνουν πρόβλεψη για την έμφυλη βία.

Οποιαδήποτε απόπειρα αντιμετώπισης θα πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα ευαισθητοποίησης των γυναικών για την Κλιματική Κρίση και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, αλλά και την απόκτηση δεξιοτήτων που θα συμβάλλουν στην ισότιμη εκπροσώπηση των γυναικών και στη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων.

Οι ευκαιρίες που δημιουργεί η κλιματική κρίση για τις γυναίκες εξαρτώνται από την δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος, καθώς τα έμφυλα στερεότυπα εντείνουν τις ανισότητες, με αποτέλεσμα οιοργανωμένες προσπάθειες προώθησης της κλιματικής δικαιοσύνης να συνιστούν επιβεβλημένη ανάγκη.

Επιπλέον, η υποεκπροσώπηση και περιορισμένη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην καταπολέμηση της Κλιματικής Κρίσης και των φυσικών καταστροφών, καθώς η μη συμπερίληψή τους οδηγεί σε στρεβλώσεις και ανεπαρκή μέτρα. Απαιτούνται επομένως μέτρα που θα αποβλέπουν στην ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης στις πολιτικές αντιμετώπισης για όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια χωρίς διακρίσεις, ώστε να μετέχουν στη διαμόρφωσή τους και μάλιστα από θέσεις ευθύνης. Η ΕΕ επιβάλλεται να υλοποιήσει διατομεακές προσεγγίσεις για να υπάρξει οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών και ευρύτερη ενίσχυση των δικαιωμάτων τους, καθώς και αύξηση της εκπροσώπησης τους στην πολιτική σκηνή.

Ακόμα, διαπιστώθηκε η συμβολή του φεμινιστικού κινήματος στην εξάλειψη των έμφυλων στερεοτύπων με την ενδυνάμωση των γυναικών, που τις καθιστά ικανές στη διαχείριση και αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Σε κάθε περίπτωση, η επίτευξη της κοινωνικής δικαιοσύνης εξαρτάται από τον συντονισμό και κυρίως τη συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων φορέων, κρατικών επιστημονικών και ασφαλώς της Κοινωνίας των Πολιτών, ώστε να προαχθεί η ισότιμη και εποικοδομητική συμμετοχή των γυναικών.

Επιπροσθέτως,σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρά την εκτεφρασμένη βούληση να τεθεί το φύλο στο επίκεντρο διαμόρφωσης πολιτικών και τις σχετικές προβλέψεις σε διεθνείς περιβαλλοντικές συμβάσεις, δεν υπάρχει στοχευμένη προώθηση της έμφυλης ισότητας στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Παρόλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις καινοτόμων πρακτικών που δείχνουν τις δυνατότητες των διακρατικών δράσεων ελέγχου εφαρμογής αλλά και σε τοπικό επίπεδο, παρότι τα υφιστάμενα σχέδια δράσης σε επίπεδο δήμων κρίνονται σε πολλές περιπτώσεις ανεπαρκή. Σε γενικό πλαίσιο, εκτιμάται ότι οι γυναίκες είναι παράγοντας αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης, συμβάλλοντας αποτελεσματικά στην καταπολέμηση των ανισοτήτων και στην προώθηση της ισότιμης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.

Κλείνοντας,η παρούσα έκθεση, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα που προηγήθηκαν καταλήγει στις ακόλουθες προτάσεις.Απαιτείται ισχυροποίηση της νομοθεσίας με έμφυλη προσέγγιση στα ζητήματα που εξετάστηκαν και δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για τη συμμετοχή των γυναικών στη λήψη αποφάσεων, με ταυτόχρονη ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους. Η κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει οικονομοτεχνική συνδρομή για την ενίσχυση της οικονομικής ανεξαρτησίας και απόκτηση δεξιοτήτων, καθώς επίσης και ψυχολογική στήριξη, ειδικά στις περιπτώσεις των φυσικών καταστροφών, ώστε να μπορέσουν οι γυναίκες να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις που ανακύπτουν από την κλιματική κρίση. Οι πολιτικές αυτές, για να είναι συμπεριληπτικές, θα πρέπει να συνδιαμορφώνονται από τα δύο φύλα, έτσι ώστε οι γυναίκες να αποτυπώνουν τις δικές τους ανάγκες, με στόχο να μην μένει κανένας πίσω.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αnon. (2023, 8 Δεκεμβρίου). *Πυρκαγιές / Οι καμένες εκτάσεις στην Ελλάδα το 2023 παρουσίασαν αύξηση κατά +270%. Εφημερίδα Αυγή*. https://www.avgi.gr/koinonia/470531_oi-kamenes-ektaseis-stin-ellada-2023-paroysiasan-ayxisi-kata-270

UNHCR. The UN Refugee Agency. (2023, 4 Δεκεμβρίου). *COP28: η Ύπατη Αρμοστεία καλεί σε επείγουσα παγκόσμια δράση, τονίζοντας τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην κρίση εκτοπισμού*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/55951-unhcr-calls-urgent-global-action-cop28-highlighting-climate-change-s-impact.html>

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, Μια Ένωση ισότητας-Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025.COM(2020).Βρυξέλλες. 5.3.2020. σελ. 16. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152>

Βικιπαίδεια. (n.d.) *Ακραίο καιρικό φαινόμενο*. Ανακτήθηκε από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%BF_%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CF%86%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF

Διανέοσις. (2022). *Κλιματική Αλλαγή στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε από: https://www.dianeosis.org/research/climate_change/

ΕπαΔαΠ. (n.d.). *Χαρτογραφικά Δεδομένα Πυρκαγιών*. Ανακτήθηκε από: <http://fmrsvm.for.auth.gr/>

Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2016). Συμφωνία του Παρισιού. EE L 282 της 19.10.2016, σελ. 4–18. Ανακτήθηκε από: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:22016A1019(01))

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. COM/2019/640 final. Ανακτήθηκε από:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52019DC0640>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2020 σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. (2020/2532(RSP)). Ανακτήθηκε από:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0382_EL.html

Ηλεκτρονικές Πηγές

Καρύδα. Μ. (2024). *Μάτι 23 Ιουλίου 2018*. Αθήνα: εκδ. Παπαδόπουλος.

Κατσιβαρδάκου. Θ. (2018). *Η διαδρομή για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης*. Ομιλία στο πλαίσιο της Ημερίδας: Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης από τη θεωρία στην πράξη. Γενική Γραμματεία για την Ισότητα των Φύλων, σελ. 1-87. Ανακτήθηκε από:
<https://socialpolicy.gr/2018/10/η-διαδρομή-για-τη-σύμβαση-της-κωνσταντ.html>

ΚΕΘΙ. (2017). Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών. Ανακτήθηκε από:
https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2018/04/CEDAW_Web_Spreads-1.pdf

Μαμάρα. Α. (nd.). *Αποτίμηση των θερμοκρασιών του 2023 στην Ελλάδα*. Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία. Ανακτήθηκε από:
http://www.emy.gr/emv/el/climatology/apotimisi_thermokrasion

Μαρτίνη. Ι. (2021, 11 Αυγούστου). Κλιματική μετανάστευση: Η μεγάλη απειλή που φέρνει η κλιματική κρίση. *Rosa*. Ανακτήθηκε από: <https://www.rosa.gr/ereyna/klimatiki-metanastefsi-i-megali-apeili-pou-fernei-i-klimatiki-krisi/>

Νταλάκα. Ε. (2017). Συμφιλίωση Επαγγελματικής, οικογενειακής/προσωπικής ζωής: Νομοθετικές παρεμβάσεις για τους φροντιστές/φροντίστριες (Carers) στην Ελλάδα. *Κοινωνική Πολιτική*. Τόμ. 3. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.12681/sp.10589>

Παντελίδου-Μαλούτα. Μ. (2014). *Φύλο Κοινωνία Πολιτική*. ΚΕΘΙ, σελ. 17-24. Ανακτήθηκε από:
<https://www.kethi.gr/sites/default/files/wp-content/uploads/2016/02/1.fylo-koinonia-politiki.pdf>

- Πλειώνης. Μ. (2022, 7 Αυγούστου). Κλιματική μετανάστευση: Μία ανθρωπιστική κρίση σε εξέλιξη. *Εφημερίδα Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/society/561988915/klimatiki-metanasteysi-mia-anthropistiki-krisi-se-exelixa>
- Σπαθάρη. Ε. (2023). *Ο μεσογειακός κυκλώνας DANIEL της 5ης Σεπτεμβρίου 2023 και οι συνεπακόλουθες πλημμύρες*. Αδημοσίευτη εργασία.
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. (2011). Ανακτήθηκε από: <https://rm.coe.int/1680462536>
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης). (2011), σελ. 1-35. Ανακτήθηκε από: https://isotita.gr/wp-content/uploads/2017/04/Convention_violence-against-women_2011_el_edited.pdf
- Τσάλτας. Γρ.Ι. Δημαδάμα. Ζ. etal. (2022). *Κλιματική αλλαγή και έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. Women On Top. ΕΚεΠΕΚ. SustainableWe. Α' Μέρος. Ανακτήθηκε από: https://womenontop.gr/wp-content/uploads/2022/04/Sustainability_Report_F.pdf
- Τσάλτας. Γρ.Ι. Δημαδάμα. Ζ. etal. (2023). *Κλιματική αλλαγή και έμφυλη ισότητα στη Μεσόγειο και στην Ελλάδα*. WomenOnTop. ΕΚεΠΕΚ. Sustainable We. Β' Μέρος. Ανακτήθηκε από: https://womenontop.gr/wp-content/uploads/2023/04/Sustainability_Report_B_finGR.pdf
- Τσιριγωτάκη. Ε. (2022, July 16). Έρευνα: πως η κλιματική αλλαγή αυξάνει την Έμφυλη Βία. *ERTNEWS*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/epistimi/ereyna-pos-i-klimatiki-allagi-ayxanei-tin-emfyli-via/>
- Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας. *Διεθνείς Οργανισμοί*. Ανακτήθηκε από: <https://civilprotection.gov.gr/diethnis-synergasia/diethneis-organismoι>
- Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας. Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. *Η Εφαρμογή των Πολιτικών Ισότητας των Φύλων στους Δήμους και τις*

Περιφέρειες. Ετήσια Έκθεσή 2022. Ανακτήθηκε από: <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2023/10/Etisia-Ekthesi-2022-Dimoi-kia-Perifereies.pdf>

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 15ης Ιουνίου 2023 σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ημέρα για τα θύματα της παγκόσμιας κλιματικής κρίσης (2023/2740(RSP)). Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0245_EL.html

Ξενόγλωσση

ADB. (2023, August). Women's Resilience: How Laws and Policies Promote Gender Equality in Climate Change, Environment, and Disaster Risk Management in Asia and the Pacific. No. 252. Ανακτήθηκε από: <https://dx.doi.org/10.22617/BRF230278-2>

Albuquerque. P. (2022). Met or unmet need for long term care: Formal and informal care in Southern Europe. *The Journal of the Economics of Ageing*. Vol. 23. Ανακτήθηκε από: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212828X2200041X>

Antonowicz. P. Podpora. M. & Rut. J. (2022). Digital Stereotypes in HMI—The Influence of Feature Quantity Distribution in Deep Learning Models Training. *Sensors*. Vol. 22, Is. 18. 6739. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/s22186739>

Apap. J. Harju. S.J. (2023). *The concept of 'climate refugee' Towards a possible definition*. European Parliamentary Research Service. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698753/EPRS_BRI\(2021\)698753_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698753/EPRS_BRI(2021)698753_EN.pdf)

Beijing Declaration and Platform for Action. (1995). Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

Blaique. L. Pinnington. A. et al. (2022). The influence of personal skills development and coping self-efficacy on the affective occupational commitment of women in STEM fields. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*. Vol. 42. Is. 2. Ανακτήθηκε από: <https://www.semanticscholar.org/paper/5c62b5a6f2c0f98466ae5d38cf80e5b5caca178a>

- Brown S. Budimir M. et al. (2019, October). *Gender and age inequality of disaster risk*. UNWomen&UNICEF. σελ. 1-11. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2021-11/Policy-brief-Gender-and-age-inequality-of-disaster-risk-en.pdf>
- Campos. D.G. & Scherer. R. (2023). Digital gender gaps in Students' knowledge, attitudes and skills: an integrative data analysis across 32 countries. *Education and Information Technologies*. Vol. 29. Is. 5. Ανακτήθηκε: https://www.researchgate.net/publication/375607890_Digital_gender_gaps_in_Students'_knowledge_attitudes_and_skills_an_integrative_data_analysis_across_32_Countries
- CEMR. (2006). *European Charter of Equality of women and men in local life*. Ανακτήθηκε από: https://www.ccre.org/docs/charte_egalite_en.pdf
- CEMR. (2022). *European Charter for Equality of Women and Men in Local Life. List of signatories* – updated January 2023. Ανακτήθηκε από: <https://www.ccre.org/bibliotheques/getFile/666986d5231dc43ac7f185ab1149ac975efc2c9c>
- Clancy. J. et al. (2007). Appropriate gender-analysis tools for unpacking the gender-energy-poverty nexus. *Gender & Development*. Vol. 15. Is 2, σελ. 241-257. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13552070701391102>
- Commission of the European Communities. (1996). Communication from the Commission: Incorporating Equal Opportunities for Women and Men into All Community Policies and Activities. COM(96)67 final of 21.02.1996. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0067:FIN:EN:PDF>
- CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change. Summary*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>
- CSW66. IUCN. Generation Equality. UN Women. (2022). *Tackling Violence Against Women and Girls in the Context of Climate Change, Recommendations for Action*, σελ. 1-12.

- Ανακτήθηκε από: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/03/tackling-violence-against-women-and-girls-in-the-context-of-climate-change>
- Dankelman. I. (2010). *Gender and Climate Change: An Introduction*. London-Sterling: Earthscan.
Ανακτήθηκε από: <https://www.routledge.com/Gender-and-Climate-Change-An-Introduction/Dankelman/p/book/9781844078653>
- Djoudi. H. Locatelli. B. et al. (2016). Beyond dichotomies: Gender and intersecting inequalities in climate change studies. *Ambio*. Vol. 45. Is. 3, σελ. 248-262. Ανακτήθηκε από: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-016-0825-2>
- ECOSOC. AC. (1997),2. Concepts and Principles. A/52/3. Ανακτήθηκε από: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/ECOSOCAC1997.2.PDF>
- EEA. *European Climate Risk Assessment*. EEAReport. No 1/2024. Ανακτήθηκε από: <https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment>
- EIGE. (2012). *EIGE Annual Report 2012*. Ανακτήθηκε από: https://eige.europa.eu/about/documents-registry/eige-annual-report-2012?language_content_entity=en
- EIGE. (2023). *Gender Equality Index 2023: Towards a green transition in transport and energy*. Thematic focus: European Green Deal. Ανακτήθηκε από: https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-2023-towards-green-transition-transport-and-energy?language_content_entity=en
- EIGE. *European Institute for Gender Equality*. Ανακτήθηκε από: <https://eige.europa.eu/>
- Erman, A. De Vries Robbé. S.A. et al. (2021). *Gender dimensions of disaster risk and resilience*. WorldBank. Ανακτήθηκε από: <https://wrd.unwomen.org/sites/default/files/2021-11/Gender-Dimensions-of-Disaster-Risk-and-Resilience-Existing-Evidence.pdf>
- Eurocarers. (2016, December). *Supporting informal Carers: Developing Social Rights and Seizing the opportunity to rebalance the European Union – Eurocarers’*. Contribution to the European Commission’s Consultation on a European Pillar of Social Rights.

- European Commission. Joint Communication to the European Parliament and the Council. EU Gender Action Plan (Gap) III.Brussels, 25.11.2020. JOIN(2020). 17 final. Ανακτήθηκε από: https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2021-01/join-2020-17-final_en.pdf
- European Parliament resolution of 15 February 2023 on the EU priorities for the 67th session of the UN Commission on the Status of Women. 2022/2839 (RSP). Ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0048_EN.html
- European Parliament/ FEMM Committee. (2020). *Report on the gender perspective in the COVID-19 crisis and post-crisis period.* (2020/2121(INI)).
- European Parliament-Think Tank. (2023, 5 October). *The concept of 'climate refugee': Towards a possible definition.* Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2021\)698753](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)698753)
- EU's Action Plan on Gender Equality and Women's Empowerment in External Action 2021–2025 (GAP III). Ανακτήθηκε από: <https://ecdpm.org/application/files/7116/5546/8451/EU-Gender-Action-Plan-Principles-Practice-ECDPM-Briefing-Note-139-2021.pdf>
- Fanza, J. et al. (2018, September). The Effect of Climate Change Across Food Systems: Implications for Nutrition Outcomes. *Global Food Security*. Vol. 18,σελ. 12-19.Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.06.001>
- Gaard. G. (2015). Ecofeminism and climate change. *Women's Studies International Forum*. Vol. 49, σελ. 20-33. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2015.02.004>
- GenderCC-Women for Climate Justice. Ανακτήθηκε από: <https://www.gendercc.net/who-are-we.html>
- Georgakopoulos. T. (2021). *The Consequences of climate change in Greece*. Dianeosis. Ανακτήθηκε από: <https://www.dianeosis.org/en/2021/12/the-consequences-of-climate-change-in-greece/>
- Gomar. V. (2021, September 17). *Women In Climate: An Opportunity to Bridge the Tech Gender Gap and accelerate the Green Transition*. Women's Forum for the Economy and Society.

- Ανακτήθηκε από: www.womens-forum.com/2021/09/17/women-in-climate-an-opportunity-to-bridge-the-tech-gender-gap-and-accelerate-the-green-transition/
- Gonzalez-Ramirez. A. (2018, September 19). *After Hurricane Maria, A Hidden Crisis of Violence Against Women In Puerto Rico*. Refinery29. Ανακτήθηκε από: <https://www.refinery29.com/en-us/2018/09/210051/domestic-violence-puerto-rico-hurricane-maria-effects-anniversary>
- Habtezion, S. (2017). *Gender and climate change. Overview of linkages between gender and climate change, Climate change is not gender neutral*. UNDP, σελ. 1-7. Ανακτήθηκε από: [UNDP Linkages Gender and CC Policy Brief 1-WEB.pdf](http://undp.org/publications/undp-linkages-gender-and-cc-policy-brief-1-web.pdf)
- IASC. (2015). *Guidelines for Integrating Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Action, Overview of Gender-based Violence, Defining GBV*, σελ. 1-342. Ανακτήθηκε από: https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/2015-IASC-Gender-based-Violence-Guidelines_lo-res.pdf
- Internal Displacement Organisation. (2022). *Global Report on Internal Displacement*. Ανακτήθηκε από: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2022>
- IOM. (n.d.). *Environmental Migration*. Ανακτήθηκε από: <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration>
- IOM. (n.d.). *Environmental Migration*. Ανακτήθηκε από: <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration> και
- IPCC. (2018). Gender. Forty-Seventh Session of the IPCC, Paris, France. 13 – 16 March 2018. Ανακτήθηκε από: <https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/04/130220180354-Doc.-7-Gender.pdf>
- Irish Consortium on Gender-based Violence. (2022, March). *Gender-based Violence and its Interaction with climate change. What is climate change and how does it intersect with GBV*, σελ. 1-16. Ανακτήθηκε από: <https://www.gbv.ie/wp-content/uploads/2022/03/ICGBV-Policy-Paper-Climate-Change-and-GBV.pdf>
- Kasibante. R. Rubegni. E. & Jaccheri. M.L. (2022). Designing a Digital StoryTelling platform to detect gender stereotypes. *Proceedings of the 21st Annual ACM Interaction Design and*

- Children Conference*. IDC. New York:ACM, σελ. 611-616. Ανακτήθηκε από:
<https://doi.org/10.1145/3501712.3535292>
- Kellstedt. P.M. Zahran. S. & Vedlitz. A. (2008). *Personal efficacy, the information environment, and attitudes toward global warming and climate change in the United States*. Risk Analysis. No. 28. Ανακτήθηκε από: https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_4800/kellstedt_etal_2008.pdf
- Kraler. A. Katsiaficas. C. Wagner. M. (2020). *Climate Change and Migration Legal and policy challenges and responses to environmentally induced migration*. European Parliament. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. LIBE Committee. European Union. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655591/IPOL_STU\(2020\)655591_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655591/IPOL_STU(2020)655591_EN.pdf)
- Kwauk. C.T. & Wyss. N. (2022). Gender equality and climate justice programming for youth in low- and middle-income countries: an analysis of gaps and opportunities. *Environmental Education Research*. Vol. 29. No. 11. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13504622.2022.2123894>
- Magalla, A. (September 27, 2018). *Improving Workplace Gender Equality and Equity in the UK Energy Sector*. Ανακτήθηκε από: <https://ssrn.com/abstract=3256495> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3256495>
- Martin. S. Staples, J.E. (2024). *Zika CDC Yellow Book 2024*. Ανακτήθηκε από <https://wwwnc.cdc.gov/travel/yellowbook/2024/infections-diseases/zika>
- Mavisakalyan. A. & Tarverdi. Y. (2019). Gender and climate change: Do female parliamentarians make difference? *European Journal of Political Economy*. Vol. 56. σελ. 151-164. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2018.08.001>
- Mikulewicz. M. Caretta. M et al. (2023). Intersectionality & Climate Justice: A call for synergy in climate change scholarship. *Environmental Politics*. Vol. 32. Is. 7. Ανακτήθηκε από:

<https://experts.syr.edu/en/publications/intersectionality-amp-climate-justice-a-call-for-synergy-in-clima-3>

Ministry for the Ecological Transition and the Demographic Challenge. (2020). *Spain: National Climate Change Adaptation Plan 2021-2030*. Ανακτήθηκε από: https://www.miteco.gob.es/content/dam/miteco/es/cambio-climatico/temas/impactos-vulnerabilidad-y-adaptacion/pnacc-2021-2030-en_tcm30-530300.pdf

Morrow. K. (2017). Integrating Gender Issues into the Global Climate Change Régime στο Buckingham, S. & Le Masson, V. (eds) *Understanding Climate Change through Gender Relations*. London: ed. Routledge.

Nordic Council of Ministers. (2022). *A Green and Equal Nordic Region*. Ανακτήθηκε από: <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1644700/FULLTEXT02.pdf>

Norgaard. K. & York. R. (2005). Gender Equality and State Environmentalism. *Gender & Society*. Vol. 19. Is. 4, σελ. 506-522. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/0891243204273612>

North. M. (2023). 3 ways the climate crisis is impacting jobs and workers. *World Economic Forum*. Ανακτήθηκε από: <https://www.weforum.org/agenda/2023/10/climate-crisis-impacting-jobs-workforce/>

OECD (2021). *Gender and the Environment: Building Evidence and Policies to Achieve the SDGs*, σελ. 170-185. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c7cbe91b-en/index.html?itemId=/content/component/c7cbe91b-enhttps://doi.org/10.1787/3d32ca39-en>

OECD. (2022). *Empowering Women in the Transition Towards Green Growth in Greece*. Paris: OECD Publishing, σελ. 1-88. Ανακτήθηκε από: <https://www.oecd.org/environment/empowering-women-in-the-transition-towards-green-growth-in-greece-a9eacee6-en.htm>

OECD. (2022). *Empowering Women in the Transition Towards Green Growth in Greece*. Paris: OECD Publishing, σελ. 1-88. <https://www.oecd.org/environment/empowering-women-in-the-transition-towards-green-growth-in-greece-a9eacee6-en.htm>

- OECD. (2023). *SIGI 2023 Global Report: Gender Equality in Times of Crisis, Social Institutions and Gender Index*. Paris: OECD Publishing. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.1787/4607b7c7-en>
- OHCHR. (2019). *Greece must put gender equality at the heart of economic and social recovery, say UN independent experts*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2019/04/greece-must-put-gender-equality-heart-economic-and-social-recovery-say-un>
- OHCHR. (2021). *Human Rights Climate Change and Migration in the Sahel*, σελ. 1-40. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HR-climate-change-migration-Sahel.pdf>
- Osman-Elasha. B. (2009). *Women...In The Shadow of Climate Change*. UN. Ανακτήθηκε από <https://www.un.org/en/chronicle/article/womenin-shadow-climate-change>
- Owren. C. (2021). Understanding and addressing gender-based violence as part of the climate emergency, στο UN Women Expert Group Meeting. *Achieving gender equality and the empowerment of all women and girls in the context of climate change, environmental and disaster risk reduction policies and programmes*. EGM/ENV/EP.8. Ανακτήθηκε από: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/66/EGM/Expert%20Papers/Cate%20OWREN_CSW66%20Expert%20Paper.pdf
- Pörtner. H. O. & Roberts D. C. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability Summary for Policymakers. Technical Summary and Frequently Asked Questions*. IPCC, σελ. 1-312. Ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_SummaryVolume.pdf
- Sonal. J. Sawyer. S. & Hernández. D. (2019). Energy, poverty, and health in climate change: a comprehensive review of an emerging literature. *Frontiers in public health*. Vol. 7. Is. 357, σελ. 1-19. Ανακτήθηκε από: <https://www.frontiersin.org/journals/public-health/articles/10.3389/fpubh.2019.00357/full>

- Sun. Y. Zhu. S. et al. (2024). Global supply chains amplify economic costs of future extreme heat risk. *Nature*. Vol. 627, σελ. 797–804. Ανακτήθηκε από: <https://www.nature.com/articles/s41586-024-07147-z>
- Suri. S. (2023). Ecofeminism through the lens of Vandana Shiva: seeding wave for gender equality at the heart of climate justice. *Review Journal Philosophy & Social Science*. Vol. 10. No. 3, σελ. 15-30. Ανακτήθηκε από: <https://periodicos.ufes.br/simbiotica/article/view/41072>
- UNEP. (2016). *Global Gender and Environment Outlook*. UNEnvironment, σελ. 1-231. Ανακτήθηκε από: <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210600972>
- UNFCCC. (n.d). *The Paris Agreement*. Ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- UNFCCC. Decision 23/CP.18. Promoting gender balance and improving the participation of women in UNFCCC negotiations and in the representation of Parties in bodies established pursuant to the Convention or the Kyoto Protocol. Ανακτήθηκε από: https://unfccc.int/sites/default/files/cop18_gender_balance.pdf
- UNHCR. (2022, November). *Gender, Displacement and Climate Change*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5f21565b4.pdf>
- UNODC. (2021). *Killings of women and girls by their intimate partner or other family members. Global estimates 2020*, σελ. 1-34. Ανακτήθηκε από: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/UN_BriefFem_251121.pdf
- WHO, on behalf of the United Nations Inter-Agency Working Group on Violence Against Women Estimation and Data (VAW-IAWGED). (2018). *Violence against women prevalence estimates. Global and Regional Prevalence Estimates of Lifetime Non-Partner Sexual Violence*. Geneva: World Health Organization, σελ. 1-87. Ανακτήθηκε από: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/341337/9789240022256-eng.pdf?sequence=1>
- Zabaniotou. A. Pritsa. A. Kyriakou. E.A. (2021). Observational Evidence of the Need for Gender-Sensitive Approaches to Wildfires Locally and Globally: Case Study of 2018 Wildfire in

- Mati, Greece. *Sustainability*. Vol. 13, Is. 3. 1556. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/su13031556>
- Zulch. H. (2019). *Psychological preparedness for natural hazards– improving disaster preparedness policy and practice*. School of Psychology. Brisbane: Griffith University. Ανακτήθηκε από: https://www.preventionweb.net/files/66345_f357zulchpsychologicalpreparednessf.pdf
- European Commission. *Study on exploring the incidence and costs of informal long term care in the EU*. VC/2019/0227. Ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>
- IOM (n.d.). (2019). *Glossary on Migration*. Ανακτήθηκε από: [iml_34_glossary.pdf \(iom.int\)](http://www.iom.int/iml_34_glossary.pdf)

Ηλεκτρονικές Πηγές

- Association for Women's Rights in Development. Ανακτήθηκε από: <https://www.awid.org/>
- Copernicus Climate Change Service. (2023) *Global Climate Highlights 2023*. Ανακτήθηκε από: <https://climate.copernicus.eu/global-climate-highlights-2023>
- Council of European Municipalities and Regions. Ανακτήθηκε από: <https://www.ccre.org>
- European Parliament. (2022). *Energy poverty in the EU*. Briefing. Ανακτήθηκε από: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI\(2022\)733583_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733583/EPRS_BRI(2022)733583_EN.pdf)
- European Women's Lobby. Ανακτήθηκε από: <https://womenlobby.org/>
- G7 & G20 Information Center. (2023). Ανακτήθηκε από: <http://www.g7.utoronto.ca/g20/2023/230802-women.html>
- Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. Ανακτήθηκε από: <https://mio-ecsde>
- Mediterranean Institute of Gender Studies. Ανακτήθηκε από: <https://medinstgenderstudies.org/>
- Mediterranean Women Mediators Network. Ανακτήθηκε από: <https://womenmediators.net/>

Mediterranean Women's Fund. Ανακτήθηκε από: <https://www.medwomensfund.org/our-vision.html>

OHCHR. (2022, July 12). *Climate change exacerbates violence against women and girls*. Ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/stories/2022/07/climate-change-exacerbates-violence-against-women-and-girls>

Pangea. Ανακτήθηκε από: <https://pangeaonlus.org/>

UN Climate Change News. (2021). *Indigenous Women Vital to Climate Action*. Ανακτήθηκε από <https://unfccc.int/news/indigenous-women-vital-to-climate>

UN News. (2021). *Women in Europe need 'greater economic independence' to avoid poverty: UN Special Rapporteur*. Ανακτήθηκε από: <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086542>

UNFCCC. (2022). *New Report: Why Climate Change Impacts Women Differently Than Men*. Ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/news/new-report-why-climate-change-impacts-women-differently-than-men>

UNICEF. (2023). *The Climate Changed Child – A Children's Climate Risk Index Supplement*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unicef.org/reports/climate-changed-child>

WHO. (2023). *Dengue - Global situation*. Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/emergencies/disease-outbreak-news/item/2023-DON498>

WMO. (2024). *Provisional State of the Global Climate 2023*. Ανακτήθηκε από: <https://wmo.int/sites/default/files/2023-11/WMO%20Provisional%20State%20of%20the%20Global%20Climate%202023.pdf>

Women's Environment & Development Organization. Ανακτήθηκε από: <https://wedo.org/>